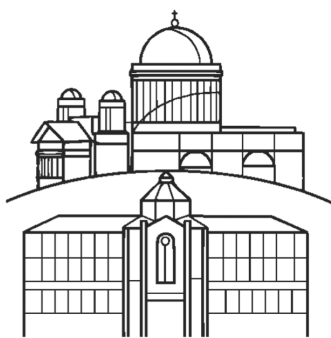

MAGYAR SION

ÚJ FOLYAM

IX. (LI.) ÉVFOLYAM
2. szám

ESZTERGOM – POZSONY (BRATISLAVA)

2015

Magyar Sion

••• ÚJ FOLYAM IX. (LI.)
2015/2.

EGYHÁZI TUDOMÁNYOS FOLYÓIRAT

*„Inter persecutiones mundi et consolationes Dei
Peregrinando procurrit ecclesia.”*

(Szent Ágoston, De civitate Dei I. 18,51)

FŐVÉDNÖK

Erdő Péter bíboros, prímás, érsek

FELELŐS SZERKESZTŐ

Székely János püspök, az Esztergomi Hittudományi Főiskola rektora

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI

Kiss-Rigó László szeged-csanádi megyéspüspök

Ladocsi Gáspár ny. püspök

Beke Margit, az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye Egyháztörténeti Bizottságának elnöke

Czéklí Béla, a Főszékesegyházi Könyvtár ny. igazgatója

Gaál Endre, az Esztergomi Hittudományi Főiskola tanára

Josef Hal'ko püspök, a Komenský Egyetem (Univerzita Komenského) docense

Hegedűs András, a Prímási Levéltár igazgatója

Herdics György apát, a Remény főszerkesztője

Käfer István, a Gál Ferenc Hittudományi Főiskola Hungaroszlavakológiai

Kutatócsoportjának vezetője, a Szent Adalbert Közép- és Kelet-Európa Kutatásokért

Alapítvány kuratóriumának elnöke

Kontsek Ildikó, a Keresztény Múzeum igazgatója

Németh László, a Szent István Ház igazgatója

Szakál László esperes, a Remény főszerkesztő-helyettese

Szalai Katalin, az Esztergomi Hittudományi Főiskola Könyvtárának igazgatója

Szelestei Nagy László, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem professzora

Török Csaba, az Esztergomi Hittudományi Főiskola oktatója

<http://www.szentadalbert.hu/magyarsion>

Megjelenik évente kétszer.

Kiadja a Szent Adalbert Képzési, Lelkiségi és Konferencia Központ

(2500 Esztergom, Szent István tér 10.) megbízásából

a Glória kiadó (Jilemnického 4, 90301 Senec, Szlovákia). IČO 00 678 066

ISSN 1337-2491

EV2491/08

Esztergom – Pozsony (Bratislava)

2016. február

TÖRDELÉS ÉS NYOMDAI MUNKÁK:

mondAt Kft. • www.mondat.hu

A 75 éves Beke Margit tiszteletére

Beke Margit szakmai életrajza

Beke Margit 1939. november 27-én született a Szatmár megyei Nagyecsedben. A középiskolát Debrecenben, a Svetits Gimnáziumban végezte. 1968-ban történelem–orosz szakos tanári diplomát szerzett az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán. Ugyanebben az évben tett örökfogadalmat a Miasszonyunkról nevezett Szegény Iskolanővérek rendjében. Ezután a Svetits Gimnáziumban tanított. 1974-től a budapesti Vízügyi Levéltárban dolgozott. Teológiai tanulmányokat folytatott a budapesti Hittudományi Akadémián 1978–1981 között. 1982-ben levéltáros képesítést szerzett az Eötvös Loránd Tudományegyetem levéltár szakán. 1979-ben az esztergomi Prímási és Főkapitalani Levéltár vezetője, majd igazgatója lett. 1981-től 1983-ig a Főszékesegyházi Könyvtár vezetését is ellátta. Később az Érseki Simor Könyvtár vezetője is. 1994-ben kapta meg a történettudomány kandidátusa fokozatot. 1995-től a Váci Püspöki Levéltár és Könyvtár igazgatója (1998-ig), 1996-tól az Országos Katolikus Gyűjteményi Központ könyvári és levéltári referense 2005-ig. 1995-től az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye Egyháztörténeti Bizottságának elnöke. 2008-ban nyerte el a Magyar Tudományos Akadémia doktora címet.

1994-ben a Komárom-Esztergom Megyéért Díjjal, 1996-ban a Pauler Gyuladíjjal, 2001-ben a Kormos László-díjjal tüntették ki. A Strigonium Antiquum (1992) és a Miscellanea Ecclesiae Strigoniensis (2001) sorozat elindítója, egyúttal szerkesztője. 2007-től részt vesz a *Magyar Sion* folyóirat szerkesztésében. Tagja volt az MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testületének, a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaságnak, a Magyar Történelmi Társulatnak, a Magyar Enciklopédia Munkaközösségnek, a Magyar Heraldikai és Genealógiai Egyesületnek, a Balassa Bálint Egyesületnek, az azóta megszűnt Kultsár István Társadalomtudományi és Kiadói Alapítvány kuratóriumának, valamint a Magyar Levéltárosok Egyesületének. A Magyar Egyházi Levéltárosok Egyesületének alapító, később választmányi tagja.

Számos tudományos publikációja közül kiemelkedő jelentőségű: *A Prímási Levéltár nemesi és címeres emlékei* (Esztergom 1995, 2. kiad. Budapest 2010);

Az Esztergomi (Esztergom-Budapesti) Főegyházmegye papsága 1892–2006 (Budapest 2008); *Boldog Meszlényi Zoltán Lajos püspök élete és halála* (Erdő Péter bíboros ajánlásával és tanulmányával; Budapest 2009); *Fejezetek az új- és legújabb kori elitképzéshez. A katolikus egyház szerepe a modern magyar értelmiségi elit nevelésében a bécsi Pázmáneumban* (akadémiai doktori értekezés; Budapest 2011). Többek között szerkesztette: *A magyar katolikus püspökkari tanácskozások története és jegyzőkönyvei. I–III* (Dissertationes Hungaricae ex Historia Ecclesiae XII–XIV) (München–Budapest–Köln 1992–1996), az *Esztergomi érsekek 1001–2004* (Budapest 2003); és *A katolikus Budapest. Általános történeti szempontok, plébániák. I–II* (Budapest 2013) c. köteteket. Hazánkban elsőként foglalkozott a püspökszentelési hordócskákkal, amint a *Szagrális hordócskák, mint püspökszentelési insigneik* (MiES V) (Budapest 2011, 45–74) tanulmánya bizonyítja.

♦♦♦ ERDŐ PÉTER

Az Apostoli Szentszék diplomáciája és a nemzetközi konfliktusok¹

AZ ÚGYNEVEZETT VATIKÁNI DIPLOMÁCIA ALANYA

Igaz ugyan, hogy a Vatikán területtel rendelkező, bár igen kicsiny szuverén állam, a nemzetközi kapcsolatok döntő többségében mégsem ő vesz részt, hanem az Apostoli Szentszék, amely a katolikus világegyház központi szerveinek összessége.² A *Codex Iuris Canonici* 361. kánonja szerint „az Apostoli Szentszék, vagy a Szentszék név a jelen törvénykönyvben (tehát a kódex terminológiájában) nem csupán a római pápát jelöli – hacsak a dolog természetéből vagy a szövegösszefüggésből az ellenkezője ki nem tűnik –, az Államtitkárságot, az Egyházi Közügyek Tanácsát és a Római Kúria többi intézményét is”. Ehhez annyit fűzhetünk hozzá, hogy 1988 óta³ az Egyházi Közügyek Tanácsa nevű és funkciójában a külügyminisztériumnak megfelelő szervezeti egység az Államtitkárságon belül működik, mint annak második szekciója. Noha a Római Kúria mindazoknak a központi szerveknek az összessége, amelyek a pápát az egyetemes egyház kormányzatában segítik (vö. CIC 360.k.), nem teljesen felel meg az államok kormányapparátusának, bár számos hozzájuk hasonló vonással rendelkezik és történelmileg ihletője, gyakran mintája volt az újkori európai kormányok megszervezésének.

Az Apostoli Szentszék számos országgal diplomáciai kapcsolatot tartott fenn és elismert szuverén nemzetközi jogalanyként működött 1870 és 1929 között is, amikor a Vatikán Állam nem létezett.⁴ A Lateráni Egyezmény pedig,

¹ Előadás az „Interkulturális és vallási különbségek a jelenkori konfliktusokban” c. konferencián, a Nemzeti Köszolgálati Egyetemen, 2015. április 23-án.

² Az Apostoli Szentszék nemzetközi kapcsolatairól lásd pl.: SODANO, A., *Les relations internationales du Saint Siège*, in *La diplomatie de Jean-Paul II* (dir. J.-P. D’Onorio; Paris 2000) 29–40.

³ II. JÁNOS PÁL, Const. Ap. *Pastor bonus*, 1988. június. 28., in *Acta Apostolicae Sedis* (a továbbiakban: AAS) 80 (1988) 481–930.

⁴ A teológiai és történelmi alapokhoz lásd pl.: ERDŐ P., *A szuverenitás és az Egyház*, in *Magyar Sion*, Új folyam 8/50 (2014) 3–13.

amely a Vatikán Államot 1929-ben elismerte, kifejezetten utal arra, hogy az Olasz Királyság az Apostoli Szentszék szuverenitását ismeri el a Vatikán területe felett. Ezt megelőzően azonban a szerződés elismeri a Szentszék nemzetközi téren fennálló szuverenitását mint olyan tulajdonságot, amely a Szentszék természetéhez tartozik, hagyományainak és a világban betöltött küldetése követelményeinek megfelelően.⁵

Mindezek alapján érthető, hogy a Szentszék jelenleg is ütemesen bővülő diplomáciai kapcsolatrendszere (például 180 állammal fenntartott diplomáciai kapcsolata)⁶ nem egyetlen törpeállam működésének szolgálatában áll. A vatikáninak nevezett diplomácia alanya az Apostoli Szentszék mint a katolikus világegyház központi kormányzati szerve.⁷

MILYEN TÍPUSÚ KONFLIKTUSOKKAL FOGLALKOZIK AZ APOSTOLI SZENTSZÉK?

a) Egyházi és humanitárius konfliktusok

Mivel a pápai követek megbízatása nemcsak az államok és nemzetközi szervezetek irányában való képviselőre szól, hanem a helyi katolikus közösségek és a pápa közötti kapcsolat ápolására is, elsődleges feladataik közé tartozik a Lukács evangéliumból ismert, Szent Péternek szóló jézusi mondás teljesítése: „hogy megerősítsd testvéreidet” (Lk 22,32).⁸ Küldetéséhez tartozik a pápai követeknek az is, hogy a nem katolikus keresztény közösségekhez fűződő kapcsolatokat ápolják.⁹ Erre sokszor különleges lehetőségeik vannak, hozzájárulhatnak a különböző keresztények közötti közeledéshez olyankor is, amikor ez a helyi egyházi közösségeknek történelmi vagy etnikai okból különösen is nehezükre esik. Szép emléke volt II. János Pál pápa 1991-es magyarországi látogatásának a tiszteletadás Debrecenben a gályarab prédikátorok emléke előtt. Ezt később

⁵ *Trattato fra La Santa Sede e l'Italia*, 1929. február 11., Art. 2–3, in AAS 21 (1929) 209–221; itt: 210 („Art. 2. L'Italia riconosce la sovranità della Santa Sede nel campo internazionale come attributo inerente alla sua natura, in conformità alla sua tradizione ed alle esigenze della sua missione nel mondo. Art. 3. L'Italia riconosce alla Santa Sede la piena proprietà e la esclusiva ed assoluta potestà e giurisdizione sovrana sul Vaticano”).

⁶ A Szentszéknek az államokhoz fűződő diplomáciai kapcsolatai fejlődéséhez lásd pl.: MINNERATH, R., *L'Église catholique face aux états, Deux siècles de pratique concordataire 1801–2010* (Paris 2012).

⁷ A katolikus egyház és a Szentszék nemzetközi jogalanyiságáról lásd pl.: MINNERATH 146–162.

⁸ VI. PÁL, *Motu proprio Sollicitudo omnium Ecclesiarum*, 1969. június 24., in AAS 61 (1969) 473–484, különösen 473.

magyar református delegáció esztergomi útja követte, melynek során a résztvevők a kassai vértanúk oltára előtt fejezték ki tiszteletüket. A Szentszék intézményes párbeszédet folytat a nem keresztény vallási közösségekkel is.

A fentiekből kirajzolódik tehát a Szentszéknek és a szentszéki diplomáciának egy sajátos küldetése a katolikus egyházon belüli – például különböző rítusú katolikus csoportok közötti – konfliktusok rendezésére,¹⁰ valamint az eltérő felekezeti keresztények kapcsolatainak javítására. Mivel ezeknek a kapcsolatoknak is olykor etnikai hátterük van, a Szentszék ez irányú szolgálata jelentősen hozzájárulhat egy-egy ország vagy régió belső békéjének és haladásának előmozdításához.

A II. Vatikáni Zsinat is szorgalmazta már, hogy a különböző rítusú katolikus ordináriusoknak legyen valamilyen közös tanácskozó szerve, hogy így közösen léphessenek fel az állami hatóságok előtt.¹¹ Egyes országokban, főként ahol a keleti rítusú katolikus püspökök száma jóval csekélyebb, mint a latinoké, elfogadott megoldás szokott lenni, hogy mindnyájan egyetlen nemzeti püspöki konferencia tagjai. Romániában, ahol a görög katolikus püspökök száma is jelentős és önálló nagyérseki egyházat alkotnak, a Szentszék szándéka folytán mégis latin és keleti szertartású püspökök egyaránt tagjai a püspöki konferenciának. Más a helyzet Ukrajnában, ahol a latin katolikusok püspöki konferenciával rendelkeznek, az ukrán görög katolikus egyház püspökei viszont ennek nem tagjai, hanem saját szent szinódust alkotnak. Noha elvileg itt is lenne a különböző rítusú katolikusoknak közös képviselője az állam felé, ez a gyakorlatban nem működik az eltérő rítusú katolikusok közti jelentős etnikai különbségek, olykor feszültségek miatt.

Még mindig a pápa egyházon belüli küldetésével függ össze, hogy a szentszéki diplomácia rendszeresen fellép az üldözött vagy diszkriminált katolikusok és más keresztények érdekében. Egyes országokban külön állami jogszabályok védik a szent helyek, nevezetesen a templomok és az egyházi temetők sértetlenségét és a kultusz szabad gyakorlását. Ilyen garanciák biztosítása

⁹ Vö. uo.

¹⁰ Az egyházon belüli természetes és jogi személyek közti, az életviszonyoknak az egyházi jog által szabályozott körét érintő jogi konfliktusok rendezésére a kánonjog bírói és közigazgatási eljárások rendszerét tartalmazza. Ennek keretében a Rota Romanának van fenntartva az ítékezés pl. „az egyházmegyék és mindazon egyházi akár természetes, akár jogi személyek ügyeiben, akiknek a római pápán kívül nincs más előljárójuk” (CIC 1405. kán. 3. § 3). Ezekben az ügyekben azonban a szentszéki diplomáciai képviselő inkább technikai szerepet tölt be, de nem maga rendezi a konfliktust.

¹¹ II. Vatikáni Zsinat, Decr. *Christus Dominus* 38b; vö. ERDŐ P., *A keleti rítusú ordináriusok részvétele a püspöki konferencián*, in Uő, *Az elő egyház joga. Tanulmányok a hatályos kánonjog köréből* (Budapest 2006) 177–186.

adott esetben célja lehet szentszéki diplomáciai erőfeszítéseknek vagy a Szentszék által kötött megállapodásoknak is.¹² Könnyen belátható, hogy a kultuszhelyek és a sírok meggyalázása sokkal nagyobb lélektani és társadalmi kárt okoz egy közösségben, mint ami a fizikailag okozott kár anyagi ellenértékével kifejezhető. A katolikus egyház szolgálattevői, így a püspökök, papok, szerzetesek olykor sajátos atrocitásoknak vannak kitéve, ám évente sok tízezer egyszerű keresztény hívőt is meggyilkolnak a világon pusztán keresztény hite miatt. Mint Újházi Lóránd megjegyzi, jelenleg mintegy százmillió keresztény él veszélyben a hite miatt, legkevesebb 80%-uk iszlám országokban.¹³

Ezekkel a szomorú eseményekkel vannak összefüggésben a Szentszéknek azok a megnyilatkozásai, amelyek az üldözött és fenyegetett keresztényekkel kapcsolatban hangzanak el, akár a szíriai, egyiptomi vagy más térségben kerüljön sor ilyen atrocitásra.¹⁴ Ugyanakkor a pusztá nyilatkozatok általában nem elég hatékonyak, ezért fordul a pápa is személyesen a világ vezetőihez, akiknek eszközeik vannak egy-egy ilyen erőszakhullám megfékezésére. Megjegyzendő, hogy a keresztények elleni erőszak és diszkrimináció eseteit sajnos Európában sem sorolhatjuk csupán a múlt emlékei közé.¹⁵

Hogy a keresztényeket fenyegető atrocitásokkal szemben milyen sajátosan diplomáciai eszközök állnak magának a Szentszéknek a rendelkezésére és azok mennyire hatékonyak, nem egyszerű kérdés. Ha a fenyegetés közvetlenül valamilyen állami hatóság részéről éri az egyházat vagy a hívőket, akkor a nemzetközi kapcsolatok keretében a Szentszék lépéseket tehet a helyzet javítására. Ebben az összefüggésben állt az 1960 és 1990 között a szocialista országok viszonylatában folytatott úgynevezett *Ostpolitik* számos kezdeményezése is.¹⁶ Ahol azonban a közrend hiányzik, az államhatalom gyenge, a különböző fegyveres csoportok néha túszként rabolnak el, vagy tartanak fogva egyházi személyeket. Ilyenkor követeléseik jellegétől függ a megoldás lehetősége. Amikor például Angelo Acerbi volt budapesti nuncius urat kolumbiai szolgálata alatt túszul ejtették, a későbbi bíboros, Pio Lagi közvetítésével sike-

¹² Ilyen rendelkezés található pl. a Spanyolországgal 1979. január 3-án kötött megállapodásban: *Accordo tra la Santa Sede e lo Stato Spagnolo circa questioni giuridiche* Art. I. 5, in AAS 72 (1980) 31 („I luoghi di culto hanno garantita inviolabilità a norma delle leggi. Non potranno essere demoliti se non siano stati prima privati del loro carattere sacro. In caso di espropriazione coatta, sarà previamente sentita la competente autorità ecclesiastica”).

¹³ ÚJHÁZI L., *A katolikus egyház intézményeinek és lekipásztorainak fenyegetettsége és védelmének szükségessége*, in *Szakmai Szemle* (Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat) (2012) 2/93–112; Uő, *A keresztények biztonsági helyzetének elemző értékelő bemutatása*, in *Terrorelhárítási Központ* (2013) 1–16.

¹⁴ A keresztények elleni diszkrimináció és üldözés globális áttekintéséhez lásd pl. *Il libro nero della condizione dei cristiani nel mondo* (a cura di J. H. Di Falco – T. Radcliffe – A. Riccardi; Milano 2014).

rült tárgyalások útján szabadságát visszaszerezni. Egy másik helyzet – amikor inkább a helyi egyházi hatóság keresi a megoldást – fordult elő, sőt ismétlődött néhány évvel ezelőtt Irakban. Egy bizonyos helyi autonómia hatóságai jelentősebb összeget adtak át egyháztámogatás címén valamelyik keresztény vezetőnek. Nem sokkal később pedig ismeretlen tettesek egyházi személyeket ejtettek túszul és ennek az összegnek a nagy részét elkérték.

Néha egyházat vagy hívó közösséget érintő konfliktus humanitárius katasztrófavédeletről alakul ki. A haiti földrengés idején például rengeteg egyházi intézmény, szeminárium is romba dőlt, katolikusok tömegei pedig az éhség és járvány áldozatául estek. Ebben a helyzetben konfliktusok adódtak abból, hogy segélyszállítmányok, például élelmiszerküldemények nem a rászorulókhöz kerültek, hanem fegyveres bandák kezére jutottak. Már az is nagy kihívást jelentett, hogy a humanitárius segélyeket sikerüljön a helyszínre juttatni. A *Caritas Internationalis* nem a Szentszék szerve, hanem nemzetközi katolikus jellegű társadalmi szervezet. Nem ritkán azonban munkáját a szentszéki képviselőkkel együttműködve végzi. Gyakran a legközelebbi rendezett viszonyok között élő ország szentszéki diplomáciai képviselője tudja fogadni a pénzdományokat, segíteni az élelmiszerek és más szükséges javak beszerzését és célba juttatását. A Haitibe irányuló katolikus segélyakció jelentős részének kiindulópontja éppen ezért a Dominikai Köztársaság volt. A földrengést követő időben a budapesti nunciátúra titkárárt ideiglenesen átvezényelték Santo Domingóba, mert korábbi szolgálata alapján jelentős helyi ismeretekkel rendelkezett. Így segítette a társadalmi konfliktusoktól is tépázott Haitibe irányuló humanitárius támogatások elosztását.

A közelmúltban, ha talán nem is ennyire szélsőséges formában, Ukrajnában jelentkezett a humanitárius segítség eljuttatásának problémája, itt azonban úgy tűnik, inkább a helyi állami és egyházi tényezők vették ki a részüket a közvetlen feladatokból.

Különlegesen súlyos konfliktushelyzetet jelent az etnikai csoportok, vallási közösségek, nemzetiségek, társadalmi csoportok elleni üldözés, etnikai

¹⁵ Vö. <http://www.intoleranceagainsthchristians.eu>.

¹⁶ Vö. pl. RICCARDI, A., *Il Vaticano e Mosca 1940–1990* (Bari 1993); CASAROLI, A., *Il martirio della pazienza. La Santa Sede e i paesi comunisti (1963–89)* (Torino 2000), magyarul: Uő, *A türelem vértanúsága. A Szentszék és a kommunista államok, 1963–1989* (Budapest 2001); *La politica del dialogo. Le Carte Casaroli sull'Ostpolitik vaticana* (a cura di G. Barberini; Bologna 2008); *L'Ostpolitik di Agostino Casaroli 1963–1989* (a cura di A. Silvestrini; Bologna 2009); BUKOVSKÝ, J., *Chiesa del martirio Chiesa della diplomazia. Memorie tra Cecoslovacchia e Vaticano* (a cura di F. Strazzari; Bologna 2009); GALLAGHER, P. R., *Azione diplomatica di un operatore di pace, in L'Osservatore Romano* (2015) április 16., 2.

„tisztoztatás” vagy genocídium. A II. világháború alatt a szentszéki diplomácia az Államtitkárság koordinálása mellett, különösen Giovanni Battista Montini, a későbbi Boldog VI. Pál pápa szervezésében foglalkozott az üldözöttek mentésével, ennek keretében – Angelo Giuseppe Roncalli törökországi apostoli delegátus, a későbbi Szent XXIII. János pápa közreműködésével – zsidó menekültek Palesztinába juttatásával is.¹⁷ Kísérletet tettek a fenyegetett görög közösségek mentésére is.¹⁸ A szentszéki diplomácia embermentő erőfeszítéseinek összefüggésébe illeszkedik a budapesti nunciátúra tevékenysége, melyet Angelo Rotta nuncius és Mons. Gennaro Verolino neve fémjelez.¹⁹

b) Társadalmi és polgárháborús konfliktusok

A szentszéki diplomácia együttműködésre törekszik az államokkal, hiszen mind az egyház, mind az állam az ember javát hivatott szolgálni, ez pedig szorosan összefügg az eredményes munkával, a jóléttel és a társadalmon belüli békés együttéléssel is. Ezért az egyház a szentszéki képviselők feladatául tűzi ki, hogy működjenek együtt az államokkal „az esetleges nézeteltérések megelőzése és orvoslása érdekében a nagy emberi reménységek megvalósításának szolgálatában, a nemzetek közötti béke és az egyes országok belső nyugalma és haladása előmozdítására”.²⁰ Belső társadalmi konfliktusok, polgárháborús helyzetek megoldásában segített a katolikus egyház Sant’ Egidio közössége például Mozambikban. Természetesen nem a Szentszék tudta és beleegyezése nélkül. Hasonlóképpen fáradoztak a guatemalai polgárháborús helyzet megoldásáért is. Kevésbé látványos módon, de a balkáni háború idején is megvalósultak bizonyos közvetítési kísérletek.²¹ Ilyen előzmények után szinte a korábbi erőfeszítések elismerése volt 2014. december 4-én a Mozambiki Köztársaság elnökének látogatása Ferenc pápánál, valamint Pietro Parolin bíboros államtitkárnál. A találkozó során kiemelték, hogy a katolikus egyház jelentősen hozzájárul az ország fejlődéséhez egészségügyi és nevelési intézményein keresztül. Elismerték fontos szerepét a béke és a nemzeti kiegészztelődés ügyében is. A belső megbékélés ilyen előmozdítására a katolikus egyház részéről más országokban is vannak példák. Ruandában például a szörnyű vérengzések után igen nagy feladat a személyes és társadalmi sebek

¹⁷ Vö. Paolo VI. *Una biografia* (a cura di X. TOSCANI; Brescia 2014) 197.

¹⁸ Uo.

¹⁹ Lásd NAPOLITANO, M. L., *I Giusti di Budapest. Il ruolo dei diplomatici Vaticani nella Shoah* (Cinisello Balsamo 2013), magyarul: Uő, *Budapest igazai. A soá és a vatikáni diplomaták* (Budapest 2014).

²⁰ VI. PÁL, *Motu proprio Sollicitudo omnium Ecclesiarum*, 1969. június 24., in AAS 61 (1969) 473–484, itt idézve 476; vö. II. Vatikáni Zsinat, Const. *Gaudium et spes* 1–3.

gyógyítása. Nem kifejezetten a szentszéki diplomáciai testület, hanem inkább az Apostoli Szentszék más szervei révén figyelhető meg hozzájárulás a kommunizmus megszűnése után a közép-kelet-európai országok megbékéléséhez. A kommunista korszak vagy akár a köztársasági Spanyolország egyházüldözése áldozatául esett vértanúknak boldoggá és szentté avatása jelentős hozzájárulás ahhoz a gyász munkához, amellyel a múlt szenvedéseit ezek a társadalmak feldolgozzák. Ugyanakkor a Szentté Avatási Kongregáció nem mulasztja el hangsúlyozni, hogy a vértanúk példája és tanúságtétele felszólítást jelent a megbocsátásra.²² Természetesen a Szentszék irányítását követve a helyi püspöki karoknak is ebben a szellemben kell hozzájárulniuk a múlt feldolgozásához és a jelen konfliktusaira való felelős reagáláshoz.

Közép-Kelet-Európában fontos feladat a népek közti érzelmi, kulturális, emberi megbékélés előmozdítása is. Adott esetben nemzetiségi közösségek anyanyelvi lelkipásztori gondozása vagy a püspöki konferenciák közötti megbékélési nyilatkozatok ünnepélyes aláírása is segítheti ezt a folyamatot. Még az 1960-as években történt az első ilyen lépés a lengyel és a német püspöki konferencia között. Később ezt a példát mások is követték, így 2006-ban Esztergomban a magyar és a szlovák püspöki kar vezetői írtak alá olyan nyilatkozatot, amelyben kifejezetten szerepelt a „Megbocsátunk és bocsánatot kérünk” mondat. Ebből az alkalomból XVI. Benedek pápa külön üzenetben köszöntötte a helyi egyházak képviselőit.²³ Hasonló kiengesztelődési cselekményre került sor a lengyel és az ukrán katolikusok között, sőt Kirill moszkvai pátriárka lengyelországi látogatása során Józef Michalik érsekkel, a lengyel püspöki konferencia akkori elnökével szintén megrendítő hangú kiengesztelődési nyilatkozatot írt alá, amely hosszú előkészítő munka eredménye volt.

c) A szentszéki diplomácia fáradozásai az államok közötti konfliktusok megoldásáért és a nemzetközi szervezetekben

A béke és a haladás szolgálata sokszor az államok közötti konfliktusok megoldását állítja a Szentszék fáradozásainak középpontjába. A középkorban, de bizonyos mértékig még az újkorban is a nyugati kultúrkör államai legitimitásukat többnyire keresztény vallási hivatkozással teremtették meg. Mivel

²¹ Vö. pl. PÉRISSET, J.-C., *Le pape face à la crise de la Yougoslavie*, in *La diplomatie de Jean-Paul II* 57–92.

²² Vö. AMATO, A., *I santi evangelizzano* (Città del Vaticano 2013) 19. 69–83.

²³ A kiengesztelődéssel kapcsolatos levélváltásról és a pápai üzenetről lásd: *Az engesztelés éve. Imaév a nemzet lelki megújulásáért 2006. Emlékkönyv* (Budapest 2007) 102–108.

Nagy Károly 800 karácsonyán történt császárrá koronázása óta az európai uralkodók elismerése tekintetében is kiemelkedő volt a Szentszék szerepe – gondoljunk csak arra, hogy Szent István király is a pápától kapta a koronát –, a pápaságnak háború és béke legitimálása terén is nagy lehetőségei voltak. Egyfelől a keresztes hadjáratok meghirdetése, másfelől Isten békéjének, a *treuga Deinek* a szorgalmazása olykor reális lehetőségként is felmerült, más-kor azonban inkább csak az elmélet síkján maradt. A katolikus államokban a fejedelmi abszolútizmus, majd Európa-szerte a felvilágosodás döntő mértékben csökkentette a Szentszék ez irányú befolyását. Ugyanakkor egyfajta jószolgálati hivatás gyakorlása mindmáig megmaradt a szentszéki diplomácia törekvései között.

Sikeres közvetítő szerepet játszott a Szentszék például az argentin–chilei határvitában, vagy újabban a szíriai polgárháborúba való formális külföldi beavatkozás megakadályozása terén, amikor Ferenc pápa világméretű imaakciót hirdetett a bombázások elkerülésére 2013 szeptemberében. Hasonlóképpen részt vett a Szentszék Kuba és az Egyesült Államok közeledésének elősegítésében. 2014 októberében mindkét ország küldöttségét fogadták a Vatikánban, hogy ezzel is elősegítsék a konstruktív párbeszédet. Hogy ezen a területen a Szentszék valóban értékes segítséget nyújtott, az kitűnik Barack Obama december 17-i televíziós beszédéből is, amelyben köszönetet mondott a Szentatyának a kapcsolatok helyreállításában végzett közreműködéséért. Másnap, december 18-án Pietro Parolin bíboros államtitkár a Vatikáni Rádióknak adott interjújában meghatározónak nevezte Ferenc pápa szerepét az amerikai–kubai fordulat elérésében. Utalt arra, hogy az esemény hírére december 17-én Kubában megszólaltak a templomok harangjai. 2015. április 10-én pedig a panamai pánamerikai csúcstalálkozóra Ferenc pápa üzenetet küldött, melyben őszinte párbeszédre bátorította a politikusokat a kölcsönös együttműködés érdekében. Felsorolta azokat az alapvető javakat is, amelyekből senkit sem szabad kizárni. A szolidaritás és a testvériség globalizációját jelölte meg célként a közöny és a diszkrimináció helyett.

Kevésbé sikeres, de eléggé jelentős közvetítési kísérlet történt a Szentszék részéről a falklandi háború kapcsán, majd az Öbölháború előtt, amikor II. János Pál pápa nevében Roger Echegaray bíboros Bagdadba, Pio Lagi bíboros pedig Washingtonba utazott, hogy meggyőzzék a feleket a háború elkerülhetőségéről.²⁴ Ez a misszió, mint tudjuk, nem járt sikerrel. Egyelőre még nem látszanak

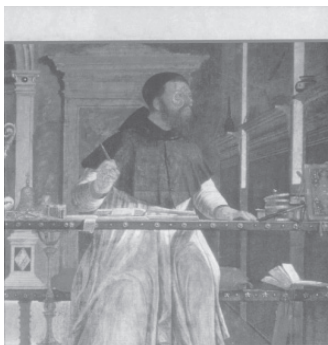
²⁴ A Szentszék közvetítési kísérletiről és azok elvi alapjairól a falklandi háborúban és az Öbölháborúban lásd: JOBLIN, J., *Le Saint Siège face aux guerres des Malouines (1982) et du Golfe Persique (1991)*, in *La diplomatie de Jean-Paul II* 93–159.

a konkrét eredményei Ferenc pápa bátor közvetítési kísérletének sem Izrael és a palesztinok között. 2014. június 8-ára a vatikáni kertekbe hívta meg a pápa Simon Perez izraeli és Mahmúd Abbász palesztin elnököt. Közös imára ugyan nem került sor, de az elnökök beszédet mondtak és meghallgatták a különböző vallások imádságait. Ferenc pápa a jövőbe mutató erővel jelentette ki: „A békéhez nagyobb bátorság kell, mint a háborúhoz.”

A nemzetközi szervezetekben az Apostoli Szentszék képviselői rendre hozzájárulnak a közös munkához. Gyakran hangoztatják az emberiség nagy gondjaival kapcsolatos meggyőződésüket. Az emberi élet és a család értékeinek védelmében elhangzó felszólalásaik azonban nem ritkán inkább tanúságtételek, mint a többségi vélemény megfogalmazásai. Egészen különleges esemény volt 2014. november 25-én Ferenc pápa látogatása az Európai Parlamentben és az Európa Tanácsban, Strasbourghban. Azt megelőzően ilyen látogatást utoljára II. János Pál pápa tett 1988. október 11-én. Ferenc pápa beszédeiben földrészünk problémái és az európai ideálok álltak a középpontban és annak sürgetése, hogy Európa újra fedezze fel a saját arculatát és lelkeségét. A pápai látogatások és beszédek szimbolikus és tömegtájékoztatói hatásai gyakran már meghaladják a diplomácia síkját, ám előkészítésük a szentszéki diplomácia egyik kiemelkedő feladata.

SZENT ÁGOSTON VALLOMÁSAI

*Szent Ágoston
vallomásai*

Két évezred szentjei közül is kiemelkedő egyéniség Hippói Szent Ágoston. Vallomásainak tizenhárom könyve nemcsak az őkeresztény, hanem a világirodalom legnagyobb művei közé tartozik. Stílusának egyik sajátossága állandó érzelmi hullámszó, mely különös ritmust ad latin és magyarra lett prózájának: egyszerű, hétköznapi szavakkal tér vissza-vissza múltjába, gyerekkorától élete derekáig, majd újra meg újra olyan zsolttáros-imádságos hangba lendül át – szinte észrevétlenül –, mely páratlanul költőivé teszi vallomásait.

Minden írásában a világ rendje, az isteni harmónia kívánása található meg. Krisztust tekinti annak a fénynek, mely az embert a legtisztább cél, az Isten országa felé vezet.

464 oldal, keménytáblás. Ára: 2980 Ft

SZENT ISTVÁN KIRÁLY INTELMEI ÉS TÖRVÉNYEI

Szent István megmutatta a maga teljességében, milyen a keresztény király, a keresztény ember, s ha nem is tudott egyszerre mindenkit megnyerni érzelmileg a maga meggyőződésének, rokonszenves, tekintélyt parancsoló és biztosságot sugárzó példát adott a keresztény emberségből. A kötet államalapító királyunknak fiához, Imre herceghez írott híres *Intelmeim* kívül közli fennmaradt 56 törvényfejezetét is.

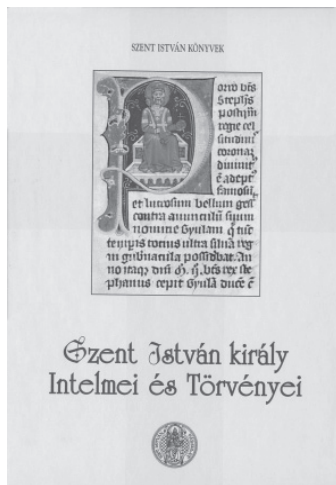
68 oldal, keménytáblás. Ára: 800 Ft

.....

RENDELÉS:

Szent István Társulat Vevőszolgálati Iroda
1364 Budapest, Pf. 277.

TELEFON: 318-6957 • FAX: 317-0974

www.szitkonyvek.hu

♦♦♦ SZUROMI SZABOLCS ANZELM O.PRAEM

A megszentelt élet intézményei és az apostoli élet társaságai

Európa-szerte megfigyelhető a hagyományos szerzetesrendek hivatásszámának csökkenése, a történelmi monostorok megszűnése vagy egybeolvadása; de ezzel párhuzamosan a megszentelt élet új formáinak¹ nagyszámú megjelenése és lépésről lépésre történő intézményesülése is. Ez a folyamat természetesen nemcsak Európát érinti, hanem világviszonylatban is megtapasztalható, más és más hangsúlyeltolódásokkal. Az evangéliumi tanácsokat vállaló, kiegyensúlyozott utánpótlással rendelkező hagyományos közösségek működéséhez elengedhetetlen az alapító szándékához való hűség és a konkrét megszentelt életforma identitásának a megőrzése.² A megszentelt élet intézményeiben és az apostoli élet társaságaiban ebből fakadóan alapvetően más értelmet kapnak a tagok kötelességei és jogai, összehasonlítva a krisztushívók általános (vö. CIC 208–223. kánonok) és a klerikusok sajátos kötelességeivel és jogaival (vö. CIC 273–289. kánonok). Nem véletlen tehát, hogy a régi jog az „*obligationes religiosorum*” – azaz a szerzetesek kötelességei – kifejezést használta.³ Ezt egészítette ki a „*privilegii religiosorum*”,⁴ amely szókapcsolat alkalmazását mellőzte a jogalkotó az új Kódexben.

* A jelen munka a *Teológia* 43 (2009) 74–80-ban megjelent korábbi tanulmány átdolgozott és bővített változata. Készült a St. Michael's Abbey-ben (Silverado, CA, USA) és a Christendom College-ban (Virginia, USA) az OTKA K 106300 és a KAP-3.6-14/003 program keretében.

¹ Vö. FUSCO, R. – ROCCA, G., *Nuove forme di vita consacrata* (Città del Vaticano 2010).

² *Questioni attuali per la vita e il governo degli Istituti di vita consacrata* (a cura di Conferenza Italiana Superiori Maggiori; Bologna 2015) 187–204.

³ VERMEERSCH, A., *De religiosis institutis et personis. Tractatus canonico-moralis* (Heverlee–Louvain 1962²) I, 157–203.

⁴ CIC (1917) Cann. 613–625; vö. VERMEERSCH I, 224–252.

1. A MEGSZENTELT ÉLET INTÉZMÉNYEI ÉS AZ APOSTOLI ÉLET TÁRSASÁGAI TAGJAINAK KÖTELESSÉGEI ÉS JOGAI ÁLTALÁBAN

A szerzetesjog hagyományosan megkülönböztette azokat a kötelelességeket, amelyek a klerikusi szerzetesintézmények klerikusi státuszából következtek (vö. CIC [1917] Cann. 124–142, 592), azoktól a kötelelességektől, amelyek a megszentelt élet intézményes formájából fakadtak.⁵ Az utóbbihoz tartozik a tökéletességre való törekvés a hármass fogadalom megtartásának keretei között. Ezen belül beszélünk az engedelmisségi fogadalomról, amelyet a szerzetes az arra illetékes törvényes előjárónak szabad elhatározásból tesz le, és amelyet a regula és a konstitúció előírásai alapján teljesít. Azaz a tag engedelmisségi kötelezettsége nem minden korlátozás nélküli, hanem annak korlátaik éppen a regula és az adott intézmény saját szabályzata rögzíti. Az ordináriusnak való engedelmisség tehát (vö. CIC. 273. kán.) a szerzetespap esetében a nagyobb előjárónak való engedelmisséget jelenti.⁶ Az apostoli tevékenység gyakorlásával összefüggésben azonban a területileg illetékes megyéspüspököknek való engedelmisség is kifejezetten szerepel a 678. kánonban, még az ún. exempt rendek vonatkozásában is. Ennek alapján erősíti meg a 679. kán. a megyéspüspök büntető hatalmát a szerzetesi intézmények tekintetében, amellyel a hívőkre nézve botrányos és káros esetben az egyházi közjó védelmét ellátja (vö. 1320. kán.).⁷

A hagyományos felosztás szerint a klerikusi státuszából fakadó kötelezettségekhez tartozik a feladatkör elfogadásának kötelezettsége – törvényes akadály esetét kivéve –;⁸ a tanulmányok végzésének kötelezettsége,⁹ amely a szentelés, ill. az örökfogadalom utáni továbbképzést is magában foglalja

⁵ SCHAEFER, T. (ed.), *De religiosis ad normam Codicis Iuris Canonici* (Roma 1947^a) 635–642.

⁶ MONTOYA MARTÍN DEL CAMPO, S., *La santità all'interno della nuova legislazione canonica*, in *Commentarium pro religiosis et missionariis* 85 (2004) 269–297, különösen 289.

⁷ CIC 1320 – In omnibus in quibus religiosi subsunt Ordinario loci, possunt ab eodem poenis coerceri.

⁸ CIC (1917) Can. 128; vö. CIC Can. 274. § 2.

⁹ CIC (1917) Cann. 131, 590–591; vö. CIC Cann. 279 § 2, 661.

¹⁰ CIC (1917) Can. 129 – Clerici studia, praesertim sacra, recepto sacerdotio, ne intermittant; et in sacris disciplinis solidam illam doctrinam a maioribus traditam et communiter ab Ecclesia receptam sectentur, devitantes profanas vocum novitates et falsi nominis scientiam. Vö. CIC 279 – § 1. Clerici studia sacra, recepto etiam sacerdotio, prosequantur, et solidam illam doctrinam, in sacra Scriptura fundatam, a maioribus traditam et communiter ab Ecclesia receptam sectentur, uti documentis praesertim Conciliorum ac Romanorum Pontificum determinatur, deviantes profanas vocum novitates et falsi nominis scientiam.

– különös tekintettel az egyház hittani és fegyelmi tanításának elmélyültebb megismerésére¹⁰ –; a celibátus és a tisztaság megtartásának kötelezettsége;¹¹ a közös élet (*vita communis*) kötelezettsége,¹² melyet a 280. kán. az egyházmegyés klérus számára is erősen ajánl; a szent zsolozsma végzésének kötelezettsége,¹³ amely számos szerzetesi intézményben az ünnepélyes kórusimádság kötelezettségét is magában foglalja. Ide sorolandó a klerikusi – szerzetesi – ruha viselésének kötelezettsége, melynek formáját és kötelező alkalmait az illetékes püspöki konferencia,¹⁴ valamint a szerzetesintézmény saját – esetleg részleges – joga rögzíti (vö. 669. kán. 1–2. §§). A régi jogban erőteljes hangsúllyal szerepelt mind az egyházmegyés papság, mind a szerzetesek vonatkozásában az illő egyházas viselet.¹⁵ A megszentelt élet intézményei és az apostoli élet társaságai jelenleg tevékenységük függvényében írják elő a meghatározott cselekmények végzéséhez és meghatározott helyeken viselendő – az intézményre jellemző – ruhát, illetve férfi intézmények esetében, az azt helyettesítő papi civilt.¹⁶ Ilyen alkalmak lehetnek a szentmise, a szentségek és szentelmények kiszolgáltatása, a kórusimádság, a közös étkezések, valamint minden olyan egyéb tevékenység, amellyel a rendtag magát a szerzetesintézményt képviseli.¹⁷

Vannak olyan feladatkörök, melyeknek gyakorlása hagyományosan ellentétes a klerikusok és a megszentelt életet követők állapotával.¹⁸ Erre vonatkozóan a CIC 285. kán. 1–2. §§ rögzítik azt az általános alapelvet, hogy a klerikusok – és a 672. kán. alapján a szerzetesek – minden állapotukhoz nem illő és attól idegen tevékenységtől tartózkodjanak. Az egyes konkrét cselekmények felsorolását a részleges jog hatáskörébe utalja. Ide sorolandó az orvosi praxis folytatásának (különös tekintettel a pszichoanalitikus tevékenységre¹⁹) vagy a nyilvános közhatalom gyakorlásának a tilalma;²⁰

¹¹ CIC Can. 277 § 1; vö. IOHANNES PAULUS II, Exhort. Ap., *Pastores dabo vobis* (25 mart. 1992), in AAS 84 (1992) 657–804. n. 29.

¹² CIC (1917) Can. 487; vö. CIC Cann. 280, 573, 574 § 1.

¹³ CIC (1917) Cann. 132–133, 597; vö. CIC Can. 277 §§ 1–3.

¹⁴ CIC Can. 284.

¹⁵ CIC (1917) Cann. 136 §§ 1–3, 596.

¹⁶ *A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia kiegészítő szabályai az Egyházi Törvénykönyvhöz*, 3. cikkely: A klerikusok öltözködéséről – (...) Liturgikus szolgálatban a liturgikus előírások kötelezőek. Más alkalommal az öltözet reverenda vagy papi civil, vagyis fekete vagy sötét színű öltöny kollárával.

¹⁷ Vö. *Seminararian Rule of Life* (St. Michael's Abbey – Orange, CA) 1999. n. 17.

¹⁸ Jogtörténeti háttérhez vö. SZUROMI Sz. A., *A IV. Lateráni Zsinat (1215) határozatainak jelentősége teológiai, jogi és történeti szempontból*, in *Teológia* 40 (2006) 85–95, különösen 88.

¹⁹ Vö. SC Off., *Monitum* (15 iul. 1961), in AAS 53 (1961) 571, n. 3.

²⁰ CIC (1917) Can. 139 §§ 1–2; vö. CIC Can. 285 §§ 2–3. ERDŐ P., *Egyházjog* (Szent István Kézikönyvek 7) (Budapest 2014⁵) 250.

valamint általánosságban a klerikusi – szerzetesi – státusszal összeegyeztethetetlen – botrányt kiváltó – életmód tilalma;²¹ illetve a fegyveres katonai szolgálat tilalma.²² Ez utóbbi a 289. kán. 1. § alapján a katonai szolgálatra való önként jelentkezésre terjed ki, mely tilalom alól a saját ordinárius felmentést adhat. Megjegyzendő, hogy ez a tilalom nem vonatkozik a tábori lelkészi szolgálatra.²³ Itt kell megemlíteni az illetékes egyházi hatóság engedélye nélküli kereskedelmi és üzleti tevékenység folytatásának tilalmát is,²⁴ amelyet a hatályos CIC 1392. kánonja büntetendő cselekményként nevesít.²⁵ A kánonban szereplő „kereskedés” kifejezés valamely dolog ellenszolgáltatás fejében való megszerzését és ugyanannak az árunak drágábban történő eladását jelenti, ami nem egyedi alkalommal, hanem rendszeresen végzett tevékenységként valósul meg.²⁶ A felsorolásból kitűnik, hogy ezek a klerikusi kötelezettségek a megszentelt élet intézményeihez tartozó nem klerikus tagokra is vonatkoznak.

A szerzetesi élet természetéből következő további köteleességek közé tartozik hagyományosan: a tagok törekvése életük megjobbítására; a fogadalommal – vagy az apostoli élet társaságaiban más kötelekekkel – vállalt evangéliumi tanácsok következetes megtartása; valamint a regula és a rendi szabályzatok előírásainak mindennapos követése.²⁷ A közösségi élet, a közös javak, az intézmény meghatározott házában való tartózkodás, a kegyes cselekedetek gyakorlása, a rendi ruha viselése, a klauzúra megtartása, a kórusimádságon, valamint a konventmiséken való részvétel²⁸ mind olyan köteleességek, amelyeket pontosan szabályoz a megszentelt élet intézményeinek és az apostoli élet társaságainak saját joga, ill. a meghatározott ház egyedi szokásjoga.²⁹

²¹ CIC (1917) Can. 140; vö. CIC Can. 285 § 1.

²² CIC (1917) Can. 141 §§ 1–2; vö. CIC Can. 289 § 1.

²³ Részletes szabályozása: IOHANNES PAULUS II, Const. Ap., *Spirituali militum curae* (21 apr. 1986), in AAS 78 (1986) 481–486.

²⁴ CIC (1917) Can. 142; vö. CIC Can. 286.

²⁵ CIC Can. 1392 – Clerici vel religiosi mercaturam vel negotiationem contra canonum praescripta exercentes pro delicti gravitate puniantur.

²⁶ ERDŐ 668.

²⁷ Vö. pl. SZUROMI Sz. A., *Szt. Ágoston Regulája mint a szabályozott kánonokok saját fegyelmének hatályos jogforrása*, in *Kánonjog* 12 (2010) 61–68.

²⁸ SCHAEFER 672–735.

²⁹ Vö. *Constitutiones Ordinis Canoniorum Regularium Premonstratensium*, 1994, nn. 57, 84–85, 90.

³⁰ ANDRÉS GUTIÉRREZ, D.J., *Las formas de vida consagrada. Comentario teológico-jurídico al Código de Derecho Canónico* (Madrid–Roma 2005) 406–408; cf. SZUROMI, Sz. A., *Obblighi e diritti dei membri degli istituti di vita consacrata*, in *Commentarium pro religiosis et missionaris* 95 (2014) 57–67.

2. AZ INTÉZMÉNYEK ÉS TAGJAIK KÖTELESSÉGEI ÉS JOGAI

A hatályos CIC a 662–672. kánonban önálló cím alatt beszél a megszentelt élet intézményeinek és azok tagjainak sajátos kötelességeiről és jogairól.³⁰ A 662. kánon leszögezi, hogy a szerzetes alapvető kötelessége, hogy a Krisztus-követést élete legfőbb törvényének tekintse, és azt a saját intézmény szabályzata szerint teljesítse.³¹ Ebből következik az Istennel való imádságos közösség folyamatos megtartása és kifejezése a rendszeres elmélkedésben és az imaórák liturgiájának következetes végzésében (vö. 663. kán. 1. §).³² Ez a szoros kapcsolat az indoka a szentmisén való napi részvételnek és az oltáriszentség mindennapi vételének (663. kán. 2. §). A II. Vatikáni Zsinat, majd az új CIC nyomán megújított saját szabályzatok – rendi konstitúciók és statútumok – mindegyike valamilyen formában kitér a Szentírás napi olvasásának kötelességére ugyanúgy, mint a belső imádság végzésére.³³ Erre utal a 663. kán. 3. §,³⁴ amely kifejezetten hivatkozik a klerikusok életszentségre törekvésének kötelességét kifejtő 276. kánonra.³⁵ A jogalkotó itt nem pusztán a nap megszentelésének eddig felsorolt formáit említi, hanem külön rámutat arra, hogy ezeken túl további kegyes és imádságos tevékenységet is szükséges azoknak végezniük – megemlítve a Boldogságos Szűz Mária irányában kifejezésre jutó tiszteletet –, akik a Krisztus-követésnek ezt a radikális formáját választották életmóddul (663. kán. 4. §). Idetartozik a lelkigyakorlat, amelyet a CIC (1917) még háromévenként tett kötelezővé a felszentelt szolgálattevők számára, a hatályos CIC viszont a megszentelt életet követőknek az évenkénti lelkigyakorlatot írja elő (vö. 663. kán. 5. §).³⁶ Hozzá kell tennünk, hogy a kötelező éves

³¹ PARDILLA, A., *La configurazione a Cristo obiettivo della formazione secondo l'Istruzione «La collaborazione Inter-Istituti»*, in *Commentarium pro religiosis et missionariis* 82 (2001) 201–205.

³² CIC Can. 663 – § 1. Rerum divinarum contemplatio et assidua cum Deo in oratione unio omnium religiosorum primum et praecipuum sit officium.

³³ Pl. *Constitutiones Ordinis Canoniorum Regularium Premonstratensium*, n. 64.

³⁴ CIC Can. 663 – § 3. Lectional sacrae Scripturae et orationi mentali vacent, iuxta iuris proprii praescripta liturgiam horarum digne celebrent, firma pro clericis obligatione de qua in can. 276, § 2, n. 3, et alia pietatis exercitia peragant.

³⁵ CIC Can. 276 – § 1. In vita sua ducenda ad sanctitatem persequendam peculiari ratione tenentur clerici, quippe qui, Deo in ordinis receptione novo titulo consecrati, dispensatores sint mysteriorum Dei in servitium Eius populi. – § 2. Ut hanc perfectionem persequi valeant: (...) n. 3° obligatione tenentur sacerdotes necnon diaconi ad presbyteratum aspirantes cotidie liturgiam horarum persolvendi secundum proprios et probatos liturgicos libros; diaconi autem permanentes eandem persolvant pro parte ab Episcoporum conferentia definita (...).

³⁶ CIC Can. 663 – § 5. Annua sacri recessus tempora fideliter servent.

lelkigyakorlaton túl, hagyományosan a további kegyes cselekedetek körébe sorolandók azok az akár havonta tartandó egy-egy napos rekollekciók, melyeket egyénileg is végezhetnek a tagok.

A hatályos Kódex 664. kánonja külön kitér a napi lelkiismeretvizsgálat és a gyakori szentgyónás szükségességére, amely a *Dum canonicarum legum* kezdetű dekrétum fényében a havonta kétszeri gyónási kötelezettséget jelenti az egyetemes jogban.³⁷ Az egyes intézmények természetesen saját jogukban ennél gyakoribb szentgyónást is előírhatnak (vö. pl. heti rendszerességgel). A megszentelt élet sajátosságaiból következik a szerzetesházban való tartózkodásra vonatkozó előírás is. A 665. kán. 1. § pontosan felsorolja azokat a körülményeket, amelyek indokolhatják a szerzetesházból való távollétre vonatkozó engedély megadását; valamint azokat az időtartamokat, amelyeket a házon kívül tölthet el a rendtag. A távolléteket két kategóriába sorolhatjuk: egyfelől a szerzetes és a szerzetesi közösség kötelezettségeiből, képzettségéből, pasztorális tevékenységéből, illetve kényszerű közösségi vagy személyes problémákból (betegség, gyógykezelés stb.) fakadó távollétek; másfelől a megszentelt élet intézményéből való kiválást megelőző távollétek (vö. exklauztráció).³⁸ Általános alapelv, hogy az előljáró engedélyével történő hosszabb szerzetesházon kívüli tartózkodás nem haladhatja meg az egy évet (vö. *absentia de domo religiosa*). Ilyen jellegű távollétet az illetékes nagyobb előljáró egészségi állapot, tanulmányok vagy az intézmény nevében végzett apostoli munka miatt engedélyezhet. Mint ismert az engedély nélküli, hat hónapot meghaladó távollét az intézményből való elbocsátását is eredményezheti a 696. kán. 1. § alapján. Az exklauztráció ideje alatt – amely egytől három évig terjedhet – a tag továbbra is megőrzi a „közösséget” eredeti intézményével, hiszen csak az új körülményekkel összeegyeztethetetlen kötelezettségeitől mentesül (vö. 687. kán.), azonban erre az időszakra elveszíti aktív és passzív szavazati jogát. Az intézmény köteles az exklauztrációban élő tagról gondoskodni ugyanúgy, mintha az a közösségen belül élne, természetesen az egyedi adottságok mérlegelésével. Ugyanakkor az intézményen

³⁷ SC Rel., Decr. *Dum canonicarum legum* (8 dec. 1970), in AAS 63 (1971) 318, n. 3. Vö. *Seminarian Rule of Life*, n. 5.

³⁸ FERENCZY, R. – SZUROMI, Sz. A., *Quanto incidono sulla capacità giuridica e su quella di agire della persona fisica i voti emessi negli istituti religiosi*, in *Commentarium pro religiosis et missionariis* 83 (2002) 191–208, különösen 205.

³⁹ Részletesen vö. SZUROMI, Sz. A., *Appunti sulla capacità giuridica di acquisto e di possesso dei membri degli IVCR*, in *Commentarium pro religiosis et missionariis* 85 (2004) 299–307, különösen 305–306.

kívüli tartózkodás ideje alatt szerzett tulajdon az intézmény tulajdonát képezi a fogadalmakból fakadóan.³⁹

Mivel a megszentelt élet intézményei sajátos életformájának lényegéhez tartozik a világtól való bizonyos fokú elkülönülés, ami a tagok Istennek való teljes önátadását szolgálja (vö. 607. kán. 1. §, 3. §), különleges odafigyelést igényel a tömegtájékoztatási eszközök intézményen belüli használata. A CIC 666. kán. felhívja a figyelmet arra a veszélyre, amelyet a tömegtájékoztatási eszközök jelenthetnek a megszentelt személyek hivatásukhoz méltó lelkületére.⁴⁰ A szövegből kitűnik, hogy a jogalkotó elsődlegesen a szent életre irányuló sajátos hivatás megőrzését és a tisztaság védelmét tartja szem előtt. Az egyes intézmények apostoli tevékenysége és külső aktivitása eltérő mértékben teszi szükségessé a tömegtájékoztatási eszközök használatát, illetve tevékenységük eszközeként, az Egyház tanításának közvetítésére való alkalmazását.⁴¹ Amint azonban a 663. kánon kapcsán utaltunk rá, a megszentelt élethez szorosan hozzátartozik az elmélkedés, a közös és a magán – belső – imádság, így a különféle médiák befolyásának korlátozása (vö. napi sajtó, televízió, Internet, videó, CD, DVD, stb.) nem pusztán az erkölcsi tisztaság megőrzését szolgálja, hanem egyúttal a tagoknak az imádságos szerzetesi identitásban való hűséges megmaradását is.⁴²

A világtól való elkülönülésnek és az imádságos identitás megőrzésének hagyományos eszköze a szerzetesházon belül kialakítandó klauzúra. A 667. kán. 1. § az „intézmény jellegének és küldetésének megfelelő” klauzúráról beszél. Nyilvánvaló, hogy az aktív életet élő és apostoli tevékenységüket a világi társadalomban megvalósító megszentelt élet intézményei és apostoli élet társaságai (vö. iskolai oktatás, betegellátás, adminisztratív munkakörök stb.) más jellegű klauzúrát tesznek szükségessé, mint a szemlélődő életet élő közösségek (vö. 667. kán. 2. §). Az viszont egyértelmű, hogy a megszentelt életformában való megmaradás és az abból származó lelki javaknak az Egyházat és az egész emberi közösséget gazdagító átadása megkívánja, hogy az egyes házakban legyen olyan terület, ahol a rendtagok csendben, minden

⁴⁰ CIC Can. 666 – In usu mediorum communicationis socialis servetur necessaria discretio atque vitentur quae sunt vocationi propriae nociva et castitati personae consecratae periculosa.

⁴¹ *Questioni attuale per la vita e il governo degli Istituti di vita consacrata*, 155–186.

⁴² ANDRÉS GUTIÉRREZ, D.J., *Szerzetesjog. Magyarázat az Egyházi Törvénykönyv 573–746. kánonjához* (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae I/2) (Budapest 1999) 149–150.

külső befolyástól mentesen teljes figyelmüket az imádságnak és az elmékedésnek tudják szentelni. A hatályos jog is ismeri az általános,⁴³ a szigorúbb,⁴⁴ a pápai⁴⁵ és az ún. szabályzat szerinti⁴⁶ klauzúra fogalmát.⁴⁷ A felsorolásból kitűnik, hogy az egyes intézmények saját részleges jogának ezen a téren is meghatározó szerepe van, amely az egyedi sajátosságok, a rendi hagyomány és az intézmény apostoli tevékenységének tiszteetben tartásából következik. A pápai klauzúrára kötelezett teljesen szemlélődő jellegű apácamonostorokra vonatkozóan azonban kifejezett és részletes szabályok olvashatók az Apostoli Szentszék által kiadott *La Iglesia, esposa del verbo* kezdetű instrukcióban.⁴⁸

A 668. kán. öt paragrafusban szabályozza azokat a lépéseket, melyek a megszentelt élet intézményébe beilleszkedő tag szegénységi fogadalmának teljesülését hivatottak biztosítani, valamint a rendtag és az intézmény kapcsolatát rendezni.⁴⁹ A hatályos Kódex normája lényegében megegyezik a CIC (1917) Cann. 569, 580–583, és 594-ben leírtakkal,⁵⁰ mely az intézményhez való kötődés mértékétől – novícius, ideiglenes fogadalmas, örökfogadalmas – teszi függővé a saját tulajdon feletti rendelkezési jogot, illetve egyáltalán a tulajdon- és birtokszerzési képességet. Látható, hogy az örökfogadalom letétele az a jogcselekmény, amellyel a fogadalmas az adott intézmény teljes jogú tagjává válik, amit kifejez a szegénységi fogadalom maradéktalan megvalósulása,⁵¹ azaz a saját vagyonról való teljes lemondás (nemcsak annak használatáról és haszonélvezetéről, hanem tulajdonjogáról is) és a szerzési és birtoklási jog elvesztése

⁴³ CIC Can. 667 – § 1. In omnibus domibus clausura indoli et missioni instituti accommodata servetur secundum determinationes proprii iuris, aliqua parte domus religiosae solis sodalibus semper reservata.

⁴⁴ CIC Can. 667 – § 2. Strictior disciplina clausurae in monasteriis ad vitam contemplativam ordinatis servanda est.

⁴⁵ CIC Can. 667 – § 3. Monasteria monialium, quae integrae ad vitam contemplativam ordinantur, clausuram papalem, iuxta normas scilicet ab Apostolica Sede datas, observare debent. (...).

⁴⁶ CIC Can. 667 – § 3. (...) Cetera monialium monasteria clausuram propriae indoli accommodatam et in constitutionibus definitam servant.

⁴⁷ *Código de Derecho Canónico. Edición bilingüe comentada* (Biblioteca de autores cristianos 442) (dir. L. Echeverría; Madrid 1983) 352.

⁴⁸ C IVCSVA, Instr. *La Iglesia, esposa del verbo* (13 mai. 1999), in ANDRÉS GUTIÉRREZ, D.J. (ed.), *Leges Ecclesiae post Codicem iuris canonici editae IX* (Roma 2001) 15822–15844. Vö. PRIMETSHOFER, B., *Ordensrecht auf der Grundlage des CIC 1983 und des CCEO unter Berücksichtigung des staatlichen Rechts der Bundesrepublik Deutschland, Österreichs und der Schweiz* (Freiburg im Breisgau 2003) 211–213.

⁴⁹ EUART, S., *Religious institutes and the juridical relationship of the members to the institute*, in *The Jurist* 51 (1991) 103–118, különösen 110–111; vö. SZUROMI Sz. A., *Az Egyház anyagi javaira vonatkozó egyházfegyelem változásainak vázlata, kánonjogtörténeti megközelítésben*, in *Teológia* 49 (2015) 101–110, különösen 105–106.

(vö. 668. kán. 5. §).⁵² Szintén az intézményhez való kötődésből – és ezúttal az engedelmisségi fogadalomból – következik a 671. kán. normája, amely a tagok számára az illetékes előljáró engedélyétől teszi függővé a saját intézményen kívüli – akár egyházi, akár világi – feladatkör vagy hivatal elvállalását.

Ellentétben a tagokkal, a megszentelt élet intézményei képesek javakat szerezni, birtokolni, illetve tulajdonjogot gyakorolni felettük. Ezek a javak teszik lehetővé az intézmény működését a saját szabályzatban meghatározott jellegnek megfelelően, de a tagok szegénységi fogadalmának megvalósulását is. Éppen ezért az intézmény köteles biztosítani tagjai számára mindazt, ami szükséges saját – a részleges jogukban rögzített – hivatásuk teljesítéséhez.⁵³ A 670. kán. által említett jog azonban nem pusztán a tagok anyagi ellátását jelenti,⁵⁴ hanem a lelki javakat is, és mindazt a személyes gondoskodást, amit a 619. kán. felsorol (pl. a betegekkel való törődést).⁵⁵ Tulajdonképpen ez az egyedüli olyan kánon a II. könyv, II. cím, IV. fejezetben, ami a szó szoros értelmében vett jogot tartalmaz, köteleességet róva az intézményre (vö. „*institutum debet*”).⁵⁶

A felsorolt köteleességeken és jogokon túl vannak olyan sajátos jogok, amelyek az intézménybe történő teljes beilleszkedéstől, azaz az örökfogadalom letételétől illetik meg az egyes tagokat. Ilyen a közösségen belüli aktív és passzív szavazati jog, amely általában meghatározott életkorhoz és az örökfogadalmi státuszban eltöltött meghatározott időszakhoz van kötve. Az egyetemes jog és az egyes intézmények saját joga számos esetben előírja az előljáró

⁵⁰ SMITH, R., *The personal patrimony of individual members of religious institutes: Current issues*, in *Canon Law Society of America, Proceedings* 62 (2000) 263–281, különösen 266–270.

⁵¹ SZUROMI 2004, 301–303.

⁵² CIC Can. 668 – § 5. Professus, qui ob instituti naturam plene bonis suis renuntiaverit, capacitatem acquirendi et possidendi amittit, ideoque actus voto paupertatis contrarios invalide ponit. Quae autem ei post renuntiationem obveniunt, instituto cedunt ad normam iuris proprii.

⁵³ *Questioni attuali per la vita e il governo degli Istituti di vita consacrata*, 205–212.

⁵⁴ *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law* (ed. A. Marzoa – J. Miras – R. Rodriguez-Ocaña; Montreal–Chicago, Ill. 2004) II/2, 1791–1792 (DI MATTIA, G.).

⁵⁵ CIC Can. 619 – (...) Ipsi igitur nutriant sodales frequenti verbi Dei pabulo eosque adducant ad sacrae liturgiae celebrationem. Eis exemplo sint in virtutibus colendis et in observantia legum et traditionum proprii instituti; eorum necessitatibus personalibus convenienter subveniant, infirmos sollicito curent ac visitent, corripiant inquietos, consolentur pusillanimes, patientes sint erga omnes.

⁵⁶ CIC Can. 670 – Institutum debet sodalibus suppeditare omnia quae ad normam constitutionum necessaria sunt ad suae vocationis finem assequendum. Vö. *Code of Canon Law annotated. Latin-English edition of the Code of Canon Law and English-language translation of the 5th Spanish-language edition of the commentary prepared under the responsibility of the Instituto Martín de Azpilcueta* (ed. E. Caparros – M. Thériault – J. Thorn; Montreal 1993) 454 (RINCÓN PÉREZ, T.).

tanácsadó testületének meghallgatását vagy beleegyezését a közösség számára jelentős döntések meghozatalához. Itt meg kell említenünk a rendi káptalan egyes szintjeit (vö. házikáptalan, tartományi káptalan, generális káptalan), amelyeknek a véleménye vagy beleegyezése szükséges bizonyos cselekményekhez a saját szabályzatban rögzítetteknek megfelelően.⁵⁷

3. ÖSSZEGZÉS

A megszentelt élet intézményeiben és az apostoli élet társaságaiban a „kötelességek és jogok” területe alá van vetve az evangéliumi tanácsok fogadalom vagy más kötelek útján vállalt teljesítésének. A „kötelességek és jogok” korlátja tehát a regulában és az intézmény saját szabályzatában rögzített és az evangéliumi tanácsokból következő kötelességek, melyeket a fogadalom letételével tudatosan vállal az élete megszentelésére törekvő krisztushívő. Látható tehát az intézmény és annak tagjai között fennálló kölcsönösség. Egyfelől az intézmény köteles biztosítani tagjai számára a hivatásuk teljesítéséhez szükséges feltételeket; másfelől a tagok fizikai, szellemi és lelki tevékenységükkel – mialatt az Egyház szolgálata által Istennek szentelődnek (vö. 654. kán.) – intézményük saját javához és céljának megvalósításához járulnak hozzá.

---

⁵⁷ Vö. ANDRÉS GUTIÉRREZ 2005, 156–158, 178–183, 195–208.

♦♦♦ HÁMORI ANTAL

A kamatszedés erkölcssteológiai és kánonjogi megítélése

BEVEZETÉS

Jelen írásomban erkölcssteológiai és kánonjogi szempontból foglalkozom a kamatszedés kérdéskörével; azzal, hogy megengedett-e, s ha igen, mikor, milyen feltételekkel, mennyiben a kamat: mely kamat minősül igazságosnak, jogszerűnek, és mely igazságtalannak, jogellenesnek. Az erkölcssteológia és a kánonjog módszerének megfelelően először vonatkozó szentírási szövegeket és magyarázatokat, majd hiteles egyházi tanítóhivatali megnyilatkozásokat említek, kitérve az 1917. évi *Codex Iuris Canonici* 1543. és 2354. kánonjára, az 1983. évi *Codex Iuris Canonice*, valamint szakirodalmi részekre.

SZENTÍRÁSI SZÖVEGEK

A Kivonulás könyve 22. fejezetének 24. verse szerint: „Ha a népemből való szegénynek, aki közötted él, pénzt kölcsönzöl, ne viselkedj vele szemben uzsorás módjára. Ne követelj tőle kamatot.”¹ A Jeromos Bibliakommentár ezzel kapcsolatban tartalmazza, hogy: „Kölcsönöket nem kereskedelmi megfontolásból kell adni, hanem a nyomor enyhítésére; kölcsönből haszonra szert tenni a mások szerencsétlenségéből való nyeréskedést jelentette. Törvények utasították rendre a tolakodó hitelezőket (MTörv 24,6.10–13).”²

A Leviták könyve 25. fejezetének 35–37. verseiben ez áll: „Ha veled élő testvéred nyomorba jut és nincs biztosítva a megélhetése nálad, akkor segítsd

¹ *Biblia, Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás* (SZIT, Budapest 2000; a továbbiakban: Biblia) 86.

² CLIFFORD, Richard J., *Kivonulás könyve*, in *Az Ószövetség könyveinek magyarázata, Jeromos Bibliakommentár I* (főszerk.: Thorday Attila; Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest 2002; a továbbiakban: JBI) 118 (103–126, ford.: Benyik György).

úgy, mint az idegent és a vendéget, s maradjon veled. Ne vond meg tőle a munkát, ne végy tőle kamatot, hanem féld Istenedet, hogy testvéred eléldéghessen melletted. Ne kölcsönözz neki pénzt azért, hogy hasznot húzz belőle, sem pedig ételt, hogy kamatostul kapd vissza.”³

A Második Törvénykönyv 23. fejezetének 20. és 21. verse szerint minden izraelitára vonatkozik a kamatszedés tilalma, s az idegenekkel kapcsolatban engedélyezve van a gyakorlat: „Testvérednek ne adj kamatra sem pénzt, sem ételmet, sem egyebet, amit kamatra szokás kölcsönözni. Az idegentől kérhetsz kamatot, de testvéredtől ne fogadj el kamatot, s az Úr, a te Istened megáldja kezed minden munkáját azon a földön, amelyre bevonulsz, hogy birtokodba vedd.”⁴

A Példabeszédek könyve 28. fejezetének 8. verse burkoltan elítéli a kapzsiságot és a jogtalan vagyonszerzést: „Aki kamattal és uzsorával gyarapítja vagyonát, olyannak gyűjt, aki megkönyörül a szegényen.”⁵

Ezekiel könyve 18. fejezetének 8. és 17. verse szerint az igaz ember „nem kölcsönöz uzsorakamatra”, e fejezetének 13. verse, s 22. fejezetének 12. verse értelmében is az uzsorás istentelen ember.⁶

Az Újszövetségben Jézus, a törvény összefoglalását adó aranszabály (Lk 6,31: „Úgy bánjatok az emberekkel, ahogy akarjátok, hogy veletek is bánjanak.”⁷) értelmezése körében, világosan kimondja: „Szeressétek inkább ellenségeiteket: tegyetek jót, adjatok kölcsön és semmi viszonzást ne várjatok”⁸ (Lk 6,35). A Szent István Bibliakommentár szerint „... az ellenségszeretet és a nagylelkű adás parancsának végső megokolása magának Istennek a példája”.⁹

³ Biblia 132.

⁴ Biblia 201. Vö. FALEY, Roland J., *Leviták könyve*, in JBI, 151. (127–153, ford.: Bata Beáta): „... Tilos volt kamatot kérni tőle, noha a nem zsidó adóstól lehetett (MTörv 23,21).” (151); BLENKINSOPP, Joseph, *Második törvénykönyv*, in JBI, 188. (173–194., ford.: Etler László): „Ez a törvény két ponton is eltér a Kiv 22,24–25-től: minden izraelitára vonatkozik, idegenekkel kapcsolatban engedélyezi a gyakorlatot. Az uzsorakamat gyakori panasz a tanító irodalomban (pl. Péld 22,7).” (188.); RÓZSA Huba, *Az Ószövetség szociális törvénykezése a Deuteronomiumban*, in RÓZSA Huba, *Isten a kezdet és a vég, Válogatott tanulmányok* (SZIT, Budapest 2010) 133–157.

⁵ Biblia 711.

⁶ Ld. Biblia 973, 977.

⁷ Biblia 1170. Ld. még: Mt 7,12: „Amit akartok, hogy veletek tegyenek az emberek, ti is tegyétek velük.” – Biblia 1103. Vö. Tób 4,15: „Amit magadnak nem szeretnél, azt másnak se tedd.” – Biblia 490. Az aranszabály pozitíve fejezi ki az ószövetségi magatartásszabályt: az ember tökéletessége ugyanis nem abban áll, hogy nem tesz rosszat, hanem megteszi a jót, ld. Biblia 1130, magyarázat: Kosztolányi István. Vö. MTörv 15,14: „Adj neki aszerint, ahogy az Úr, a te Istened megáldott.” – Biblia 194; Sir 31,15: „Magad után ítéld embertársad felől, légy minden ügyedben józan és megfontolt. – Biblia 777. Megemlítenőd, hogy a szabálynak van görög előtörténete is: ld. VIVIANO, Benedict T.,

HITELES EGYHÁZI TANÍTÓHIVATALI MEGNYILATKOZÁSOK

A *Katolikus Egyház Katekizmusa*,¹⁰ amelyet Szent II. János Pál pápa (1978–2005) törvényerővel adott ki,¹¹ 2449. pontjában – a hetedik parancsolat, a „Ne lopj!” (Kiv 20,15; Mt 19,18), ezen belül a szegények iránti szeretet témakörében – a következők olvashatók: „Már az Ószövetségben a különféle jogi rendelkezések (jubileumi év, a kamatszedés és zálogba vétel tilalma, a tized kötelezettsége, a napszamosok bérének naponkénti kifizetése, a tallózás és bönghészség joga) összhangban vannak a Második Törvénykönyv buzdításával: »Mindig lesznek szegények az országban. Ezért megparancsolom: Nyisd meg a kezed testvéred, a földeden élő szűkölködő és szegény felé« (MTörv 15,11). Jézus magáévá tette ezeket a szavakat: »Szegények mindig lesznek veletek, de én nem leszek veletek mindig« (Jn 12,8). Ezzel nem hatálytalanítja a régi próféták dörgő szavát: megveszik »pénzen a nyomorgókat, egy pár saruért a szegényt (...)*«* (Ám 8,6), hanem fölszólít bennünket, hogy ismerjük föl jelenlétét a szegényekben, akik az ő testvérei¹² ...” A Katekizmus 2269. pontjában – az ötödik parancsolat, a „Ne ölj!” (Kiv 20,13; Mt 5,21–22), ezen belül az emberi élet tisztelete témakörében – szerepel: „Akik a kereskedelmi kapcsolatokban uzsorát érvényesítenek és üzletemberként felebarátaik éhínségét és halálát váltják ki, közvetett emberölést követnek el és felelősek érte.”¹³

Nagy Szent I. Leó pápa (440–461) 443. október 10-én (az *Ut nobis gratulationem* kezdetű levélben) az alábbiakat írta a kamatszedésről, az uzsoráról: „Úgy véltük, amellet sem lehet szó nélkül elmenni, hogy egyesek piszkos nyereségvágytól elragadva uzsorás módjára kezelik a pénzt, és a

Evangelium Máté szerint, in *Az Újszövetség könyveinek magyarázata, Jeromos Bibliakommentár II* (főszerk.: Thorday Attila; Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest; 2003, a továbbiakban: JBII) 119 (95–160., ford.: Laczkó Zsuzsanna). Az aranyszabály feltételezi, hogy az ember magának jót akar: „Egy mazochista a feje tetejére állítaná ezt a szabályt...” – ld. JBII, 119.

⁸ Biblia 1170.

⁹ Kocsis Imre, *Lukács evangéliuma* (Szent István Bibliakommentárok 2) (sorozatszerk.: Rózsa Huba; SZIT, Budapest 2007) 149–150.

¹⁰ *A Katolikus Egyház Katekizmusa, A latin mintakiadás fordítása* (1997. augusztus 15.; Szent István Kézikönyvek 6) (ford.: Diós István SZIT, Budapest 2002).

¹¹ Ld. *constitutio apostolica*: a KEK francia nyelvű kiadását 1992. október 11-én elrendelő, *Fidei depositum* kezdetű apostoli rendelkezés; *litterae apostolicae*: a KEK latin nyelvű kiadását 1997. augusztus 15-én elrendelő, *Laetatur magnopere* kezdetű apostoli levél. Vö. 1983. évi CIC 29. kánon. Vonatkozó irodalom: ERDŐ Péter, *Egyházjog* (Szent István Kézikönyvek 7) (SZIT, Budapest 2005⁴) 91–95.

¹² Vö. Mt 25,40.

¹³ Vö. Ám 8,4–10; 1983. évi CIC 1397. kánon; HÁMORI Antal, *Életvédelem a katolikus Egyház jogrendjében világi jogi összehasonlítással* (SZIT, Budapest 2006; imprimatur: Erdő Péter).

kamatból akarnak meggazdagodni; azt nagyon sajnáljuk, hogy ne mondjam, hogy ezzel olyanok élnek, akik egyházi hivatalt viselnek, de olyan laikusok is, akik pedig azt kívánják, hogy őket kereszténynek mondják. Úgy döntöttünk, hogy ezt a dolgot keményen meg kell büntetni azoknál, akiket rajtakaptak, hogy a bűn elkövetését minden előnytől megfosszák. Úgy véltük, hogy arra is előre figyelmeztetnünk kell, hogy sem a maga, sem más nevében meg ne kísérelje valamelyik egyházi személy az uzsora gyakorlását: rút dolog ugyanis, hogy mások javáért bünt kövessenek el. A kamatban csak azt kell látnunk, és úgy kell kölcsönt adnunk, hogy amit itt irgalmas szívvel juttatunk, azt az Úrtól sokszorosan és örökké megmaradó módon kaphassuk vissza.”¹⁴

A II. Ince pápasága (1130–1143) idején tartott II. Lateráni zsinat (X. egyetemes zsinat – kezdete: 1139. április 4.) 13. kánonja kimondta: „... elítéljük az uzsorások átkos és gyalázatos, mondhatni: kielégíthetetlen kapzsiságát, amelyet az Írás az Ó- és Újszövetség isteni és emberi törvényei által is elutasít; és őket minden egyházi vigaszból kirekesztjük, és megparancsoljuk, hogy egyetlen érsek, egyetlen püspök vagy bármilyen rend apátja, és senki az egyházi rendben ne merészelje az uzsorásokat visszafogadni – hacsak nem a legnagyobb óvatossággal –, hanem egész életükben számítsanak becstelennek, és hacsak ismét észre nem tértek, meg kell őket fosztani a keresztény temetéstől.”¹⁵

A Tours-i zsinat (kezdete: 1163. május 19.), amelynek az elnöke III. Sándor pápa (1159–1180) volt, a kamatszedés egy burkolt formájának tilalmáról határozott: „Többen az egyháziak közül, és amit szomorúan mondunk, azok közül

¹⁴ DENZINGER, Heinrich – HÜNERMANN, Peter, *Hítvallások és az Egyház Tanítóhivatalának megnyilatkozásai* (Szent István Kézíkönyvek 9) (Örökmécs Kiadó–SZIT, Bányaterenye–Budapest 2004) 121, 280–281. pont. A kötet 1400. oldalán a kamatszedés meghatározásaként ezt olvashatjuk: „nyereségre törekvés egy dolog használatából adódóan, amelynek nincs hozadéka, nincs benne munka, ráfordítás, kockáztatás”. Vö. *Az egyházi Tanítóhivatal megnyilatkozásai* (ford. és összeáll.: Fila Béla, Jug László, Örökmécs Alapítvány, Kisternye–Budapest 1997; a továbbiakban: Fila–Jug) 81, 280–281. pont; és 882: „Az uzsora meghatározása: törekvés a nyereségre egy olyan dolog kihelyezése fejében, amely nem gyarapszik közben, s itt nincs fáradtság, nincs költség, nincs kockázat” (a Fila–Jug az „uzsora”, a DENZINGER–HÜNERMANN a „kamatszedés” szót tartalmazza).

¹⁵ DENZINGER–HÜNERMANN 249, 716. pont. „Úgy látszik, ezt a szankciót sokan csak a pénzkölcsönzőkre érvényes tilalomnak tartották úgy, hogy a kamatra felvett pénz tekintetében felmentést lehet nyerni. Ezt III. Sándor pápa tiltotta (IX. Gergely, *Decretales*, I. V, tit. 19, cap. 4; Frdb 2,812k), még ha ez a dolog a szaracénok fogságában lévő hívők kiváltására történik is. Ugyancsak elvetette a pápa azt a korlátozást is (5. fejezet), mely szerint csak azokat a kamatokat kell visszatéríteni, amelyeket ezen lateráni rendelkezés után fogadtak el. Végül elrendelte (9. fejezet), hogy maguk az örökösök vagy idegenek is kötelesek a kártalanításra. Vö. ugyanezen 19. cikkelyben III. Ince dekretumaival, melyben ennek a kánonnak a megtartására szólít fel.” – DENZINGER–HÜNERMANN 1076–1077. Vö. Fila–Jug 204, 716. pont: „Úgy látszik, ezt a szankciót sokan csak pozitív tilalomnak

is, akik a jelen világot fogadalmuk és szerzetesi ruházatuk által elhagyták, bár a közönséges uzorától visszariadnak, mivel az nyilvánvalóan elítélt dolog, ugyanakkor a pénzkölcsönre rászorulóktól birtokaikat zálogul elfogadják, és a kölcsönadott pénzen felül a hasznot is begyűjtik. Ezért az egyetemes zsinat határozatilag elrendelte, hogy ezentúl senki, aki az egyháziakhoz tartozik, ne merészelje az uzorának ezt vagy másik fajtáját gyakorolni. És ha valaki eddig valakinek a birtokát – miután pénzt adott neki – ezzel az ürüggyel vagy egyezkedés alapján zálogként elfogadta, ha kölcsönadott pénzét, a költségeket levonva, a terményekből már visszanyerte, a birtokot feltétel nélkül adja vissza az adósnak.”¹⁶

III. Sándor pápának a tiltott adásvételi szerződésről szóló, bizonytalan keltezésű *In civitate tua* kezdetű levele, amelyet a genovai érseknek írt, a következőket tartalmazza: „Azt mondod, városodban gyakran megtörténik, hogy egyesek borsot vagy fahéjat, vagy más árut vásárolnak, amely akkor öt fontnál többet nem ér, és ígéretet tesznek azoknak, akiktől azokat az árukat kapják, hogy ők meghatározott határidőben hat fontot fognak kifizetni. Jóllehet az ilyen szerződés ebben a formában nem számítható uzorának, mégis az árusok bűnbe esnek, kivéve azt az esetet, ha nem lehet eldönteni, hogy azok az áruk a kifizetés idején többet vagy kevesebbet fognak érni. Ezért hasznos lenne a te polgáraid üdvösségére nézve, ha felhagynának az ilyen szerződésekkel, mint-hogy az emberi gondolatokat nem lehet elrejtteni a mindenható Isten elől.”¹⁷

III. Orbán pápa (1185–1187) egy bresciai áldozópapnak írt (*Consuluit nos* kezdetű) levelében egyértelműen elítéli az uzorát: „Mély tisztelettel tanácsot

---

tartották úgy, hogy az uzorára kapott pénz tekintetében felmentést lehet adni. Ezt ugyan III. Sándor pápa... tagadta, mégha ez a dolog a szaracénok fogságában lévő hívők kiváltására történik is. Ugyanannak a határozatának az 5. fejezetében elvetette egyeseknek az ellenvetését, hogy csak azokat a kamatokat kell visszatéríteni, amelyeket ez után a lateráni rendelkezés után fogadtak el. És végül ugyanott a 9. fejezetben elrendelte, hogy maguk az örökségben részesülő fiak vagy külső személyek is kötelezve vannak a kártalanításra.” Az uzorások keresztény temetéstől való megfosztásáról SZUROMI Szabolcs Anzelm is említést tesz a *Szemponok az egyházi tized rendszerének forrásaihoz és kánonjogtörténeti sajátosságaihoz* című írásában: „A temetés megtagadásának érett középkori esetei között szerepelnek a szakadárok, az eretnekek, a hitehagyottak, a gyilkosok és öngyilkosok, a párbajban vagy lovagi tornán meghaltak, az uzoraszédők, az istenkáromlók, a sírgyalázók, a botrányos életet élők, de ide tartoznak az egyházi tized jogtalan bitorlói is. Megjegyzendő, hogy a felsorolt bűnök mindegyike meghatározott körülmények között kiközösítést vont maga után.”, in *Magyar Sion* 7/49 (2013) 41 (33–48. – ld. még uo. 44); vö. Uő, *Az egyházi tized rendszerének eredete, működése és modernkori megszűnése*, in SZUROMI Szabolcs Anzelm, *Egy működő szakrális jogrend. A Katolikus Egyház jogának néhány sajátos fogalma és intézménye* (SZIT, Budapest 2013) 124–141. 133 (ld. még uo. 137).

¹⁶ DENZINGER–HÜNERMANN 252–253, 747. pont. Vö. FILA–JUG 207, 747. pont.

¹⁷ DENZINGER–HÜNERMANN 254–255, 753. pont; és FILA–JUG 209, 753. pont.

kértél tőlünk, vajon azt a személyt a lelki ítélőszékben uzsorásként kell-e megítélni, aki bár különben nem kölcsönözne, azzal a szándékkal ad kölcsön pénzt, hogy – bár nincs semmilyen megegyezés – a körülmények folytán mégis többet kap vissza; ... vajon azt a kereskedőt hasonló bűnben kell-e elítélni, aki áruít sokkal magasabb áron adja, ha a kifizetés teljesítésére hosszabb időtartamú haladékot ad, mint ha közvetlenül utána megfizetik neki az árát. Hogy mihez kell magunkat tartanunk ezekben az esetekben, világosan megtudjuk Lukács evangéliumából, amelyben ki van mondva: adjatok kölcsön, és semmi viszonzást ne várjatok [vö. Lk 6,35]. Mivel a törvény tiltja az uzsorát és a feleslegben való dúskálást, az ilyen embereket a bennük lévő nyereségvágy miatt úgy kell megítélni, hogy rosszul cselekszenek, és a lelki ítélőszékben hatékonyan rá kell vezetni őket, hogy mindazt, amit így kaptak, térítsék vissza.”¹⁸

IX. Gergely pápa (1227–1241) a *Naviganti vel* kezdetű levélben, amelyet R. testvérnek 1227 és 1234 között írt, az alábbiakat fogalmazta meg: „Aki hajózónak vagy vásárba menőnek meghatározott mennyiségű pénzt ad kölcsön azért, mert veszélyt vállal magára, nem számít uzsorásnak, ha valamit a kölcsönadott pénzen felül is majd visszkap. Az sem, aki tíz szoliduszt ad, hogy más időben ugyanannyi mennyiségű gabonát, bort és olajat adjanak vissza: ezek, bár akkor többet érnek, az, hogy vajon a teljesítés idején többet vagy kevesebbet fognak érni, valószínűleg kétséges: ezért nem kell uzsorásnak tekinteni. E kétség annak is mentségül szolgál, aki posztóáru, gabonát, bort, olajat vagy más portékákat ad el, hogy akkori értéküknél többet kapjon ugyanezekért meghatározott határidőben, ha azokat a szerződéskötés idején nem volt szándéka eladni.”¹⁹

Az V. Kelemen pápasága (1305–1314) idején tartott Vienne-i zsinat (XV. egyetemes zsinat: 1311. október 16. – 1312. május 6.) az *Ex gravi ad Nos* kezdetű rendelkezéssel kimondta: „Ha valaki abba a tévedésbe esne, és makacsul azt merészeli állítani, a kamat [más fordításban: az uzsora²⁰] szedése nem bűn, elrendeljük, hogy öt eretnekként kell megbüntetni.”²¹

¹⁸ DENZINGER–HÜNERMANN 257–258, 764. pont. Vö. FILA–JUG 212, 764. pont (a DENZINGER–HÜNERMANN-ban a cím: A kamatszedés; a FILA–JUG-ban a cím: Az uzsora).

¹⁹ DENZINGER–HÜNERMANN 283–284, 828. pont (A kamatszedés); FILA–JUG 236–236, 828. pont (Az uzsora).

²⁰ Ld. FILA–JUG 250, 906. pont (a DENZINGER–HÜNERMANN-ban a cím: A kamatszedés; a FILA–JUG-ban a cím: Az uzsora).

²¹ DENZINGER–HÜNERMANN 299, 906. pont.

²² Ld. DENZINGER–HÜNERMANN 362–363.

²³ DENZINGER–HÜNERMANN 363–364, 1442–1444. pontok. Vö. FILA–JUG 311–312, 1442–1444. pontok (az előbbiben a cím: A kamatszedés és a „Montes pietatis”; az utóbbiban: Az uzsora és a „Montes pietatis”).

X. Leó pápának (1513–1521) az V. Lateráni zsinaton (XVIII. egyetemes zsinat: 1512. május 3. – 1517. március 16.) – 1515. május 4-én – kibocsátott, *Inter multiplices* kezdetű bullája az alábbiakról tanúskodik, tekintettel arra, hogy noha korábban már több pápai rendelet született a „*Montes pietatis*” (zálogházak) támogatására, kétségek merültek fel annak módját illetően, ahogyan ezek az intézmények a veszteségmentességet fenntartották:²² „... a szent zsinat egyetértésével kinyilvánítjuk és elhatároztuk, hogy az előbb említett »jámborság hegyei«, amelyeket a köztársaságok alapítottak és az Apostoli Szék tekintélye ... megerősített, amelyekben kiadásaik fedezésére és a veszteségesség elkerülésére elfogadnak valami mérsékelt összeget, csakis az alkalmazottak fizetésére, és ... egyéb a zálogházak karbantartására szolgáló kiadások fedezésére, csupán csak azok veszteségének mentessége végett, a kiadott pénzen felül ugyanezen zálogházak nyerészkedése nélkül, sem a jellejükben nem mutatnak semmi rosszat, sem bűn elkövetésére nem ingerelnek, és semmilyen módon nem lehet elmarasztalni, sőt inkább érdem és dicsérendő és méltánylandó az ilyen kölcsön, és a legkevésbé sem számíthat uzsorának. ... Azt akarjuk tehát, hogy mindenkit, ... aki a jelen formában kiadott nyilatkozat és ünnepélyes rendelet ellen ezután prédikálni, ill. szóban vagy írásban vitatkozni merészel, mivel ezzel már ki is mondta magára az ítéletet, kiközösítés büntetése ... sújtsa.”²³

Szent V. Piusz pápa (1566–1572) az 1571. január 28-ai – pénzváltásról szóló – „*In eam pro nostro*” kezdetű rendelkezésével elítélte és szigorúan megtiltotta a színlelt (fedezetlen) váltásokat, azokat az ügyleteket, amelyek kamat-haszonvételekre szolgálnak.²⁴

VII. Sándor pápa (1655–1667) idején, a Szent Officium 1666. március 18-án kelt rendelete – egyebek mellett – elítélte azt a tételt, amely szerint: „Megengedett dolog, hogy a hitelező valamit a kölcsönön felül is igényeljen, ha kötelezi magát, hogy a kölcsönadott pénzt nem követeli vissza egy meghatározott ideig.”²⁵

²⁴ Ld. DENZINGER–HÜNERMANN 440–441, 1981–1982. pont. Vö. FILA–JUG 386–387, 1981–1982. pont. („Váltóügyleteken az adósságlevelekkel történő, nyereséget hozó pénzkereskedelmet értjük. Az ún. száraz vagy színlelt, azaz fedezetlen váltásokban kamatszédést láttak.” – Denzinger–Hünermann 440. Vö. Filá–Jug 386.: „Cambiumon értjük a pénzváltó műveleteket, az adósságleveleket a pénzváltó valamilyen hasznával: a valóságos pénzváltásnak ellentetjé az ún. száraz vagy színlelt váltás, amely önmagában tekintve palástolt uzsora.”). Ad színleltég: vö. egyes törvényeknek az uzsoratévénységgel szembeni fellépést elősegítő módosításáról szóló 2008. évi CXV. törvény 2. §-ához fűzött indokolás, az uzsorával összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXXIV. törvény általános indokolása, a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 381. §-ához fűzött indokolás.

²⁵ DENZINGER–HÜNERMANN 456, 2062. pont. Vö. FILA–JUG 402, 2062. pont.

Boldog XI. Ince pápa (1676–1689) idején, a Szent Offícium 1679. március 2-án kelt rendelete a következő tételeket is elítélte: „Az ún. »mohatra«²⁶ szerződés megengedett, még ugyanannak a személynek a tekintetében is, és olyan visszavásárlási szerződéssel együtt is, amelyet már eredetileg is haszonszerzési szándékkal kötöttek.”²⁷ „Mínthogy a készpénz értékesebb, mint az, amit majd később fizetnek meg, és senki sincs, aki ne tartaná többre a meglevő pénzt a várhatónál, a hitelező igényelhet valamit a tőkén felül is a kölcsönvevőtől, és ezen a címen mentesül az uzsora (vádja) alól.”²⁸ „Nem uzsora, ha valaki a tőkén felül valamit mint a jóakaratból és a hálából eredően kötelező dolgot kíván (az adósától); csak, ha azt mint az igazságosság szerint járó dolgot követeli.”²⁹

XIV. Benedek pápa (1740–1758) 1745. november 1-jén kibocsátott „*Vix pervenit*” kezdetű, az uszoráról szóló körlevele szerint: „A bűnnek az a neve, amelyet uszorának hívnak, és amelynek tulajdonképpen a kölcsön-szerződésben van a helye, abban rejlik, hogy valaki azt akarja, hogy a fent nevezett kölcsönből – amely természeténél fogva csupán a kölcsönadott összeg visszatérítését foglalhatná magában – többet adjanak neki vissza, mint amennyit tőle kaptak, és ezért azt állítja, hogy a tőkén kívül valamilyen nyereség is megilleti őt, amelyre maga a kölcsön szolgált indokot. Ezért minden ilyen nyereség, amely a kölcsönadott pénzen felül van, tilos és uzsora jellege van. ... Mindazonáltal azonban egyáltalán nem tagadjuk, hogy a kölcsön-szerződéssel együtt néha bizonyos egyéb, ahogy mondják, jogcímek is együtt járhatnak, amelyek általában egyáltalán nem magának a kölcsönnek a belső és elidegeníthetetlen természetéből fakadnak, és amelyekből teljesen igazságos és törvényes ok adódik, mely alapján a kölcsönből eredően visszajáró összegben fölül szabályszerűen valamivel többet

²⁶ Ld. DENZINGER–HÜNERMANN 1095: „Így nevezik Spanyolországban a viszonteladás egy fajtáját, amelyet a következő példa szemléltet: Lázárnak sürgősen szüksége van pénzre, pl. 100 tallérra. Mínthogy azonban senkit sem talál, aki neki kamatmentesen pénzt akarna kölcsönadni, egy Grassus nevű kereskedőtől hitelben, valamely későbbi időpontban kifizetendő pénzért árut vesz egy magasabb, 110 talléros áron, és ugyanezt az árut (amelyre Lázárnak a legkevésbé sincs szüksége) azonnal eladja Grassusnak egy alacsonyabb áron, 100 tallérért, azzal a feltétellel, hogy Grassus ezt a pénzüsszeget rögtön készpénzben odaadja. A legtöbb moralista véleménye szerint az ilyen szerződés nem volt más, mint burkolt uzsora.” Vö. FILA–JUG 407: „»Mohatra«-nak hívják Spanyolországban a vissza-eladás egy fajtáját, amelyet a következő példa szemléltet: Lázárnak késedelem nélkül szüksége van pénzre, pl. 100 aranyforintra. Mínthogy azonban senkit sem talál, aki neki haszon nélkül pénzt akarna kölcsönadni, egy Crassus nevű kereskedőtől haszonbért vesz a legmagasabb áron, 110 aranyforintért, olyan pénzen, amelyet egyelőre kölcsönvett, és azután valamikor meg kell adnia, és ugyanezt a haszonbért (amelyre Lázárnak a legkevésbé sincs szüksége) azonnal vissza-eladja Crassusnak a legalacsonyabb áron, 100 aranyforintért, azzal a feltétellel, hogy Crassus ezt a pénz-

lehet követelni. Ugyanígy azt sem tagadjuk, hogy mindenkinek lehetősége van arra, hogy pénzét gyakran és jól fektesse be és használja fel a kölcsön természetétől teljesen különböző természetű más szerződések révén: akár hogy évi jövedelmet szerezzen magának, akár arra is, hogy megengedett árukereskedelmet és szagkereskedelmet folytasson, és ugyanabból tisztas nyereséget szerezzen.”³⁰

IX. Piusz pápa (1846–1878) idején a Hitterjesztési Szent Kongregáció 1873-ban a következő eligazítást adta a kölcsönből származó nyereségről:³¹ „1. A kölcsönből származó nyereséggel kapcsolatban általában érvényes, hogy a kölcsönből fakadóan, vagyis közvetlenül és pusztán annak mibenléte alapján semmi (nyereségre) törekedni nem lehet. 2. A tőkén felül valamenynyit bevételezni akkor megengedett dolog, ha a kölcsönhöz valami külső, a kölcsön természetével általában összefüggésben nem lévő és ahhoz hozzá nem tartozó jogcím járul. 3. Ha bármilyen más jogcím hiányzik, úgy mint: *késedelmes nyereség, kár felmerülése és a tőke elvesztésének veszélye vagy szokásostól eltérő fáradságok vállalása a kiadott pénz visszaszerzése érdekében*, a gyakorlatban a civil jog egyetlen okát is elégségesnek tekinthetik mind a hívők, mind gyóntatóik, akiknek tehát ezt a dolgot illetően gyónóikban nyugtalanságot kelteniük nem szabad, amíg ez a kérdés a bíróság előtt függőben van, és felőle még a Szentszék sem határozott egyértelműen. 4. Ennek a gyakorlatnak türését a legkevésbé sem lehet abból a célból kiterjeszteni, hogy a szegényekkel szemben alkalmazott bármilyen csekély uzsora vagy a mértéktelen és természetes egyenlőség határait meghaladó uzsora jogosnak tűnjék. 5. Végezetül pedig, ezt, hogy az uzsorának milyen mértéke mértéktelen és túlzott, és mi az, amit igazságosnak és mérsékeltnek nevezhetünk, általában meghatározni nem lehet, mivel, tekintetbe véve a helyek, a személyek

---

összeget rögtön megszámlolva oda adja. A legtöbb moralista véleménye szerint az ilyen szerződés nem volt más, mint burkolt uzsora.”

²⁷ DENZINGER–HÜNERMANN 461, 2140. pont. Vö. FILA–JUG 407, 2140. pont.

²⁸ DENZINGER–HÜNERMANN 462, 2141. pont. Vö. FILA–JUG 408, 2141. pont: „Míthogy a megszámlolt pénz értékesebb, mint megszámlolandó, és senki sincs, aki ne tartaná nagyobbra a pénzt, ami jelenvaló, mint ami majd csak a jövőben lesz, a hitelező igényelhet valamit a tőkéjén felül a kölcsönvevőtől, és ezen a címen mentesül az uzsora alól.”

²⁹ DENZINGER–HÜNERMANN 462, 2142. pont. Vö. FILA–JUG 408, 2142. pont: „Nem uzsora, amíg a tőkén felül valamit mint a jóakarattól és a hálából eredően kötelező dolgot kívánnak; hanem csak ha úgy igénylik, mint ami igazságosság szerint jár.”

³⁰ DENZINGER–HÜNERMANN 502–504, 2546–2550. pontok. Vö. FILA–JUG 448–449, 2546–2550. pontok.

³¹ Ld. DENZINGER–HÜNERMANN 595: „Az eligazítás nagyrészt 11 dokumentumot ismétel, melyek a kölcsönzésből származó kamatnyereségről szólnak. Egy külön határozatot csatoltak hozzá, mely körvonalaiiban tartalmazza az elveket.”

és az idők összes és egyenként vett körülményeit, azt minden egyes esetben külön kell mérlegelni.”³²

A KÉT *CODEX IURIS CANONICI*

Az 1917. évi *Codex Iuris Canonici*³³ 1543. kánonja szabályozta a kölcsönt, ezen belül a kamatra adott kölcsönt. Bánk József *Kánoni jog* című könyvének 1963-ban napvilágot látott II. kötetében a kamatra adott kölcsönről a következőket olvashatjuk: „Tágabb értelemben vett kölcsön, vagyis olyan szerződés, amellyel helyettesíthető dolgot másnak kölcsön adunk azzal a kikötéssel, hogy az mérsékelt hasznot (lucrum) köteles adni valamilyen címen. ... A kamat per se nem tilos, de mérsékeltnek kell lennie (c. 1543.). A kamatot a helyi, személyi és kor követelményei szerint szokás megállapítani, amelyet a lelkiismeretes ember általánosan elfogadott ítélete állapít meg. Az adós szorultsága, kényszerhelyzete miatt a kamatot nem szabad

³² DENZINGER–HÜNERMANN 595, 3105–3109. pontok. Vö. FILA–JUG 543 3105–3109. pontok. A kamattal kapcsolatos differenciált megközelítés – eltérő módon – az állami szabályozásban is tükröződik: pl. a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 232. §, 301–301/A. §, 523. § (2) bekezdés, és a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 6:47–48. §, 6:106. §, 6:130. §, 6:132. §, 6:155. §, 6:189. §, 6:383. §, 6:388. §, 6:405. §, 6:407. § (2) bekezdés, 6:534. § (1) bekezdés (ld. pl. magán-személyek közötti szerződés – gazdálkodó szervezetek, vállalkozások közötti szerződés szerint).

³³ Az 1917. évi CIC-hez, előzményeihez, létrejöttéhez, tartalmához, hiteles magyarázatához ld. pl. SIPOS István, *Az új egyházi törvénykönyv főbb vonásai és újításai* (Wessely és Horváth könyvnyomdájából, Pécs 1918) 1–17; KÉRÉSZY Zoltán, *Katholikus egyházi jog, A Codex iuris canonici alapján I* (Tudományos Gyűjtemény 23) (A Danubia kiadása, Pécs 1927) 168–191; ERDŐ 64–75.

³⁴ BÁNK József, *Kánoni jog II. Igazgatási jog, Eljárás jog, Büntetőjog* (SZIT, Budapest 1963) 407. Az egyházi vagyoni joghoz ld. uo. 358–407: 1917. évi CIC 1489–1551. kánonok (ad világi jog kanonizációja: 1529. kánon; ad haszonkölcsön: 1537. kánon); SIPOS 195–201.

³⁵ Ld. SIPOS 234–235 (ld. még uo. 250–252.). „Az egyház a mixti fori büntettekben ép úgy illetékesnek tartja az eljárásra magát, mint az államot, és azt a vádlót, aki az egyházi bíró elé vitt bűnvadát a világi bíróság elé terjeszti, azzal sújta, hogy egyéb (a 2222. kánon szerint való) büntetések mellett megfosztja keresetjogától az egyházi fórumban ugyanazon személlyel szemben ugyanazon ügyben (1554.).” – SIPOS 235. Ld. BÁNK 830. Ld. még uo. 831: „a) Ha világi a tettes, a jogos büntetést a világi bíróság szabja ki, amelyet az Egyház egyszerűen elismer. b) Az Egyház ezenkívül kizárja 1. az actus legitimus élvezetéből és 2. minden egyházi hivatal betöltéséből (c. 2354. § 1. 1. s.). c) Ha a tettes egyházi személy, az egyházi bíróság jár el ellene és a következő büntetések jöhetnek szóba. [Ha azonban a világi hatóság büntet itt is, mivel nem ismeri el a privilegium fori-t, akkor az egyházi büntetés mérséklendő, vagy egészen el is hagyható (ne bis in idem: c. 2223, § 3., n. 2, 3.).] 1. poenitentia, cenzenza, hivataltól és javadalomtól való megfosztás, letétel (depositio, mint: f. s.). 2. A gyilkosságban részes egyházi személyt le kell fokozni (degradatio; f. s.).” A 2354. kánon magyarázatához ld. még *Commentarium in Codicem Iuris Canonici VIII., Liber V De Delictis et*

felelmeni. A túlzó kamatot a kölcsönös igazságosság nevében vissza kell szolgáltatni (uzsora).³⁴

Az 1917. évi *Codex Iuris Canonici* 2354. kánonja az uzsorát (vegyes fórumú büntettként) büntetni rendelte: az a laikus, akit törvényesen elítéltek uzsora miatt, *eo ipso* ki volt zárva minden egyházi jogi cselekményből és minden egyházi tisztségből, és kártérítésre volt köteles; ha pedig egyházi személy követte el, vezekléssel, *censurával*, *privatioval*, esetleg letétellel büntették.³⁵

A jelenleg hatályos, 1983. évi *Codex Iuris Canonici* az uzsorát (kifejezetten) nem rendeli büntetni;³⁶ az érvénytelenség azonban továbbra is áll, ugyanis az 1290. kánon kimondja, hogy „amit a világi jog az adott területen a szerződésekkel kapcsolatban akár általánosságban, akár különösen elrendel, továbbá amit teljesítésükkel kapcsolatban előír, azt az egyház kormányzói hatalmának alárendelt dolgok vonatkozásában a kánoni jog alapján ugyanazokkal a hatásokkal meg kell tartani, ha csak nem ellenkeznek az isteni joggal, vagy a kánoni jog másként nem rendelkezik, továbbá fenntartva az 1547. kán. előírását”.³⁷ Az 1284. kánon a jogszerű kamatot szó szerint is említi: az 1. § szerint minden

---

Poenis (Casa Editrice Marietti, Torino 1935) 299–300, 302, 311–313. „Usura est: contractus quo pecunia mutuatur cum foenore praeter casum in quibus lex canonica (c. 1543) foenus admittit; seu mutatio pecuniae cum foenore vi mutui praestando contra praescriptum c. 2543; habetur quoque usura, cum in casibus in quibus lex canonica foenus admittit, foenus quod exigitur exosum et omnino iniustum est” – uo. 312.

³⁶ Vö. II. JÁNOS PÁL pápa, *Christifideles laici kezdetű szinódus utáni apostoli buzdítása a világi krisztus-hívőknek az Egyházban és a világban betöltött hivatásáról és küldetéséről*, 1988. december 30., in *Acta Apostolicae Sedis* (AAS) 81 (1989) 393–521, magyarul: (ford.: Török József; SZIT, Budapest 1990) 43. pont. Ld. 1983. évi CIC 1399. kánon: „Az ebben a törvényben vagy más törvényekben megállapított eseteken kívül, az isteni vagy kánoni törvény külső megsértése csak akkor büntethető valamilyen megfelelő büntetéssel, ha a törvénytértés különös súlyossága büntetést kíván, és sürgős szükség van a botrányok megelőzésére vagy helyrehozására.”; ET 943.: „[1399] A kánon a törvényességnek a 221. k. 3. §-ában és az 1321. kánonban kimondott elvével – vö. [1321] – olyan értelemben egyeztethető össze, hogy a jelen kánon szerint minden isteni vagy kánoni törvényhez meghatározatlan és fakultatív büntető szankció van fűzve, ha: 1. az áthágás külső; 2. különösen súlyos; 3. sürgős szükség van a botrány megelőzésére vagy helyrehozására (s ez büntetés kiszabását kívánja).” – vö. 1983. évi CIC 1752. kánon (salus animarum – ET 1141.: „A törvénykönyv az egész egyházjog céljának és legfőbb vezérelvének jegyében zárul: a lelkek üdvösségének az egyházban mindig a legfőbb törvénynek kell lennie.”); az 1399. kánon alapja a salus animarum, a cél: elhárítani mindent, ami ezt akadályozza.

³⁷ *Az Egyházi Törvénykönyv, A Codex Iuris Canonici hivatalos latin szövege magyar fordítással és magyarazattal* (szerk., ford. és magy.: Erdő Péter; SZIT, Budapest 2001⁴; a továbbiakban: ET) 867, 869. „Hasonlóan az 1917-es CIC 1529. kánonjához, a jelen kánon is egyházi jogszabállyá avatja az egyes országokban érvényes szerződési jogot. ... Az 1547. kánonra való utalás azt jelenti, hogy az egyház a tanúkkal való bizonyítást a szerződésekkel kapcsolatban ott is elfogadja, ahol ezt a világi jog nem teszi lehetővé.” – ET 866–867. A szakirodalomból ld. KUMINETZ Géza, *Az egyházi vagyongazdasági jog alapjai* (Jel Kiadó, Veszprém 1995) 104: „Az 1290. kánon kanonizálja a világi jogot, vagyis

vagyonkezelőnek a jó családapa gondosságával kell ellátnia feladatát; a 2. § 5. pontja alapján ennél fogva köteles a kölcsön vagy jelzálogkölcsön alapján járó kamatokat a meghatározott időben fizetni, és gondoskodni magának a kölcsön összegének megfelelő visszatérítéséről.³⁸

Figyelemre méltó és hangsúlyozandó: Szent II. János Pál pápa már az 1988. december 30-ai, *Christifideles laici* kezdetű apostoli buzdításában (43. pont) felhívta a világi krisztushívőket, hogy vizsgálják fölül a kereskedelem, a kamat és a kölcsön rendszereit, majd a Katekizmus idézett 2269. és 2449. pontjában tükröztette az Egyház uzsorával, kamatszedéssel kapcsolatos álláspontját.

KATOLIKUS LEXIKONOK VONATKOZÓ RÉSZEI

A Katolikus Lexikon 1931-ben kiadott II. kötetében a „Kamat (usura), a pénz-tőke használatáért fizetett (többnyire pénzbeli) szolgáltatás. A kölcsön voltaképpen csak ingyenes lehet, mert a tőkén felül kapott többlet meg nem érdemelt hasznot hajt a kölcsönzőnek, ami uzsoraszerű és jogtalan.”³⁹ *A Kato-*

---

saját törvényeivé teszi a szerződéseket általában, tehát tárgya, formája, feltételei vonatkozásában, és sajátosan is, tehát a jogi köteleességeket, érvényességet, kereseteket illetően. Nincs korlátozás a kanonizációt illetően, figyelembe véve a 22. kánon előírását, továbbá az 1547. kánon, mely kimondja: »A tanikkal való bizonyítás minden ügyben megengedett a bíró vezetésével«. Tehát ahol ezt a világi jog nem teszi lehetővé, ott a kánonjog érvényt szerez neki. Érvénytelenek azok a világi törvények, melyek ellentétesek az isteni természet- és tételes joggal; azok a világi törvények, melyek ellenkeznek a kánoni előírásokkal pl. 1299. k. 2§. (halálesetre) 19, 122. 1580, 1718. k. 2§ esetében a méltányosságnak nemcsak erkölcsi, de jogi hatálya is van.” Az 1983. évi CIC 22. kánonja kimondja: „Azokat a világi törvényeket, amelyekre az egyházi jog utal, a kánonjogban eredeti hatásaikkal kell megtartani, amennyiben az isteni joggal nem ellentétesek, és a kánoni jog másként nem rendelkezik.”

³⁸ Ld. ET 863, 865. Vö. 1917. évi CIC 1538. kánon.

³⁹ *Katolikus Lexikon II* (szerk.: Bangha Béla; a Magyar Kultúra kiadása, Budapest 1931) 482 (a lexikonban a kamat szó jelölése: K.; a lexikon a kamat témájában a következő művekre hivatkozik: SEIPEL, *Die wirtschaftsethische Lehren d. Kirchenväter*, 1907; SCHAUB, *Der Kampf gegen d. Zinswucher im Mittelalter*, 1905).

⁴⁰ *Katolikus Lexikon IV* (szerk.: Bangha Béla; Budapest 1933) 425 (a lexikonban az uzsora szó jelölése: U.; a lexikon az uzsora témájában a következő műre hivatkozik: OREL, *Das kanonische Zinsverbot*, 1930). Vö. az uzsoratörvények eltörléséről szóló 1868. évi XXXI. törvénycikk: „1. § A szerződési kamatlábnak az eddigi törvényekben foglalt korlátozása megszüntetett, azt a szerződő felek írásbeli szerződés által tetszésük szerint állapíthatják meg. 2. § Ha a kölcsönről írásbeli szerződés nem létezik, vagy létezik ugyan, de abban a kamat csak általánosan, az összegnek vagy a kamatlábnak számszerű meghatározása nélkül van kikötve; valamint azon esetben is, ha a kamat szerződésileg nincs kikötve, hanem az a törvény határozatainál fogva jár: az egy évi kamat a fizetendő tőke hat százalékát teszi. 3. § A szerződő feleknek szabadságukban áll az írásbeli kölcsönszerződésben azt is kikötni, hogy a kölcsön visszafizetése az adott tőkénél nagyobb mennyiségű vagy más és jobb

likus Lexikon IV. kötetének megfogalmazása szerint az „uzsora, más megszorultságának kihasználása a felek kölcsönös szolgáltatásai közt mutatkozó nagy aránytalanság által”.⁴⁰

A *Magyar Katolikus Lexikon* 2001-ben kiadott VI. kötete a kamatot a tőke ideiglenes használatáért fizetett vételárként határozza meg; a Lk 6,35-tel összefüggésben tartalmazva, hogy a bajba jutott ember megélhetésének biztosítására adott kölcsön után nem szabad kamatot szedni: az ilyen kamatot a szükséghelyzet kihasználásának, erkölcstelen jövedelemnek, uzsorának tekintették;⁴¹ a 2009-ben megjelent XIV. kötetben az uzsora (lat. *usura*) szó alatt szoros értelemben jogtalanul magas kamatot, tág értelemben a kizsákmányolásból fakadó meggazdagodást értve.⁴²

Érdemes megemlíteni, hogy a *Katolikus Lexikon* 1931-ben kiadott II. kötete – az idézett 482. oldalon – tartalmazza, hogy az – ott leírt – „általános gazdasági változások a XIX. században arra indították az egyházi törvényhozást és a moralistákat, hogy a kamatgazdálkodás erkölcsi megítélésében az államháztartást vegyék mérvadóul. A kamatra vonatkozó régi egyházi tilalom ugyanis teljesen más gazdasági helyzetből eredt, amikor a tőke gyümölcsöztetésére

---

minőségű dolgokban történjék. 4. § Lejárt kamatok után csak akkor jár kamat, ha az világosan kikötöttet, vagy pedig ha a lejárt kamat bepereltetett, mely utóbbi esetben az a kereset benyújtása napjától számítatik. 5. § Az eddig létrejött és akár felmondáshoz, akár felmondás nélkül bizonytalan időre kötött pénzkölcsönök visszafizetésére az adós a jelen törvény kihirdetésétől számítandó fél év letelte előtt törvényesen nem szorítható, kivéve, ha a visszafizetési határidő, előrebocsátott felmondás folytán, már ezen törvény életbelépte előtt lejárt. A felmondás nélkül bizonyos fizetési határidőhöz kötött, valamint a váltókon alapuló kölcsönök e § szabálya alá nem tartoznak. 6. § A jelen törvény kihirdetését megelőző olyan cselekvények miatt, a melyek az eddigi törvények által tiltott uzsoráskodást képeznek: a tőke és kamatok elvesztésére vagy büntetésre is irányzott kereset többé nem indítható. Az adósnak azonban szabadságában áll az eddigi törvényeken alapuló s a fölölseg fizetett összeg visszatérítését tárgyazo jogát, saját felperessége alatt, érvényesíteni. 7. § Azon uzsoraperek, a melyek ezen törvény kihirdetése napjáig végrehajtással még be nem fejeztettek, a mennyiben a tőke és kamatok elvesztésére vagy büntetésre is irányozvák, nem folytathatók, illetőleg az azokban hozott ítéletek végre nem hajthatók. Az adós azonban, ha a kereset a fölölseg tett fizetés visszatérítésére is intéztetett: a pert, csupán erre nézve, folytathatja, illetőleg az ítélet e kérdésre vonatkozó részének végrehajtását eszközölheti; ha pedig a kereset erre nem volt irányozva, eme jogát saját felperessége alatt érvényesítheti. 8. § Ezen törvény, kihirdetése után, azonnal hatályba lép, s minden azzal ellenkező korábbi törvények és rendeletek eltöröltetnek. 9. § Ezen törvény végrehajtásával az igazságügyi minister bizatik meg.”; és az 1868. évi XXXI. törvénycikk módosításáról szóló 1877. évi VIII. törvénycikk: „1. § Közjegyző nem vehet fel közokiratot és nem ruházhat fel közjegyzői okirat minőségével magánokiratot, melyben nyolcz százaléknál magasabb kamat kötettet ki. Az ezzel ellenkező okirat, közokirat, illetőleg közjegyzői okirat erejével nem bír. 2. § Kamat alatt nem csak a pénzben fizetendő minden mellék-tartozás értetik, hanem bármely dolog vagy haszon, melynek adására vagy teljesítésére az adós a hitelező részére a tőke visszafizetésén, illetőleg visszatérítésén kívül kötelezettséget vállal. Mindazon esetben, melyben a jelen törvény az adóstól követelhető kamat legmagasabb összegét megállapítja, abba a kötbér, üzlet-díj, megtérítési

még kevés alkalom nyílt. A Szentszék régi és mai állásfoglalása tehát nem jelentett elcserét, hanem az elveknek a változott körülményekhez szabott alkalmazását, ami megcáfolja azt a vádat, hogy az Egyház a gazdasági fejlődés kerékkötője ...”

ÖSSZEGZÉS

Összefoglalóan elmondható, hogy az Ószövetség említett részei szerint zsidónak zsidótól nem, (kamatszedő, nem rászoruló) idegentől viszont szabad kamatot kérnie; a nyomorban élő, szegény embertől történő kamatszedés, a kapzsiság, a kizsákmányolás súlyosan sérti Isten törvényét: az uzsorás istentelen ember („a jó megértéssel telve ajándékoz”⁴³).

Az Újszövetségben a „felebarát” egyetemessé válik, az irgalmas szeretet parancsa kiterjed az ellenségekre is, akikkel szintén jót kell tenni, önzetlenül, ingyenesen, semmi viszonzást nem várva. Ez igaz a kölcsön vonatkozásában is (az a szeretet, amely viszonzásra irányul, nem igazán szeretet: „Csak ha valaki »jót tesz«, még ha nem is kapott semmit sem, és csak ha nem vár semmit cserébe, kap – egészen váratlanul –, nemcsak köszönetet, hanem Istentől

---

összeg és mindennemű melléktartozás is beszámítandó. 3. § Nyolcz százaléknál magasabb kamatot biztosító zálogjog előjegyzése vagy bekebelezése nem rendelhető el. A felek által határozott összegben kikötött, de százalékban ki nem fejezett melléktartozások bekebelezését vagy előjegyzését a bíró csak azon, a telegjegyzőkönyvben kitüntetendő záradékkal rendelheti el, hogy az összes melléktartozás, a tőke nyolcz százalékát meg nem haladhatja. 4. § Nyolcz százaléknál magasabb kamat a bíró által nem állapítható meg. Ezen szabály áll akkor is, ha a magasabb kamat bírói egyességben kötött ki. 5. § Az ezen törvényben megszabott mértéken felül kikötött és megfizetett kamatok visszafizetése nem követelhető. Jövőre azonban azon kölcsönnél, mely félévnel hosszabb időre kötött, a félvet meghaladó időre kamatot előre levonni nem szabad. A félvet meghaladó időre, vagy a jelen törvényben meghatározott mértéken felül bármily időtartamra előre levont kamatok a tőkéből lerovott összegnek tekintetnek. 6. § Ha a kölcsön-szerződésről kiállított okirat szövegében a felvetnél nagyobb összegnek visszafizetése köteleztetett: a bíró csak az okiratban felvetnek elismert tőkeösszeget állapítja meg. Az ekként megállapított tőke utáni kamatösszeget illetőleg, jelen törvénynek a kamatokra vonatkozó intézkedései alkalmazandók. A bekebelezés vagy előjegyzés is csak a felvetnek elismert tőkére és annak e törvény szerint megengedett kamataira rendelhető el. 7. § Az 1868. XXXI. törvénycikk 2. §-ának következő intézkedése: »Ha a kölcsönről írásbeli szerződés nem létezik, vagy létezik ugyan, de abban a kamat csak általánosan az összegnek vagy a kamatlábnak számszerinti meghatározása nélkül van kikötve; valamint azon esetben is, ha a kamat szerződésileg nincs kikötve, hanem az a törvény határozatainál fogva jár: az egy évi kamat a fizetendő tőke hat százalékát teszi;« valamint az 1868:XXXI. törvénycikknek jelen törvény által nem érintett egyéb intézkedései továbbra is érvényben maradnak. 8. § A jelen törvény hatályba lépte előtt lejárt kamatok a fentebbi §. rendelkezései alá nem esnek. Az ezen időn túl lejárandó kamatokra azonban csak azon esetre nem terjed ki a jelen törvény hatálya, ha a nyolcz százaléknál magasabb kamat, a jelen törvény

is jutalmat.”⁴⁴). A nehéz anyagi helyzet kihasználása a szolidaritás egyetemes követelményét is súlyosan sérti.

A hiteles egyházi tanítóhivatali megnyilatkozások szerint az uzsora súlyos bűn, és ennek megfelelően – a visszatérítési, kártérítési kötelezettség terhe mellett (vö. érvénytelenség: pl. színlelt szerződés) – büntetendő, például kiközösítés, keresztény temetéstől való megfosztás; a kamattal összefüggésben: az indokolt (igazság szerinti) költségek, kockázat, veszély viselése és a kár felmerülése elismertek; a kölcsönszerződés alapján történő, igazságos „jogcím” nélküli – és az egyéb igazságtalan, mértéktelen – nyereségre törekvés bűn.⁴⁵ Azt, hogy a kamatnak milyen mértéke mértéktelen (túlzott), és mi az, amit igazságosnak, mérsékeltnek nevezhetünk, „általában meghatározni nem lehet, mivel, tekintetbe véve a helyek, a személyek és az idők összes és egyenként vett körülményeit, azt minden egyes esetben külön kell mérlegelni”.⁴⁶

Az 1917. évi *Codex Iuris Canonici* 1543. kánonja elismeri a kamatra adott kölcsönt, ami valamilyen címen biztosított mérsékelt hasznot foglal magában: a kamat önmagában nem tilos, de mérsékeltnek kell lennie; az adós szorultsága, kényszerhelyzete miatt a kamatot nem szabad felemelni, sőt, a bajba jutott ember megélhetésének biztosítására adott kölcsön után nem szabad kamatot

---

hatályba lépte előtt keletkezett jogérvényes ítéletben vagy per-egyességben állapított meg. Azon körülmény, hogy a magasabb kamat a jelen törvény hatályba lépte előtt felvett közjegyzői okiratban van kötelezve, annak nyolcz százalékra való leszállítását nem akadályozza. Az okirat azonban közokirati erejét megtartja. 9. § Jelen törvény határozmányai nem alkalmazhatók: a) váltó-követelésekre; b) bejegyzett kereskedőknek kölcsönös kereskedelmi ügyleteikből eredő követeléseire. 10. § Jelen törvény 1877. évi július 1-én lép életbe, s végrehajtásával az igazságügyminister bizatik meg.”. Ld. még az uzsoráról és káros hitelügyletekről szóló 1883. évi XXV. törvénycikk szövegét.

⁴¹ Ld. *Magyar Katolikus Lexikon VI* (főszerk.: Diós István; SZIT, Budapest 2001) 108–109; és MUZSLAY István, *Gazdaság és erkölcs* (Studia Theologica Budapestinensia 7) (sorozatszerk.: Erdő Péter; Új Ember–Márton Áron Kiadó, Budapest 2005³) 93, 162. Az MKL VI a kamat témájában a következő művekre hivatkozik: ERNSZT Sándor, *A kamat* (Budapest 1898; disszertáció – elérhető, disszertációi levéltári anyagá minősítése miatt szükséges kutatási engedély alapján: Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kar); *Der Alte Orient*, 31. köt. 3/4. (Wilhelm Eilers: Die Gesetzesstele Chammurabis) (Lipscse 1932); *Katolikus Lexikon II* (szerk.: Bangha Béla; Budapest 1931) 482; HÖRMANN, Karl, *Lexikon der christlichen Moral* (Innsbruck 1976) 1746; *Bibliai Lexikon* (szerk.: Herbert Haag, ford.: Ruzsiczky Éva; Budapest 1989) 911; MUZSLAY István, *Gazdaság és erkölcs* (Studia Theologica Budapestinensia 7) (sorozatszerk.: Erdő Péter; Budapest 1993) 89. A kölcsönhöz ld. *Magyar Katolikus Lexikon VII* (SZIT, Budapest 2002) 328: „kölcsön, kölcsönzés: szoros értelemben más használatára ingyenesen átengedett jószág, tárgy vagy pénz; tágabb értelemben: hitel. – Az ÓSz-ben a kamat nélküli kölcsön a felebaráti szeretet tette (Kiv 22,24; 23,21; Lev 25,37; MTörv 15,8; 23,20; Sir 29,2); az idegenektől azonban szabad volt kamatot kérni (MTörv 23,21). Biztosítékul zálog v. kezés (kezesség) szolgált. Ha a kölcsönbe adott holmi elveszett, az adósnak meg kellett térítenie (Kiv 22,13). Jahve áldásának számított kölcsönt adni, kölcsönre nem

szedni; a túlzó kamatot az igazságosság nevében vissza kell szolgáltatni; az uzsora a 2354. kánon szerint büntetendő.

Az 1983. évi, jelenleg hatályos *Codex Iuris Canonici* is ismeri a jogszerű kamatot (1284. kánon 2. § 5. pont, 1290. kánon), de az uzsorát (kifejezetten) nem rendeli büntetni (vö. 1397. kánon, 1399. kánon és KEK 2269. pont), az érvénytelenség (semmisség) azonban továbbra is áll [vö. 1290. kánon, és 1752. kánon (*salus animarum*)].

A kapzsiság, a kizsákmányolás, a másik személy szorult (hátrányos) helyzetének kihasználása (uzsora) súlyosan igazságtalan, az isteni jog normáit is sérti; az így létrejött megállapodások – a kifejtettek szerint, a kánoni jog alapján – érvénytelenek (semmissék). Az ilyen cselekmények tárgyuk (fajtajuk, lényegük) szerint, önmagukban (bensőleg) rosszak: nem irányíthatók Istenre, sem az ember javára, súlyosan sértik az emberi méltóságot (méltatlanok az emberhez).⁴⁷

---

szorulni (MTörv 28,12). A bölcsességi kv-ek a kölcsön veszedelmeire figyelmeztettek: Sir 29,7: »Sokan nem adnak kölcsön, de nem gonoszszágból, hanem mert irtóznak a vizsálytól«; 8,12: »Ne adj kölcsön annak, aki nálad hatalmasabb«; 21,8: »Aki idegen pénzen építi a házát, a saját sírjához hordja a követ.« A 29,4–6 a kölcsön mielőbbi visszafizetésére figyelmeztet. – Az ÚSz-ben Jézus a kölcsönrel kapcsolatban a bőkezűséget és irgalmasságot tanítja (Mt 5,42; Lk 6,34; 11,5).” Az MKL VII a kölcsön témájában a következő műre hivatkozik: *Bibliai Lexikon* (szerk.: Herbert Haag; SZIT, Budapest 1989) 1045.

⁴² Ld. *Magyar Katolikus Lexikon XIV* (SZIT, Budapest 2009) 606; MUZSLAY István, *Gazdaság és erkölcs* (Studia Theologica Budapestinensia 7) (sorozatszerk.: Erdő Péter; Új Ember–Márton Áron Kiadó, Budapest 2005³) 162. Az MKL XIV az uzsora témájában a következő művekre hivatkozik: PÉTERFFY, Carolus, *Sacra concilia Ecclesiae Romano Catholicae in Regno Hungariae celebrata I* (Pozsony 1741) 293; BUJALÓ Bernát, Az uzsora. Törvények és törekvések az uzsora ellen (Budapest 1931; disszertáció – elérhető, disszertációk levéltári anyaggá minősítése miatt szükséges kutatási engedély alapján: Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kar); MUZSLAY 1993, 154.

⁴³ Ld. Zsolt 37,21.

⁴⁴ KARRIS, Robert J. *Evangélium Lukács szerint*, in JBII (161–228, ford.: Csepreginé Cserhádi Márta) 190.

⁴⁵ Ld. pl. NAGY SZENT I. LEÓ pápa, *Ut nobis gratulationem*; II. Lateráni zsinat: 13. kánon; Tours-i zsinat; III. SÁNDOR pápa, *In civitate tua*; III. ORBÁN pápa, *Consuluit nos*; IX. GERGELY pápa, *Naviganti vel*; Vienne-i zsinat: *Ex gravi ad Nos*; III. CALLIXTUS pápa, *Regimini universalis*; X. LEÓ pápa, *Inter multiplices*; SZENT V. PIUSZ pápa, *In eam pro nostro*; Szent Offícium: 1666. március 18-ai és 1679. március 2-ai rendelet; XIV. BENEDEK pápa, *Vix pervenit*; Hitterjesztési Szent Kongregáció: 1873. évi eligazítás; 1917. évi CIC 1543. és 2354. kánon; 1983. évi CIC 1290. kánon, vö. KEK 2269. pont és 1983. évi CIC 1397. kánon (s 1399. kánon).

⁴⁶ Ld. Hitterjesztési Szent Kongregáció: 1873. évi eligazítás (útmutatás).

⁴⁷ Vö. pl. II. JÁNOS PÁL pápa, *Veritatis splendor* kezdetű enciklika a *Katolikus Egyház minden püspökének az Egyház erkölcstanának néhány alapvető kérdéséről*, 1993. augusztus 6., in AAS 85 (1993) 1133–1228, magyarul: (Pápai Megnyilatkozások XXIV) (ford.: Diós István; SZIT, Budapest 1993) 71–83. pontok; II. Vatikáni Zsinat, *Gaudium et Spes* kezdetű *lelképásztori konstitúció az Egyház és a mai világ viszonyáról*, Róma 1965. december 7., in AAS 58 (1966) 1025–1115, 27., 63–72. pontok.

♦♦♦ KÄFER ISTVÁN

Lexikonok békesszolgálati lehetősége

Magyar–szlovák jegyzetek Beke Margit kézikönyvéhez
kitekintéssel a szlovák katolikus lexikonra¹

VI.

K

Nem került a szlovák lexikonba KABINA András (1829–1902), Lédec plébánosa, KAHLENBERGER József (1856–1938), Vicsápapáti, Tornóc plébánosa, KAJÁN András (1870–1946), Illésháza plébánosa. Hiányzik KÁKONYI János (1865–1934), aki szolgálati helyei (Selmecebánya, Holics, Dág, Závod, Csesztve) szerint bizonyára szlovákul is pasztorált, és 1918 után is a Modori Espereskerület esperese és az elemi iskolák felügyelője volt. Hiányzik a rövid életű KÁKONYI Zoltán (1888–1916), aki óbarsi káplánkodás után Budapesten lett gimnáziumi hittanár, valamint KALÁCSKA Ferenc (1956–) vámosmikolai plébános, aki szlovákiai vendégekkel együtt konferenciával ünnepli Cselka Sándor emlékét.¹ Nincs nyoma a szlovák lexikonban a szakolcai születésű KALÁSZ Imrének (1874–1938), aki egészen biztosan nagyrészt szlovákul pasztorált Ürmény, Alsókorompa, Szilincs szolgálati helyein. Nem szerepel KÁLMÁN György (1889–1918), aki Udvardon és Ipolyságon is káplánkodott.

KANOVICH Béla (1832. május 5., Nagyszombat, Pozsony m. – 1905. augusztus 4., Budapest), cursolai választott püspök, esperes, plébános. Tanulmányait Nagyszombatban (filozófia), Bécsben (teológia)

¹ A mi lexikonunkban úgy tűnik, mintha szlovák kapcsolatokról lenne szó, pedig a szlovák kézikönyvekben nincs nyoma Cselka Sándornak. Lexikonunk megtévesztő szóhasználata, a „szlovák előadók” helyett „szlovákiai”-t kellene használnunk. Kalácska Ferenc működésének ez a része is, természetesen, igen értékes hagyományörzés. Vö. *Magyar Sion* VIII/L (2014) 60.

pazmanitaként végezte 1851–1854 között. 1854. szeptember 8-án szentelték pappá. Káplánkodott Ipolyságon, Buda-Újlakon (1855), Pest-Józsefvárosban (1857), hitoktató Pest-Terézvárosban (1856), hittanár a Gazdasági Akadémián (1857). 1869-től Pest-Józsefváros plébánosa, 1898–1905 között kerületi esperes. 1890-től rákonyi apát, érseki biztos, 1904-től cursolai választott püspök, a Vaskorona rend kitüntetettje. Jelentős szerepe volt a budapesti szlovákság körében, főként józsefvárosi plébánoskodása idején a Katolikus Munkáskör tevékenységében. 1904-ben ő szentelte fel az egyesület zászlóját ünnepi szentmise keretében. A kör elnöke este szlovák, magyar és német nyelvű köszöntőt mondott. Budapesten több tízezer szlovák munkás dolgozott, akiknek legfontosabb szervező ereje a katolikus egyház volt, a józsefvárosi templom és a körülötte szerveződő közösségek.² Így volt ez már Rudnay Sándor esztergomi érsek, bíboros hercegprímás idejében is.³ Kanovich Béla szlovák nemzettudatában minden bizonnyal a katolikus egyház szolgálata játszotta a főszerepet.

Hiányzik a szlovák lexikonból a kétségtelenül főként szlovákul pasztoráló KANOVICH Borr. Károly (1826–1893), Alsókorompa, Podola, Hrahovistye szolgálati helyeken, KÁNTOR Jenő (1887–1938) érsekújvári káplán, Závada adminisztrátora, KANYÓ József (1862–1943), aki Naszvadon és Zselízen is káplánkodott, KARÁCSONYI Sándor (1844–1924), Zsitvaapáti plébánosa, KARDHORDÓ István (1861–1920), Kurtakeszi, Kürt plébánosa.

KARELL, Jozef (1842. szeptember 4., Majtény, Pozsony m. – 1902. június 21., Sempte,⁴ Nyitra m.) Középiszkoláit Pozsonyban, Nagyszombatban és Esztergomban végezte, a filozófiát Nagyszombatban, a teológia mind a négy évfolyamát Esztergomban. 1866. július 25-én szentelték pappá. Káplán volt Sopornyán, Űrményben, Nagysúron. 1877-től Sempte adminisztrátora, majd

² Vö. KOVÁCS Anna, *A szlovákok élete és kultúrája a dualizmus korában (1867–1918)* (Pons Strigoniensis Studia VI) (PPKE BTK Szlavisztika–Közép-Európa Intézet Nyugati Szláv Kulturális Kutatócsoport, Piliscsaba–Esztergom 2008) 104. Címzavunk keresztneve ebben a kétnyelvű kiadványban *Adalbert*, ami szlovákul *Vojtech*, ez viszont a magyar *Béla* is lehet.

³ Vö. TÓTH Krisztina, *Documenta Rudnayana Strigoniensia I* (Pons Strigoniensis Fontes I) (PPKE BTK Nyugati Szláv Kulturális Kutatócsoport, Esztergom–Piliscsaba 2001) 119–121, 124–126. Különösen a 41. és a 43. sz. tétel anyaga, amelyben 1822-ben a pesti józsefvárosi hívek kéri szlovák

plébánosa, azután nyugdíjas papja. Hiánya a szlovák lexikonban erősen vitatható.

Műve: *Mučeníctvo Cirkve Japonskej.*

Tanulm.: 1. Prédikációk a *Slovenský Sion*⁵ II. (1870) évfolyamában: *Prečo Boh skrz zázračný sňah ... Na deň Bl. M.M. Snažnej* (Isten miért a csodálatos hó miatt ... Havas Boldogasszony napjára) 218; *O pokute hriechu* (A bűn büntetéséről) 273; *Svedectvá o sv. Jánovi Krstiteľovi* (Tanúbizonyosságok Keresztelő Szent Jánosról) 284; *K čomu najsamprv diety treba učiť?* (Mire kell legelőször a kisgyermeket tanítani?) 340. 2. *Návrh o slovenských porekadlách* (Javaslat a szlovák közmondásokról), in *Katolícke noviny* [a továbbiakban: KN] (1870) 3. sz. 3. *Nábožno-mravné porekadlá a nezabúdky* (Vallásos-erkölcsös közmondások és nefelejsek), in KN (1870) 3., 5., 8., 11. sz., (1872) 2. sz., *Pútnik svätovojeťský* [a továbbiakban: PSV] (1873) 63–68. 4. *Hnevajte sa, ale nehrešte* (Haragudjatok, de ne vétkezzetek), in KN (1871) 9. sz. 5. *Nábožno-mravné nezabudky* (Vallásos-erkölcsös nefelejsek), in KN (1872) 2. sz. 6. *O detinskej poslušnosti* (A gyermeki engedelmességről), in KN (1873) 20. sz. 7. *Příklad trestu božieho* (Az isteni büntetés példája), in KN (1874) 8. sz. 8. *Zo života pre život* (Az életből az életért), in KN (1875) 16. sz. 9. *Nepriatelja Cirkve Svätej* (A Szent Egyház ellenségei), in KN (1875) 2., 5., 7., 11., 15., 16., 21. sz. 10. *Luisa Lateau*, in KN (1876) 1. sz. 11. *S telom a dušou sme boží* (Testtel és lélekkel is Istené vagyunk), in *Kazateľ* (1876) 371. 12. *Prečo sú starí ľudia pobožnejší...* (Miért vallásosabbak az öregek...), in *Kazateľ* (1877) 36. 13. *Prečo treba diety nábožne vychovávať?* (Miért kell a kisgyermeket vallásosan nevelni?), in *Kazateľ* (1877) 49. 14. *O prekážkach slova Božieho* (Isten ígéjének akadályairól), in *Kazateľ* (1877) 103. 15. *Zvestovanie Bl. P.M.* (Gyümölcsoltó Boldogasszony), in *Kazateľ* (1877) 135. 16. *O márnotratnosti* (A tékozlásról), in *Kazateľ* (1877) 245. 17.

nyelvű misék tartását, illetve 1824-ben panaszkodnak, hogy Józsefvárosban Schönbach József plébános akadályozza szlovák nyelvű szertartások végzését.

⁴ RIZNER, Ludovít V., *Bibliografia písomníctva slovenského ... do konca ... r. 1900* (Matičná správa, Turčiansky Sv. Martin 1931) II, 305–307 szerint Nagyszombatban hunyt el, és csak az ottani nyugdíjas papi intézet tagja volt. Mivel lexikonunk dicséretes szorgalommal, érthetően sok hibával állította össze műveinek jegyzékét, most az első szlovák nemzeti bibliográfia segítségével – amiből a mi összeállítónk is merített – a szlovák szövegeket javítva, magyar fordításukkal kiegészítve közöljük.

⁵ Rizner fent idézett bibliográfiája *Sion*nak nevezi a periodikumot.

O pohoršení (A megbotránkoztatásról), in *Kazateľ* (1877) 303. 18. *O láske Kristovej ku hriešnikom* (A krisztusi szeretetről a bűnösök iránt), in *Kazateľ* (1877) 392. 19. *O radost'ach života kresťanského* (A keresztény élet örömeiről), in *Kazateľ* (1878) 26. 20. *O slobode synov Božích* (Isten fiainak szabadságáról), in *Kazateľ* (1878) 92. 21. *O otroctve v hriechu* (A bűn rabszolgaságáról), in *Kazateľ* (1878) 26. 22. *Prečo budú mnohí...* (Miért lesznek sokan...), in *Kazateľ* (1878) 345. 23. *Dva prostriedky ku polepseniu života* (Két eszköz az élet jobbá tételéhez), in *Kazateľ* (1879) 10. 24. *Nepriatel'ia Cirkve svätej* (A Szent Egyház ellenségei), in KN (1879) 3., 5., 16. sz. 25. *O pomste* (A bosszúról), in *Kazateľ* (1879) 62. 26. *Obyčajné výhovorky opilcov* (A részegesek szokásos mentegetőzései), in *Kazateľ* (1879) 296. 27. „*Recepty*” *pre rodičov a vychovateľov* (Receptek szülőknek és nevelőknek), in PSV (1879–1882). 28. *Neverní synovia Cirkve katolíckej* (A katolikus egyház hűtlen fiai), in KN (1880) 6., 9. sz. 29. *O čom nás poučujú zázraky Kristove?* (Mire tanítanak bennünket Krisztus csodái?), in *Kazateľ* (1880) 351. 30. *O odplate svätých* (A szentek jutalmáról), in *Kazateľ* (1880) 357. 31. *Upomienka na dušu človeka* (Emlékezés az emberi lélekre), in KN (1881) 99. sz. 32. *V čom máme Bl. P. Mariu nasledovať?* (Miben kell követnünk a Boldogságos Szűz Máriát?), in *Kazateľňa* (1882) 281. 33. *O potrebe viery. Na posvätenie chrámu* (A hit szükségességéről. Templomszentelésre), in *Kazateľňa* (1882) 347. 34. *Ozdoba chrámu božieho* (Isten házának díszje), in KN (1883) 11. sz. 35. *Dejepisné rozpomienky* (Történelmi emlékek), in PSV (1883, 1885). 36. *Zábuda a nedba* (Felejtős és hanyag), in KN (1886) 23. sz. 37. *Pamiatka kresťanských víťazov* (Keresztény győztesek emléke), in PSV (1887). 38. *Tri dni v Neapoli* (Három nap Nápolyban), in *Posol* (1890) 59–63. 39. *Iskry* (Szikrák), in KN (1891) 2., 3., 5. sz. 40. *Sv. Ladislav, kráľ uhorský* (Szent László, Magyarhon királya), in PSV (1893). 41. *Nezábudky pre každého* (Nefelejcssek mindenki számára), in PSV (1894) 42–44. 42. *Poklad na vrchu* (Kincs a hegyen), in *Posol božského srdca Ježiša* [a továbbiakban: *Posol*] (1898) 8. sz. 43. *Krásny príklad* (Gyönyörű példa), in *Posol* (1899) 1. sz. 44. *Kráľovské dary* (Királyi ajándékok), in *Posol* (1899) 1. sz.

Nem került a szlovák lexikonba KARKECZ Lakos (1854–1933), Ipolyvarbó, Bussa plébánosa, a nyilvánvalóan szlovák KARMAS Gusztáv Ágoston (1895–1938), a Morvaszentjánosi Espereskerület esperese, KÁROLY (Karl)

Alajos (1865–1942) szenci plébános, tb. esztergomi kanonok, az erős szlovák kötődésű lazarista KÁRPÁTI (Lipták) Pál (1905–1977), Kesztölc plébánosa, KASS (Krón) Frigyes (1913–1970), akit Somorja plébánosaként utasítottak ki Csehszlovákiából, KASSAY Pál Hugó (1868–1934), Csáb adminisztrátora, KASZÁS József (1910–1966), Gúta káplánja, Nagymagyar plébánosa, KÁTAY Béla (1890–1968), Gúta, Negyed káplánja, KATONA Ernő (1870–?), Apátszentmihály plébánosa, a minden bizonnyal szlovákul is pasztoráló KAUSZEK Kornél (1864–1938), a Nagyszombati Szentszék tb. ülnöke, Hidas, Nahács, Alsókorompa plébánosa. Különösen hiányzik a *Lexikon...*-ből KAZACSAY Árpád (1865–1930), a pozsonyi Szent Márton-dóm plébánosa. Nem szerepel KAVEGGIA Kálmán (1875–1928), Vámosladány plébánosa.

KÄSMAYER, Jozef (1891. március 8., Malacka, Pozsony m. – 1962. december 31.) esperes, plébános, a Hlinka-párt aktív tagja. 1914. június 21-én szentelték pappá. Káplánkodott Felsőradoson, 1916-ban tábori lelkész is volt, majd Sasváron káplán, 1922-ben adminisztrátor Kuttyban, majd plébános. 1929-ben a Sasvári Espereskerület espereshelyettese. 1938-ban Szokolcán volt plébános, később adminisztrátor Alsópélen. A szlovák lexikon szerint „a nemzeti tudat felemelésén fáradozott ... lelkes terjesztője volt az Orol [Sas] katolikus testnevelő egyesületnek, majd megyei mestere. Dolgozott a politikai mozgalomban is Hlinka Szlovák Néppártjának járási elnökeként.” A mi lexikonunk adatai ezúttal bővebbek, a szlovákot nyilván ez a politikai múlt akadályozta a részletesebb adatközlésben. Alsópél két nyelvű, szlovákosodó, szlovák–magyar pasztorációs nyelvű plébánia volt, ma a Lévai, korábban a Lekéri⁶ Esperesség területén. Bizonyára ide sikerült őt menteni a rendszer számonkérésre elől.

Irod.: *Lexikon...* 649–650 (Vladimír Gregor).

Nem szerepel a szlovák lexikonban KÉGLY György (1886–1948), a Szalkai Espereskerület esperese, Muzsla plébánosa, akit 1946-ban néhány napra bebörtönöztek, a fiatalon Nagyszombatban elhunyt KELECSÉNYI Imre (1891–1915) káplán, KELEMEN Antal (1905–?), legutóbb Szentmihályúr, KELEMEN Mátyás (1885–1947), Felsővásárd plébánosa. Hiányzik a *Lexikon...*-ből KELLER János (1815–1903) nagyszombati kanonok,

⁶ *Katolícke Slovensko 833–1933* (Spolok Sv. Vojtecha, Trnava 1933) 100.

KEMENCZI Mihály (1848–1927), Vajka, Muzsla, Gúta káplánja, Ekel plébánosa.⁷ Nem jegyzi a szlovák lexikon KEMSZKY Mihály (1837–1907) plébánost, aki Udvardon káplánkodott és Nagylehota⁸ plébánosa lett. Különösen hiányzik KERESZTY Viktor Géza (1855–1926) pozsonyi kanonok, aki igen sokat publikált, többek között a *Magyar Sionban*, nevét pedig megörököítették a pozsonyi kanonoki ház falán. Jelentős szerepe volt Donner Szent Márton-szobrának elhelyezésében.⁹ Nem található a *Lexikon...-ban* a biztosan szlovákul is pasztoráló KIANICSKA Kornél Gáspár (1884–1927?) Egbell, Krakovány, Soponya szolgálati helyeken, hasonlóképpen KINGYERA Gábor (1830–1903), Pöstyén, Galgóc káplánja, Udvarnok plébánosa, a Nyitraújlaki Espereskerület esperese. Hiányzik a szlovák lexikonból KIRÁLDI Lajos (1895–1959) Nagyölved, Ipolyság, Tesmag szolgálati helyeken.

KIRÁLY Ferenc Pacifik (1907. július 28., Érsekújvár, Nyitra m. – 1978. május 3., Budapest) plébános, ferences definitor generális, 1939-ig csehszlovákiai szolgálati helyeken. Mivel semmiféle szlovák forrás nem említi, a mi lexikonunk alapján soroljuk be jelentős, közös érdekű papjaink közé. 1923-ban belépett a mariánus ferences rendbe, 1929-ben ünnepélyes fogadalmat tett. A prágai Hittudományi Főiskolán tanult, tehát tudott csehül és szlovákul. 1931. augusztus 2-án szentelték pappá a mariánus ferencesek címére Érsekújváron. 1932-ben Malackán hitszónok, a papnövendékek prefektusa, ferences teológiai tanár Pozsonyban, 1934-ben Zsolnán. Mindezekben a helyeken bizonyára szlovákul pasztorált. 1935-ben Pozsonyban a klerikusok magisztere, magyar hitszónok és a ferences harmadrendiek előjárója. 1938-ban Csehszlovákiában a Legszentebb Megváltóról nevezett ferences rendtartomány titkára, decemberben a Szent Antal kolostor házfőnöke. 1939-től Pápán, Esztergomban, Szombathelyen és Budapesten működött. Lexikonunk megjegyzi, hogy „a szerzetesrendek szétszórátása után kapcsolatot tartott a papi békemozgalommal.” Jeles személyiség volt, mivel Paskai László akkor veszprémi apostoli kormányzó temette.

Irod.: MKL (Viczián János).

⁷ Lexikonunk itt kiegészítésre, magyarázatra szorul, hiszen Héreg és a Bajóti Espereskerület nem tartozott Csehszlovákiához. Vö. *Schematismus statusque archidioecesis Strigoniensis – Budapestinensis 2007*, 238–239.

KIRÁLY József (1897. november 30., Zselíz, Bars m. – 1960. szeptember 5., Budapest) csehszlovákiai plébános, esperes, országgyűlési képviselő. Szlovák források egyáltalán nem említik. Tevékenysége és publikációi mindenképpen indokoltá teszik feldolgozását, hiszen munkássága közös egyháztörténetünk fehér foltja. Középiskoláit Esztergomban, teológiai tanulmányait a Pázmáneum növendékeként a bécsi egyetemen végezte. 1921. július 19-én a bécsi érsek szentelte pappá. Csehszlovákiában tevékenykedett. Tallóson, Diószegen káplán, Révkomáromban a kisszeminárium prefekta és spirituálisa, 1927-ben Brukk¹⁰ adminisztrátora, 1929-től Csicsó plébánosa. 1937-ben a Komáromi Espereskerület esperese és tanfelügyelő. 1939–1945 között az Egyesült Felvidéki Magyar Nemzeti Párt országgyűlési képviselője. Nyilván korábbi politikai munkálkodása miatt 12 évig nem kapott kongruát a csehszlovák államtól. 1944-ben a nyilasok letartóztatták, mert a Parlamentben tiltakozott az erőszak ellen. Dachauban deportálása közben megszökött és Győrött, Apor Vilmosnál talált menedéket. 1945 tavaszán visszament Csicsóra, de a csehszlovák hatóságok többször letartóztatták, bebörtönözték, és 1948-ban Magyarországra toloncolták. Budapest-Ferencvárosban lett káplán. Lexikonunk helyesen hívja fel a figyelmet a Prímási Levéltárban Serédi Jusztinián egyházkermányzati irataira, amelyekből el lehetne kezdeni életműve feldolgozását. A felsorolt irodalom gazdagnak látszik ugyan, de érdemi anyag alig akad benne, ezért itt csak válogatva közöljük.

Művei: 1. *Gyermekőrség 1–2* (Komárom 1932–1933). 2. *Vezérkönyv az első szentgyónáshoz és szentáldozáshoz készülő gyermekek részére* (Komárom 1935). 3. *Jézus az én vezérem. Imádságok és énekek a tanuló ifjúság számára* (Galánta 1935, 1937).

Irod.: MKL VI, 806–807; Hetényi Varga Károly, *Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában* (Budapest 2004).

Nem került a *Lexikón...*-ba KIRCHNOPF Ferenc (1862–1012) pozsonyi dómi káplán, Magyarbél és Bős plébánosa, KISFALUDY Vince (1843–1014),

⁸ Nagylehota van Nyitra, illetve Bars megyében is. Valószínűleg a Nyitra megyei plébániáról lehet szó, hiszen Felsőszőlős is ott található.

⁹ Említi Jozef Hal'ko is monográfiájában: HALKO, Jozef – KOMORNÝ, Štefan, *Dóm. Katedrála Sv. Martina v Bratislave* (Lúč, Bratislava 2010) 351, 391.

¹⁰ A lexikonunkban szereplő Dunahidas magyarított névforma.

Zselíz, Tallós, Cseklész káplánja, Magyarbél, Diószeg plébánosa, a *Magyar Sionban* és másutt is sokat publikáló, Somorja helytörténetével foglalkozó KISFALUDY Zsigmond (1837–1927?) pozsonyi kanonok. Nem szerepel KISÖRSI Pál (1904–1971), akit a csehszlovák hatóságok Illésháza plébánosaként kiutasítottak, KISS Károly (1873–1935) esztergomi kanonok, aki Kőhídygarmaton és Léván is káplánkodott, KISS Ráfael (1839–1918), Szőlgyén, Érsekújvár káplánja.¹¹ Mindenképpen feldolgozásra vár KISSIK János (1910–1989?) esperes, plébános élete és munkássága. Deménd plébánosaként a Mindszenty-perrel kapcsolatban letartóztatták, de később teológiatanár lett Nagyszombatban, majd a Galántai Espereskerület esperese. Nem szerepel a szlovák lexikonban KISSIMON József (1913–1941?), Hidaskürt, Nagysurány káplánja, Kosút¹² plébánosa, KITTENBERGER István (1833–1903) esztergomi kanonok, a Garamszentbenedeki Espereskerület esperese, Alsórákonca plébánosa, KLACSÁNSZKY József (1869–1927?), Özdöge plébánosa, plébániai elemi iskolák felügyelője, aki valószínűleg szlovákul is pasztorált, KLASZ Ágoston (1880–1945), Perbete plébánosa.

KLEMPA, Ján (1839. december 1., Nagyjac, Nyitra m. – 1894. október 26., Szilincs, Pozsony m.) plébános, szlovák nemzeti elkötelezettségű művelődéstörténész. Népiskolába Galgócon járt, a gimnáziumot és a filozófiát Nagyszombatban, a teológiát pazmanitaként a bécsi egyetemen végezte. 1862. december 14-én szentelték pappá. Káplánkodott Ekecsen (1862–1863), Szuhán, 1866-ban adminisztrátor, 1867-től plébános Szilincsen. A szlovák Szent Adalbert Társulat alapító és egész életében aktív tagja. Bizottsági tag (1871–1894), egyesületi ellenőr (1876–), tiszteletbeli titkár (1879), 1887-től statisztikákat készített a társulat taglétszámáról. Mindvégig egyház- és irodalomtörténeti, helytörténeti, etnográfiai és folklorisztikai írásokat közölt, terjesztette a szlovák nemzeti elkötelezettségű sajtót. Lexikonunk az ő esetében különösen hiányos és főként hibás, ezért még a *Lexikón...*-nál is részletesebben közöljük írásait Rizner bibliográfiája¹³ alapján. Már írásai címe-témája jelzi, milyen fontos szerepe van a dualizmus kori hazai egyháztörténet hungaroszlovakológiai vonatkozásaiban. Igen jó pap volt, sokat

¹¹ A Szakál nevű település, ahol lexikonunk szerint plébános volt, nehezen meghatározható, de valószínűleg a mai Szlovákia területén van; a helynévnek számos változata létezik.

¹² A lexikonunkban szereplő helynév 1920-ban bukkant fel a csehszlovák névtárban *Zemanské Košúty* formában, ahogy aztán 1938-ig így is használták. A magyar helynév leghosszabb ideig *Kosút*

tett nemzete és ezáltal a korabeli Magyarország/Uhorsko katolikus kultúrájáért.

Művei, cikkek, tanulmányok: 1. *Premeny národnosti v Uhrách* (A nemzetiségek változásai Magyarhonban/Uhorskóban), in *Slovesnosť* II (1864) 40. sz. 2. *Osídlenie Slovákov na dolnej zemi* (A szlovákok letelepedése az Alföldön), in *Slovesnosť* III (1865) 5. sz. 3. *Odvodzovanie miestnych mien* (Helynevek képzése), in *Slovesnosť* III (1865) 7. sz. 4. *Ompitál* (Ottenthal), in *Slovesnosť* III (1865) 9. sz. 5. *Hlohovec a jeho pánovia* (Galgóc és urai), in *Slovesnosť* III (1865) 11., 12. sz. 6. *Starožitnosti cirkevné čili: Krátka historia Suchovskej fary a jej filialok Košolnej a Zvončina* (Egyházi régiségek, vagyis: a szuhai plébánia és filiái, Kosolna és Zvoncsin rövid története), in *Cyryll a Method* (1869) 35. sz. 7. *Pod Malými Karpatmi (Národnosť, náboženstvo, Poverý a obyčaje)* [A Kiskárpátok alatt (Nemzetiség, vallás, Hiedelmek és szokások)], in *Slovenský letopis* [a továbbiakban: SL] II (1877) 140–146. 8. *O maďarčení nemaďarov a Slovákov zvlášte* (A nem magyarok és főleg a szlovákok magyarosításáról), in *Národné noviny* [a továbbiakban: NN] (1879) 60. sz. 9. *Bosna* (Bosznia; németből), in NN (1878) 86. sz. 10. *Romani* (Románok), in NN (1878) 143., 144. sz. 11. *Pozostatky Slovanov v Sedmohradsku* (A szlávok maradványai Erdélyben), in NN (1878) 149. sz. 12. *Pokračovanie v zbierke slovenských porekadiel* (Szlovák közmondások gyűjtése, folytatás), in *Orol* (1878) 9. sz. 13. *Písne slovenské. 150 piesní z Nitrianskej a Bratislavskej* (150 dal Nyitra és Pozsony megyéből; Praha 1880) 14. *K topografii Slovenska* (Szlovákia topográfiájához), in SL (1881) 300–314. 15. *Svadobné obyčaje Slovákov okolia Trnavského* (A Nagyszombat környéki szlovákok lakodalmi szokásai), in SL (1882) 287–291. 16. *K poverám na Slovensku* (Szlovákiai hiedelmekről), in SL (1882) 291–292. 17. *Dejepisné rozpomenky* (Történelmi visszaemlékezések), in *Kalendár Pútnika svätovojteškého* [a továbbiakban: KPS] (1883) 32–35, (1885) 54–58. 18. *Trnava* (Nagyszombat), in *Pamätná kniha Spolku Sv. Vojtecha* (Viedeň 1886) 135–144. 19. *Kücsük Mehemet bašov*

---

alakban szerepelt, 1938-ban a magyar hatóságok átvették a szlovákból fordított *Nemeskosút* formát. Vö. MAJTÁN, Milan, *Názvy obcí Slovenskej republiky (Vývin v rokoch 1773–1997)* (Veda, Bratislava 1998) 142.

¹³ RIZNER II, 362–363.

hnev (Kücsük Mehemet basa haragja), in KN (1886) 23. sz. 20. *Nábožné smýšľanie Slovákov v pomenovaní osád* (A szlovákok vallásos gondolkodása a helynévadásban), in KN (1887) 2. sz. 21. *Činnosť slovenských katolíkov na poli literatúry slovenskej od XVII. storočia do roku 1850* (Szlovák katolikusok tevékenysége a szlovák irodalom terén a XVII. századtól 1850-ig), in KN (1888) 15., 16., 18., 20., 21., (1889) 4. sz. 22. *Klásky, sobrané na poli uhorského dejepisu cirkevného* (A magyarországi egyháztörténet mezejéről összegyűjtött kalászkok), in *Pútnik sv. Vojtecha* (1888) 9. sz. 23. *Starožitnosti v Linči najdené* (Szilincsen talált régiségek), in KPS (1888) 60–61. 24. *Životopis Šimona Klempu* (Šimon Klempa életrajza), in KN (1889) 21., 22. sz. 25. *Božia muka* (Út menti kereszt), in PSV (1889) 3. sz. 26. *Ešte raz o starožitnostach v Linči najdených* (Még valami a Szilincsen talált régiségekről), in KPSV (1889) 62–65. 27. *K dejinám katolíckej kazateľskej literatúry slovenskej* (A szlovák katolikus hitszónoki irodalom történetéhez), in *Príloha Kazateľni* (1890) 3., 4. sz. 28. *K bosoráčym právam* (A boszorkányjogokhoz), in KN (1890) 138. sz. 29. *Pamiatok kresťanských víťazov* (Keresztény győztesek emléke), in KPSV (1890) 49–52. 30. *Chorvátski osadníci v prešporskej župe v XVI. storočí* (Horvát telepések Pozsony megyében a XVI. században), in KPSV (1890) 63–68. 31. *Katecheti a katechetické diela slovenské* (Szlovák katolikus katekéták és kateketikai művek), in LL (1891) 3–6. sz., (1892) 2. sz. 32. *Novokrstenci, Habáni v Horňom Uhorsku* (Újrakereszteltek, habánok Felső-Magyarországon), in KPSV (1891) 66–67. 33. *Perikopy evanjelii v slovenskom jazyku pre kostol a školy* (Evangélium-perikópák szlovák nyelven a templom és az iskolák számára), in LL (1892) 3. sz. 34. *Nábožensko-polemické diela v slovenskom jazyku* (Vallási vitairatok szlovák nyelven), in LL (1892) 5. sz. 35. *Ostrihomskí a prešporskí slovenskí kanonici a slovenskí kazatelia v Trnave a Prešporku* (Esztergomi és pozsonyi szlovák kanonokok és hitszónokok Nagyszombatban és Pozsonyban) in LL (1892) 5., 6. sz. 36. *Zámok a mestečko Frašták* (Galgóc vára és a városka), in KPSV (1892) 81–92. 37. *Hrdinská smrť Eszterházych pri Veľkých Vozokanoch* (Eszterházyak hősi halála Nagyvezekénynél), in KPSV (1892) 106. 38. *Historicko-*

¹⁴ A kézikönyv-emléteket elhagyjuk. A szlovák katolikus lexikonban PAVOL PARENÍČKA szócikkéből veszünk át néhány adatot. A MKL-ben nem szerepel.

literárne odrobinky (Irodalomtörténeti apróságok), in LL (1893) 102. sz. 39. *Šintava, mestičko a zámok* (Sempte vára és a városka), in KPSV (1893) 121–125. 40. *Katolícke fary v arcibiskupstve ostrihomskom a v biskupstve nitrianskom v XIV. storočí* (Katolikus plébániák az esztergomi érsekségben és a nyitrai püspökségben a XIV. században), in KPSV (1893) 126–127. 41. *Knihltačiareň v Trnave* (A nagyszombati könyvnyomda), in *Tovaryšstvo* I (1893) 93. 42. *Dejepis pestovania zemiakov v Uhrách a dedičných zemiach rakúskych* (A burgonyatermesztés története Magyarhonban és az osztrák örökös tartományokban), in KPSV (1894) 124–129.

Irod.:¹⁴ Kühn, L., *Budítelia v župe Bratislavskej* (Nemzetébresztők Pozsony megyében; Bratislava 1928) 170; Charvát, K., *Selench-Linč-Zeleneč 1243–1993* (Zeleneč 1993) 27–28; Lukačka, J., *Jacovce 1224–1994* (Bratislava 1994) 157–158; *Lexikón...* 671 (Pavol Parenička).

KLEMPA, Šimon (1811. október 24., Laksárújfalu, Pozsony m. – 1903. november 25.,¹⁵ Nagyszombat, Pozsony m.) pápai kamarás, nagyszombati káptalani prépost, nagyszombati érseki helynök, szlovák egyházi író, elkötelezett szlovák nemzettudatú lapszerkesztő. Nemesi családból származott. A gimnáziumot Pozsonyban és Esztergomban végezte, a bölcsészetet Nagyszombatban, a teológiát 1832–1836 között Bécsben. 1836. október 28-án szentelték pappá. A pesti szlovákok káplánja lett, majd plébánosa a Józsefvárosban (1850), később a Terézvárosban (1854). Itteni működése mellett az irgalmas nővérek spirituálisja és az Angolkisasszonyok vizitátora, a VII. kerületi gimnázium és reáliskola érseki biztosa. Egyházi méltóságai: pápai kamarás, dersi prépost, a nagyszombati Szent Miklós Társaskáptalan kanonokja (1886), prépost (1898–1902), nagyszombati érseki helynök (1901). A szlovák katolikus sajtó kiemelkedő szervezője volt. 1848–49-ben a Szent István Társulat kiadásában megjelenő *Katolícke noviny* (Katolikus Újság) első szerkesztője, és oroszlánrészt vállalt a Szent István Társulattól kiváló önálló szlovák katolikus egyesület, a *Spolok svätého Vojtecha* (Szent Adalbert Társulat) megalapításában, amelynek 1899–1900-ban elnöke is volt. Életművének értékelésében fontos vonás türelmes, mértéktartó,

¹⁵ VIEST, Ivan, *Maďarsko–nemecko–slovenský železničný slovník* [Magyar–német–szlovák vasúti szótár] (Turč, Sv. Martin 1919) szerint: november 11.

mégis következetesen szlovák nemzeti érdeket szolgáló gyakorlata, amivel kompromisszumokkal ugyan, de létrejött a szlovák katolikus egyesület és sajtója. Lexikonunk helyesen jelzi, hogy 1866–1870 között magyar szentbeszédei is napvilágot láttak a *Lelkipásztor* c. periodikumban. Munkássága alapvető jelentőségű a szlovák–magyar egyháztörténeti összefüggésrendszerben. Annál is inkább, mert a mai szlovák kézikönyvek szűkszavúan, mostohán kezelik életművének összegzését, a magyar keresztény közvélemény pedig nem ismeri. 2013. december 7-én, halálának 100. évfordulóján a Józsefvárosi Szlovák Önkormányzat a szlovák szentmise után emléktáblát avatott tiszteletére a plébánia falán.

Művei: 1. *Knižka modlacá a spevacá k duchovnému prospechu katolíckych kresťanov* (Ima- és énekeskönyv a katolikus keresztények lelki fejlődéséhez; A. Müller, W Pessti 1851) 157 o. 2. *Predigt, bei der durch Se. Eminenz Kardinal Fürsten Primas und Erzbischof von Gran Joh. Scitovszky am 8. Sept. vollzogenen Einweihung der Herminen-Kapelle im Stadtwaldchen bei Pest 1856. Druck von Joh. Herz, 8 o. 3. Reč, ktorou ... XIV. walné shromaždenie Spolku sv. Adalberta (Wojtecha) dňa 28. aug. 1890. w Trnawe wydržiawané zahájlil* (Beszéd, amellyel ... a Szent Adalbert (Vojtech) Társulat 1890. aug. 28-án Nagyszombatban tartott XIV. közgyűlését megnyitotta; Nákl. Spolku, W Trnawe 1890) 4 o. Tanulmány: *Spoločenský význam kláštorov v stredoveku a najbližšie následky ich zrušenia v Anglicku* (A középkori kolostorok társadalmi jelentősége és feloszlátásuk legközelebbi következményei Angliában), in *Katolícke noviny* (1896) 1–9. sz.

Irodalom:¹⁶ *Jubilant Šimon Klempa* (A jubiláns Š. K.), in *Katolícke noviny* (1886) 23. sz.; *Šimonovi Klempovi ... prvému bývalému redaktorovi „Kat. novín” ku dňu 40-ročných jich jestvovania* (Šimon Klempának ... a „Kat. noviny” egykori első szerkesztőjének a lap létezésének 40. évfordulóján), in *Katolícke noviny* (1889) 21., 22. sz.; Hanakovič, Štefan, *Dejiny Spolku svätého Wojtecha* (A Szent Adalbert Társulat története) i.m. 172.

¹⁶ Válogatás.

¹⁷ Az adat a szlovák katolikus lexikonból hiányzik, miként a szócikk is (Ján LETZ) Kmet’ tudomány-szervező és tudományos munkásságát részletezi.

¹⁸ Szénavárként csak 1892-től szerepel magyarul.

¹⁹ A Berencsfalu helyén is magyarított, 1892-től.

Nem került a *Lexikon...*-ba KLENOVICS Péter (1861–1904), Nagykereskény plébánosa, az anabaptisták lelkésze Nagylévárdon, KLIMA István (1887–1981), aki Nagysallón, Zselízen is szolgált, és 1945-ben Nagycsalomjáról utasították ki. Hiányzik a szlovák lexikonból a bizonyára szlovákul is pasztoráló KLIMCSIK Henrik János (1846–1916), Nagymánya plébánosa.

KMEŤ, Andrej (1841. november 19., Szénásfalú, Bars m. – 1908. február 2., Turócszentmárton) szlovák plébános, egyházi író, muzeológus, népművelő, történész, etnográfus, régész, botanikus, tudományszervező, a szlovák nemzeti kultúra egyik legjelesebb képviselője. Elemi iskoláit Szénásfalun és Selmecebányán végezte, ott folytatta gimnáziumi tanulmányait, majd Nagyszombatban érettségizett és Esztergomban végezte a teológiát. 1865. március 8-án¹⁷ szentelték pappá. Papként mindvégig a Bozói Espereskerületben működött. Először káplán volt Szenográdon,¹⁸ adminisztrátor Kormosón, majd a bozói plébánián (1868), 1877-től Prencsfalun,¹⁹ ahol 1906-ig plébánoskodott. 1906-tól Turócszentmártonban élt nyugdíjasként. Pasztoráció, népművelés, amatőrként is nemzetközi értékű tudományos tevékenység, pozitív, cselekvéssel épített szlovák nemzettudat jellemezte és mindenekelőtt a keresztény erkölcs. Környezetében kulturális egyesületeket, népkönyvtárakat alapított, írt, fordított, publikált vallási műveket, különösen a Mária-tiszteletről. Skapuláré-könyve 1897-től 1950-ig tizenháromszor jelent meg. Kiemelkedő történeti etnográfiai munkája, a Szitnya hegye és környékéről szóló monográfia. Pasztorációs tevékenysége alatt népmeséket jegyzett le, népművészeti anyagot, hímzéseket, csipkéket gyűjtött és kiállításokon vett részt. Botanikusként 71 darabos herbáriumot hozott létre. Tudományszervező munkájának jelentős eredménye volt a kormányzat által bezárt Matica slovenská pótlására létrejött Muzeálna slovenská spoločnosť (Szlovák Múzeumi Egyesület). Alig akad szlovák periodikum, amelyben nem publikált volna.

Művei:²⁰ 1. *Jako sa majú poklady kopat?* (Hogyan kell kinceseket ásni?; Pešť 1876) (Ludová bibliotéka 5). 2. *Nowý Swet*

²⁰ Lexikonunk ez esetben is dicséretesen közli a munkákat, sőt szokatlan módon a szlovák címek magyar fordítását is, de sok hibával. Az igen jelentős mennyiségű publikációt válogatva közöljük annál is inkább, mivel három forrásunk, azaz lexikonunk, a szlovák katolikus lexikon és Rizner bibliográfiája gyakran ellentmond egymásnak. A pontos bibliográfia egy majdani monográfia feladata, az itt közölt viszont felhívja a figyelmet a szerző életművének fontosságára a magyar–szlovák szellemi összefüggésrendszerben.

alebo: čo nového vo svete? (Új világ avagy: Mi újság a világon?; Pešť 1871) 6. 3. Ohlas na ľud Okolia Bzowského (Visszhang Bozók környékének népére; Minerva, Pešť é.n.). 4. Hospodár na Slovensku (Szlovákiai gazda; Matica slov., Turčiansky sv. Martin 1875) 1. füzet. 5. Hlavnie pravidlá o poľnom hospodárstve (Fő szabályok a mezőgazdaságról) (Hospodársko-priemyselná knihovna 3) 6. Ježiš prvorodený syn Panny Marie. Kázeň na Zvestovanie Panny Marie (Jézus, Szűz Mária elsőszülött fia. Gyümölcsoltó Boldogasszony napi prédikáció; Skalica 1888) (Sep. Kazateľňa VIII). 7. Veleba Sitna (A fenséges Szitnya hegye; szerző kiad., Ružomberok 1893) 186 o. (Sep. Tovaryšstvo). 8. Svätý Škapulár, alebo Poučná a modlitebná príručná knižočka pre údiv slávneho Braterstva Preblahoslavenej Panny Marie Karmelskej... s odobrením Ordinariátu arcibiskupského v Ostrihome (Szent Skapuláré avagy Tanító és imádságos kézikönyvecske a dicső Legszentebb Kármelhegyi Szűzanya Testvériség tagjai számára ... az Esztergomi Érseki Ordinariátus jóváhagyásával; Spolok sv. Vojtecha v Trnave, Viedeň 1897) 192 o.

Prédikációk, cikkek, tanulmányok, recenziók: 1. *Počiatky štvrtého a posledného roku prvej generácie cirkevnej literárnej školy na semeništi ostrihomskom* (Az egyházi irodalmi iskola első nemzedékének negyedik, egyben utolsó évének kezdetei az esztergomi papneveldeben), in *Cyrell a Method* [a továbbiakban: CM] XV (1865) 11. sz. 2. *Ozvena na článok „Úlohy mladého Slovenstva”* (Visszhang „Az ifjú szlávtság feladatai” c. cikke), in SN (1870) 10. sz. 3. *Hodrušské divadlo* (Alsóhámori színház), in SN (1874) 126. sz., *Orol II* (1874) 9. sz. 4. *Kázeň povedaná v deň posvätenia kolpaského chrámu r. 1881.* (Prédikáció a kolpachi templom felszentelésének napján 1881-ben), in *Kazateľňa III* (1883) 3/267. 5. *Jak blahonosne môže účinkovať kňaz, ktorý je spolu i horlivý národovec* (Hogyan működhet áldozatosan egy pap, aki egyben lelkes nemzeti is), in CM XV (1865) 24. sz. 6. *Zpráva o porade národnej stránky nemčianskeho volebného okresu* (Híradás a németi választókerület nemzeti pártjának tanácskozásról), in NN (1871) 111. sz. 7. *Kázeň, ktorá na požehnátku kostola Teplianskeho obnoveného povedal dňa 16. nov. 1884* (Prédikáció a felújított tyeplai templom felszentelésére), in *Kazateľňa* (1885) 60. 8. *Rodičia majú kupčiť s hrivnami – s dietkami, čeliadkom a majetkom – jako sv. Štefan* (A szülőknek szaporítani kell a talentumokat – gyermekeket, a családot, a birtokot – mint Szent István), in

Kazatelňa (1884) 306. 9. *Múdrost' nadovšetko mocnejšia. Sviatok Štefana kráľa* (A bölcsesség mindennél erősebb. Szent István király ünnepe), in *Kazatelňa* (1893) 282. 10. *Sedem bozkov sv. Imricha a chrámu božieho. Deň sv. Imricha, patrona chrámu* (Szent Imre és Isten templomának három csókja. Szent Imre, a templom patrónusa napjára), in *Kazatelňa* (1893) 357. 11. *Podporujme a rozširujme Spolok sv. Adalberta (Vojtecha)* (Támogassuk és terjesszük a Szent Adalbert (Vojtech) Egyesületet), in *LL* (1891) 5. sz. 12. *Naša činnosť literárna* (Irodalmi tevékenységünk), in *NN* (1885) 100., 101. sz. 13. *O hontianskych anabaptistoch* (A honti anabaptistákról), in *NN* (1885) 146. sz. 14. *Budúce vzácne starožitnosti maďarské* (Jövöbeli becses magyar régiségek), in *NN* (1891) 11. sz. 15. *Výlet na „Pustý hrad” v Sklených Tepliciach a do hlinických „Kameníc”* (Kirándulás a szklenői „Pusztavárba” és a geletneki „Kamenicére”), in *NN* (1899) 83. sz. 16. *Slovenským učiteľom a slovenskej študujúcej mládeži* (A szlovák tanítókhöz és a szlovák tanulóifjúsághoz), in *NN* (1900) 78. sz. 17. *Spolok účastinárskej sudodielne v Krupine* (A korponai hordókészítő részvénytársaság), in *Obzor* (1871) 29. sz. 18. *Pôvod príslovia „Od hlavy ryba smrdí”* (A „Fejtől büzlik a hal” közmondás eredete), in *Obzor* (1893) 3. sz. 19. *Naše slovenské čipky sa zapáčili v Paríži* (Szlovák csipkéink megtetszetek Párizsban), in *Slovenské pohľady* (1893) 61–64. 20. *Museálná slovenská spoločnosť v Turč. sv. Martine* (A turócszentmártoni Szlovák Múzeum Egylet), in *Sborník Matice slovenskej v Amerike* (1897) 64–75. 21. *K životopisu Alexandra Rudnaya z Rudného a Diváckej Novej Vsi, kardinála, kniežaťa-prímása uhorského. Z latinského rukopisu ochranovaného v biblioteke metrop. chrámu ostrihomského* (Rudnói és Divékújfalusi Rudnay Sándor bíboros hercegprímás életrajzához. Az esztergomi főszékesegyházi könyvtárban, a Bibliotékában őrzött latin nyelvű kéziratból), in *Tovaryšstvo III* (1900) 84–100. 22. *O výšivkách a čipkách v Honte* (A honti hímzésekről és csipkékről), in *Tovaryšstvo I* (1893) 218–228. 23. *Kövér Béla: Újabb adatok az ötvösség történetéhez hazánkban [Rec.]*, in *Věstník slovanských starožitností I* (1898) 83–86.

Irod.: Eljasz-Radzikowski, St., *Z folklorystyki slowackiej* (A szlovák folklorisztikából; We Lwowie 1899); Sitniansky, Andrej, *Andrejovi Kmeťovi ku dňu 30. nov. 1890* (Andrej Kmeťnek 1890. nov. 30. napján), in *NN* (1890) 141. sz.; *Jednota. Katolícky kalendár na r. 1897* (Cleveland); *Moravan. Kalendár na r. 1896*,

85–87; *Slovenský obrázkový kalendár na r. 1897* (Turčiansky sv. Martin) 45–48; *Növénytani Közlemények* (1904) 178; *Növénytani Közlemények* (1908) 77; *Kalendár Hospodárskej banky v Trnave 1909*, 51; Holček, Juraj, *Životopisný nástin A. Kmeťa* (A. Kmet' életrajz-vázlata; Turč. sv. Martin 1908) 24 o. [Sep. Slovenské pohľady]; Medvecký, J., *A. Kmet', jeho život a dielo I–II* (A. Kmet' élete és munkássága; Bojnice 1924); Krčméry, Štefan, *Pamiatky Andreja Kmeťa* (A. K. emlékezete), in *Slovenské pohľady* (1925) 569–573; Janšák, Štefan, *Andrej Kmet'* (Turčiansky sv. Martin 1942); Kuka, P., *A. Kmet'* (Zvolen 1963); *List L. V. Riznera A. Kmeťovi* (L. V. Rizner levelei A. Kmet'nek); *Listy A. Kmeťa L. V. Riznerovi* (A. K. levelei L. V. Riznerhez; Martin 1984), *Lexikón...* 863–865.

KMOSKÓ Mihály (1876. augusztus 29., Illava, Trencsén m. – 1931. április 8., Pusztazámor, Fejér m.) pápai kamarás, egyetemi tanár, orientalista. Gimnáziumi tanulmányait Trencsénben a piaristáknál végezte. Felvették az esztergomi szemináriumba. A teológiát pázmánitaként a bécsi egyetemen hallgatta 1893–1897-ben. 1898. október 17-én szentelték pappá. Teológiai doktori címet szerzett az Augustineum hallgatójaként. A keleti nyelveket tanulmányozta, és Lackenbacher díjat kapott. Bejrútban és Jeruzsálemben (1899–1900), majd Oxfordban és Londonban foglalkozott a keleti nyelvekkel (1900–1902). Visszatérése után a pozsonyi Szent Márton-dóm káplánja lett, 1904-ben a budapesti Központi Papnevelő Intézet prefektusa. 1907. május 10-én a budapesti egyetem Hittudományi Karának bekebelezett doktora, 1908-tól magántanár, 1909-től a teológiai kar rendes tanára, 1914 decemberétől 1923 augusztusáig a keleti nyelvek nyilvános rendes tanára. 1922-től az MTA levelező tagja, 1923–1931 között a sémi filológia rendes tanára.

Lexikonunkban a következők olvashatók politikai tevékenységéről: „1916-ban Törökországban és Palesztinában járt. A Tanácsköztársaság kikiáltása után elhagyta hivatalát, Budapestet is.

²¹ A két lexikon értékelése közötti különbség mutatja igazán szerzőnk életműve feldolgozásának szükségességét. Tudásunk szerint folynak az előkészületek egy Kmoskó-monográfia kiadására a közeljövőben. Különösen érdekes az 1918–1919 közötti időszak, amire szócikk-sorozatunkban számos utalás vonatkozik (Michal BUBNIČ, Pavol JEDLIČKA, František Rudolf JEHLIČKA/JEHLICSKA Ferenc, Ferdinand JURIGA). A kiadásra készülő monográfia rendezői majd a publikációs jegyzék ellentmondásait is a két lexikon között.

Az emigráns szlovák és katolikus lengyel politikusok segítségével meg akarta akadályozni a Felvidék elcsatolását.” A *Lexikón...*-ban ez áll: „Tudományos érdeklődése, alkalmas szlovákiai munkakörülmények hiánya 1918, a felszabadulás után, valamint a magyar környezet meggyöngyítette Kmoskó [szlovák] nemzeti öntudatát. Azóta egészen haláláig olyan keleti földrajzi és történelmi forrásokat tanulmányozott, amelyek az ősmagyarok 4–9. századi történetére vonatkoztak. Ismerte a magyarokkal kapcsolatba került török–tatar népek forrásait is. E témakörből három nagy terjedelmű munkája kéziratban maradt.”²¹

Művei: 1. *A zsidók története a hellenizmus kezdetén* (Budapest 1906) 2. *Unu Amon papyrusa* (Budapest 1909). 3. *Hammurabi törvényei* (Kolozsvár 1911). 4. *Az emberiség első írott szabadságlevelé* (Budapest 1913). 5. *A sémi népek ősvallásának főbb problémái* (Budapest 1913). 6. *A zsidóság Messiása és a kereszténység Megváltója* (Budapest 1918). 7. *A zsidóság viláгурalmi törekvései* (Budapest 1921). 8. *Az iszlám keletkezése* (Budapest 1929). 9. *Mohamedánok a steppe népeiről I–II* (Budapest 1997). Tanulmányok, szövegközlések:²² *Analecta Syriaca e codicibus Musei Britannici excerpta; Patrologia Syriaca*. Cikkek: *Hittudományi Folyóirat, Egyetemes Philologiai Közlöny, Alkotmány, Katholikus Szemle, Egyházi Közlemények, Religio, Turán, Élet és Irodalom, Élet*.

Irod.:²³ MKL VII (Takács Emma); *Lexikón...* 687–688 (Vojtech Šarluška).

KNAUZ Nándor²⁴ „KNAUZ, Ferdinand püspök, történész, Zumbur álnéven írt (1831. október 12. vagy 13., Budapest/Óbuda 1831. október 13. – 1898. április 26., Pozsony). Elemi iskolába és gimnáziumba szülővárosában járt, filozófiát Nagyszombatban tanult, teológiát Esztergomban. 1854. december 7-én szentelték pappá. Teológiai doktorátust szerzett. Tanár lett a nagyszombati szemináriumban, majd prefektus a pozsonyi Emericanumban, káplán a

²² Itt a szlovák lexikon gazdagabb.

²³ A lexikonokon kívül nincs érdemleges összefoglalás.

²⁴ Igen érdekes a magyar és a szlovák lexikon szócikkének egybevetése. BEKE Margit részletesen közli Knauz tanulmányainak adatait is, amitől más esetekben eltekint, a szlovák csak a „szlovákiai” vonatkozásokat, azokat sem teljesen. Mivel folyóiratunk alapítójáról van szó, átvesszük a szlovák lexikoncikket (Vojtech ŠARLUŠKA), hiszen ez indokolja Knauz Nándor szereplését. Az eltérésekre hivatkozunk, kiemelve a magyar lexikon adatait.

pozsonyi Szent Márton-dóm káptalanjában. 1860-tól az esztergomi érseki könyvtárban működött érseki levéltárosként, *könyvtáros és levéltáros*. Fokozatosan nevezték ki a nagyszombati egyházi bíróság ülnökének (1869. június), esztergomi kanonoknak (1871. október), *komáromi főesperes 1881. november 6.*, scardonai címzetes püspök (1890. július 28./29.) pozsonyi prépost (1895, ill. 1896) és *főesperes, a Szent Üdvözítőről nevezett szerfeli apát, 1858-ban az MTA levelező, 1873-ban rendes tagja*. Később minden idejét a történelem mindenoldalú kutatásának szentelte; főleg a pozsonyi és az esztergomi káptalani levéltárat kutatta. Erre főként a *Chronicon Hungarorum Poseniense* felfedezése ösztönözte a Pozsonyi Káptalan kéziratgyűjteményében, amit már elveszettnek vélték (1856-ban publikálta). *17. sz. tanulmány: A pozsonyi krónika*, in *Új Magyar Múzeum 1856*. Ennek következtében a Pozsonyi Káptalan könyvtárosának nevezte ki, és megbízta egész értékes kéziratgyűjteményének rendezésével. 16 folyóiratban publikált tanulmányokat (1851–1889), számos érintette Szlovákiát: például a Vajnai érseki nemesek szabadságjogairól, Péchi Simon és Thurzó Szaniszló levelei Nagyszombat városának, a nyitrapereszlényi cibóriumról, a csukárdi templom készletéről, a püspökségek jövedelméről, a bazini várkapolnáról, a csukárdi és Szentgyörgyi templomról, a Pozsonyi Káptalannal és a Szentgyörgyi grófokról, a pogrányi apátságról, a garamszentbenedeki apátság alapító leveléről. Kiadta a kétkötetes *Monumenta Ecclesiae Strigoniensis. Ab a. 979 ad a. 1321.*, az *Esztergomi Corvin-Codex* (Budapest 1880), *A Garam-melletti Szent-Benedeki apátság* (Budapest 1890) köteteket stb. Vitatta a *Slovesnost'* című, F. V. Sasinek szerkesztésében megjelent folyóirat történelmi közléseit *A magyar nyelv történeti joga az egyházban és hazában* (Esztergom 1864); Sasinek ezt a cikket a *Slovesnost'* (1865) 2. évfolyamában kritizálta.²⁵ Több munkát szentelt a Pozsonyi Káptalannak és Prépostságnak: *A pozsonyi káptalannak Kéziratai. Codices manuscripti Capituli Poseniensis*

²⁵ Knauznak ez a munkája a *Magyar Sion*ban folytatásokban jelent meg, majd különnyomat készült belőle. L. SALIGA Irén, *A Magyar Sion és az Új Magyar Sion (1863–1904) repertórium* (Pons Strigoniensis Fontes IV) (PPKE BTK Szlavisztika–Közép-Európa Intézet, Szent Adalbert Közép-Európa Kutatócsoport, Piliscsaba–Esztergom 2007) 14–15.

²⁶ A gazdag sajtó- és tudományos közleményekből itt két összefoglalást említünk: „*Halálom után nem fog minden akaratom szerint történni*”. *Dokumentumgyűjtemény Pázmány Péter sirhelyéről* (Pons

(Esztergom 1870); *A pozsonyi prépostság* (Esztergom 1881).” Eddig a szlovák lexikon szócikke. Knauz azonban sokkal többet jelent a mai szlovák művelődés gyökereiben, a mindenkori nemzeti bibliográfiák területi elvének alkalmazása viszont kirekeszti a tudós pap egyéb műveit, amelyek kivétel nélkül a szlovák tudományosság fontos forrásai. Knauz Nándor életműve összefoglalásának méltó betetőzése szerepének tárgyalása Pázmány Péter sírjának feltárásával kapcsolatban, ami mindvégig szlovák–magyar együttműködéssel történt.²⁶

Nem szerepel a szlovák lexikonban KNIHA János Konstantin (1867–1946), aki nyilván szlovák pap volt, Sissó, majd Csermend plébánosa, a bizonyára szlovákul is pasztoráló KNÖPFLER Pál István (1863–1931), a Liptó megyei Magyarfalu (Uhorská Ves) plébánosa, ugyanígy KODAY Gyula (1869–1942), Kosút, majd Szelőce plébánosa. Helye lenne a szlovák lexikonban KOLLÁNYI Ferenc kanonoknak (1863–1933) nem csupán azért, mert a mai Szlovákia területén született, hanem mert szerteágazó tudományos munkássága számos adattal szolgál a szlovák művelődésnek is. Már a *Magyar Sion*ban közölt tanulmányai okán is helye lenne a *Lexikon...*-ban.

KOFRÁNYI Alajos / KOFRANYI, Alojz (1839. szeptember 26., Tallós, Pozsony m. – 1914. november 17., (Pozsony) Beszterce, Pozsony m.) esperes, plébános, feltaláló. Tanítói családból származott. Nagyszombatban végezte a gimnáziumot, a filozófiát, a teológiát Esztergomban. 1863. július 27-én szentelték pappá. Stomfán káplánkodott, Zohoron adminisztrátor, majd plébános volt, 1886-tól (Pozsony) Besztercén. 1887-ben a Stomfai Espereskerület espereshelyettese, az elemi iskolák felügyelője. 1900-tól esperes, a stomfai Szeretet Leányok rendkívüli gyóntatója. Technikával is foglalkozott, a hajók mozgásán igyekezett javítani. 1880-ban szabadalmazták a gőzhajók uszonyával kapcsolatos találmányát. I. Ferenc József ezért kitüntette, további találmányai azonban nem

---

Strigoniensis Studia VII) (szerk.: Hargittay Emil, Käfer István, Kránitz Mihály; PPKÉ BTK Szlavisztika–Közép-Európa Intézet, Szent Adalbert Közép-Európa Kutatócsoport, Piliscsaba–Esztergom 2007, kétnyelvű kiadás); HALKO, Jozef, Výskum podzemia Katedrály sv. Martina v Bratislave a identifikácia hrobu kardinála Petra Pázmánya [A pozsonyi Szent Márton-székesegyház szentélye alatti rész kutatása és Pázmány Péter bíboros sírjának identifikációja] Inaugurációs előadás Pozsonyban 2013. február 21-én.

voltak sikeresek. A szlovák lexikon szerint plébániakertjének egy részét a szegényeknek kölcsönözte, hogy legalább burgonyát termesszenek rajta. Kiváló hegedűs volt, és csak egy reverendával rendelkezett. E két lexikon szócikkeiből összeállított harmadik is mutatja közös tennivalóinkat. Kofrányi szerepeltetése a szlovák lexikonban egészen szokatlan, és a *Magyar Katolikus Lexikon* sem jegyzi.

♦♦♦ NÉMETH LÁSZLÓ IMRE

Tíz év a magyarok római kápolnájában, 2004–2014

A Magyarok Nagyasszonya tiszteletére szentelt kápolna a Vatikánban, a Szent Péter-bazilika Grottáiban (altplom) Lékai László bíboros, prímás, esztergomi érsek, a Magyar Püspöki Konferencia elnöke (1975–1986) főpásztori működésének egyik kiemelkedő alkotása.¹ A kápolnát két részre osztó diadalíven látható bíborosi címere, és a kápolna végén lévő, Amerigo Tot által készített bronz domborművön kétszer is meg van örökítve.² Szemben állva a műalkotással baloldalon az a jelent látható, amikor VI. Pál pápa (1963–1978) átadja a bíborosnak a kápolna alapkövét, a jobb oldalon pedig az, amikor II. János Pál pápának (1978–2005) a bíboros átadja a magyar püspökök ajándékát a kápolna felszentelésekor, 1980. október 8-án. Nem véletlen tehát, hogy a kápolna leírása helyet kapott az Esztergomi Főegyházmegye 1982-ben megjelent névtárában.³

Nagy öröm, hogy a két pápát, VI. Pált és II. János Pált, akiknek köszönhetjük a kápolnát, 2014. október 19. és április 27. óta a boldogok, illetve a szentek között tisztelhetjük.⁴ Büszkék lehetünk arra, hogy első ábrázolásuk a

¹ ADRIÁNYI Gábor, *Lékai II. László 1976. február 10. – 1986. június 30.*, in *Esztergomi érsek* (szerk. Beke Margit; Budapest 2003) 402–405.

² Egy harmadik ábrázolása látható Csíkszentmihályi Róbert Dominici János ragusai érseket ábrázoló domborművén, ahol a művész reneszánsz ötlettel Lékai László bíboros arcvonásaival ábrázolta az érseket. PROHÁSZKA László, *A Vigília beszélgetése Csíkszentmihályi Róberttel*, in *Vigília* 75 (2010) 6/458, és CSORBA László, *Magyar emlékek Itáliában* (Budapest 2003) 244.

³ *Esztergomi szemantizmus, Schematismus Strigoniensis, 1982* (Esztergom 1982) 449–457. A leírás a kápolna felszentelésére készült ismertető füzetből való. A kápolna részletes leírása: NÉMETH László Imre, *Magyarok Nagyasszony kápolna*, in BANFI, Florio, *Magyar emlékek Itáliában* (Magyar–olasz tanulmányok) (bővített és átdolg. kiad., szerk.: Kovács Zsuzsa és Sárközy Péter; Szeged 2005) 220–225.

⁴ II. János Pál pápa sírja 2011-ben történt boldoggá avatásáig a Grottákban volt. Magyar Kurír (a továbbiakban: MK), 2011. 01. 15.: *Áthelyezik II. János Pál sírját*. VI. Pál pápa sírja boldoggá avatása után is a Grottákban maradt. MK, 2014. 10. 21.: *Hálát adtak VI. Pál pápa boldoggá avatásért a magyar kápolnában*. A sír mögött van közvetlenül a magyar kápolna.

bazilikában 1980-tól a római Magyarok Nagyasszonya kápolnában található. A kápolna kifejezi a magyarság kötődését Szent Péter mindenkori utódjához. Ennek beszédes jele volt, hogy 2011-ben, az Európai Unióban betöltött magyar elnökség idején XVI. Benedek pápa tiszteletére adott vatikáni magyar koncert programfüzetébe a magyar kápolna képei kerültek.⁵

A kápolnában 2004-től heti rendszerességgel van magyar szentmise. E személyes visszaemlékezésként megírt tanulmány célja, hogy az elmúlt tíz év (2004. május 18. – 2014. május 20.) kedd reggeli magyar szentmiséinek történetét felvázolja.⁶ Fő forrás ehhez az Olaszországi Magyar Katolikus Misszió (a továbbiakban: OMKM) levéltára.⁷

A Pápai Magyar Intézet (a továbbiakban: PMI) *Historia Domus*ának feljegyzése szerint⁸ a Rómában élő és dolgozó magyar papok és szerzetesek 2004. március 29-én, Ternyák Csaba érsek lakásában tartották havi találkozójukat.⁹ Ezen vetődött fel a gondolat, hogy a Szent Péter-bazilika magyar kápolnijában hetente egyszer rendszeresen szentmisét kellene tartani a Rómába zarándokló magyaroknak. Közös megegyezéssel a keddi napra esett a választás, azért, hogy a szerdai kihallgatásra érkezők előző nap részt tudjanak venni magyar szentmisen a Szent Péter-bazilikában. Ezzel a kéréssel fordultam 2004. április 26-án Francesco Marchisano bíborshoz, a bazilika főpapjához.¹⁰ A bíboros életének emlékezetes eseménye volt a PMI 1964-es átadása a Magyar Katolikus Püspöki Karnak (a továbbiakban: MKPK),¹¹ amit mindig szívesen idézett fel, ha magyarokkal találkozott. Jó viszonyban volt számos magyar püspökkel, rendszeres kapcsolatot tartott a PMI-vel. Feltehetően ennek a jó kapcsolatnak köszönhető, hogy igen gyorsan, két nap múlva megérkezett tőle a pozitív válasz: 2004-ben, minden kedden reggel 7.45-kor megtarthatjuk

⁵ MK, 2011. 05. 28.: XVI. Benedek: *A zsolnárt Liszt először elimádkozta, és csak utána komponálta meg.* A programfüzet elejére a Magyarok Nagyasszonya szobra, a hátuljára Amerigo Tot domborműve került, a füzetbe pedig a kápolna leírása a domborművek fotóival, 38–45.

⁶ A tíz éves évfordulóról a kápolna búcsúja alkalmából 2014. október 7-én tartott szentmisen emlékezünk meg. MK, 2014. 10. 06.: *Kettős ünnep a római Magyarok Nagyasszonya kápolnában*, és MK, 2014. október 7.: *A vatikáni magyar kápolna búcsúja.*

⁷ A levéltár leírása: NÉMETH László Imre, *Az Olaszországi Magyar Katolikus Misszió levéltára 1952–2006*, in *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* (a továbbiakban: MEV) 21 (2009) 1–4/265–293. A 2004–2010 közötti évek anyaga az OMKM 53. sorszámú, míg a 2011–2014 közötti évek anyaga az OMKM 69. sorszámú irattartóban található. 2012-től az archiválás elsősorban elektromos formában történt. A levéltár CD-tárában a 23-as sorszámú CD-n vannak archiválva elektronikus formában a kápolnára vonatkozó adatok, fotók, amelyben a 2011–2014 közötti évek anyaga került archiválásra.

⁸ OMKM CD 25: *Pápai Magyar Intézet Historia Domus 2004.*

⁹ A Rómában élő magyar papok 1947-től 1964-ig rendszeresen tartottak havi találkozókát a Pápai Magyar Intézetben, amelyeket „ricevimento”-nak neveztek. A találkozó 1949-től minden hónap első csütörtökén volt. NÉMETH László Imre, *Adalékok a római magyar lelkészség történetéhez. Első*

a magyar szentmisét a kápolnában. Az engedély birtokában kapott értesítést erről a katolikus sajtó¹² és az internetre¹³ is felkerült a következő hír:

Az Olaszországi Katolikus Magyar Misszió közleménye:

Magyar szentmisék a római Szent Péter bazilikában

A Rómába zárandokló magyarok számára igen kedves zárandokhely a Szent Péter-bazilika altemplomában található Magyarok Nagyasszonya kápolna. Az Olaszországi Katolikus Magyar Misszió a magyar zárandokok részére szeretne magyar nyelvű szentmisét biztosítani, ezért ez év május 18-tól minden kedden 7.45-kor magyar nyelvű szentmise lesz a kápolnában. Minden Rómába zárandokló magyart szeretettel hívunk várunk erre a szentmisére. A szentmiséket Rómában élő magyar papok fogják bemutatni, de számítunk a csoportokkal érkező magyar lelképásztorok szolgálatára is. A szervezés érdekében kérem, hogy a csoportok részvételi szándékukat lehetőség szerint előre jelezzék faxon 00 39 06 6842644 vagy e-mailen pmilaci@freemail.hu.

Dr. Németh László
római magyar lelkész

Az első keddi reggeli szentmisét 2004. május 18-án mutattam be.¹⁴ A rendszeres szentmisékről a római magyar közösség a május hó végi magyar szentmisére

---

rész: 1945–1963, in MEV 14 (2002) 1–4/199, és OMKM CD 25: Pápai Magyar Intézet Historia Domus 2004.

¹⁰ Francesco Marchisano bíboros 2002–2005 között volt a Fabbrica di San Pietro vezetője. 2014. július 27-én 85 éves korában hunyt el Rómában. *È morto il cardinale Francesco Marchisano, Il porporato piemontese aveva 85 anni*, in *L'Osservatore Romano* (lunedì-martedì 28–29 luglio 2014) 7.

¹¹ NÉMETH László Imre, *Mindszenty megvalósult álma. A Santo Stefano Rotondo és a Szent István Ház* (Budapest 2009) 87.

¹² *Magyar misék a Szent Péter-bazilikában*, in *Új Ember* (a továbbiakban: ÚE) (2004. 05. 16.); *Római magyar szentmisék*, in *Keresztény Élet* (2004. 05. 23.); *Magyar szentmisék a római Szent Péter-bazilikában*, in *Életünk* (a továbbiakban: ÉI) (2004. 07.). Az ÉI 2004. szeptemberi számában az utolsó oldalon, a miserendbe is bekerült a rendszeres szentmisék időpontja. A szentmisékről hírt adott a Vatikáni Rádió magyar adása is (a továbbiakban: VR).

¹³ MKPK honlap, Virtuális Plébánia, 2004.05.10.: *Az Olaszországi Katolikus Magyar Misszió közleménye. Magyar szentmisék a római Szent Péter-bazilikában*, Teofil papi levelező lista, Esztergom-Budapesti Főegyházmegeye papi levelező lista.

¹⁴ ÚE, 2004.05.30.: *Rendszeres magyar mise Rómában*.

készített lelkipásztori értesítőben, az *Új Üzenet*ben (A továbbiakban: ÚÜ) kapott tájékoztatást.¹⁵ A bazilikai szentmiserendet 2007-ben módosították, és a szentmisék kezdési időpontját áttették 8 órára.¹⁶ Az olaszországi magyar lelkipásztorkodás történetének feldolgozása során derült fény arra, hogy kezdeményezésünk nem volt egészen új. Kovács Angelus kapucinus atya, aki 1973-tól volt római magyar lelkész,¹⁷ *Üzenet* című lelkipásztori értesítőjének 1981. júniusi számában hírt adott arról, hogy a nyári hónapokban minden kedden 9.30-kor magyar szentmisét mondanak a magyar kápolnában.¹⁸

A heti szentmisék megtartásához a római magyar papok, köztük Ternyák Csaba érsek, a Papi Kongregáció titkára, készséggel vállalták a besegítést. Ternyák érsek ténylegesen is vállalt helyettesítést 2007-ig, amikor is hazaköltözött Magyarországra, miután XVI. Benedek pápa egri érsekké nevezte ki.¹⁹ A legtöbbször, huszonnyolc alkalommal, Somorjai Ádám bencés atya segített, azért is, mert elsőként mindig őt kértem helyettesítésre, hiszen államtitkársági alkalmazottként neki volt a legkönnyebb vállalni a szentmise elmondását, mielőtt bement munkahelyére, a Vatikánba. Sokszor, tizennyolc alkalommal helyettesített Ruppert József piarista atya, aki Rómában, a Piarista Rend generalátusán élt rendi asszisztensként 2012-ig, amikor is hazatért Magyarországra. Mons. Kovács Gergely a Gyulafehérvári Főegyházmegye papja, a Kultúra Pápai Tanácsának osztályvezetője tizenegyszer, Tóth Tamás kalocsa-kecskeméti főegyházmegyes atya pedig, aki 2011-ben lett a PMI rektora, háromszor helyettesített. A nyári szabadságok alatt, általában augusztusban, többnyire azok az atyák mutatták be a szentmisét, akik a PMI-ben a rektort helyettesítették.²⁰

A tárgyalt tíz évben 514 keddi reggeli szentmisét mutattunk be, ezeken több mint 1.500 pap és 12.000 hívő vett részt.²¹ Az adatok nem teljesek, és a létszámok sem egészen pontosak, főleg azokban az esetekben, amikor sokan voltak a szentmiséken, ezért a statisztika csak hozzávetőleges, a nagyságrendje azonban megfelel a tényeknek.

¹⁵ ÚÜ, 2004.05.30.

¹⁶ ÚÜ, 2007.06.24.: A következő héttől a keddi reggeli magyar szentmisék 8 órakor (nem 7.45-kor!!) kezdődnek a Szent Péter-bazilika magyar kápolnájában. Remélhetőleg így pontosan el fogjuk tudni kezdeni a szentmisét! A hírt átvette és közzétette: MK, 2007. 06. 25.: *Római közösség hírei*.

¹⁷ Kovács Angelus OFMCap életrajza: *Kovács Angelus, Kovács OFMCap*, in *Magyar Katolikus Lexikon* (a továbbiakban: MKL) VII (Budapest 2002) 276.

¹⁸ *Üzenet* (1981. június); OMKM 35. NÉMETH László Imre, *Olaszországi lelkipásztori értesítők 1945–1996*, in *Látó szívvel* (szerk.: Bende József, Deák Viktória Hedvig OP, Pákozdi István; Budapest 2006) 281–289. A szentmiséket Salamon László kapucinus atya, olaszországi menekült lelkész mondta. 1984-től a szentmisék kezdési időpontja 8.30 volt. *Üzenet* (1984. június–július); OMKM 35.

¹⁹ MK, 2007. 03. 15.: *Ternyák Csaba az új egri érsek*.

A kápolnában még a rendszeres heti szentmisék megkezdése előtt, 2004. március 23-án került sor Boldog Batthyány-Strattmann László domborművének elhelyezésére és megáldására.²² Ezzel teljessé vált a domborművek sora. Az elmúlt tíz év folyamán lényegében nem változott a kápolna berendezése. 2008. december 9-én helyeztek műanyag székeket az oltár köré, amelyek mellett körmeneti kereszt állt. Ezt először az oltár elé helyezték középre, hol a pap, hol a hívek felé fordítva, majd 2009. május 19-én az oltárra helyeztek egy kis keresztet és a körmeneti keresztet eltávolították. Volt egy próbálkozás arra, hogy a kápolnába a műanyag székek helyett fapadok kerüljenek, úgy, ahogy az a Grottákban a többi kápolnában van. A vatikáni hivataloknak dolgozó Picalarga céggel készítettem el a padok tervét, a kivitelezéshez pénzt is sikerült gyűjteni adakozóktól, és Erdő Péter bíboros is megadta hozzá a jóváhagyását. Angelo Comastri bíboros, a Szent Péter-bazilika főpapja²³ azonban nem engedélyezte a terv megvalósítását. Az elutasítás indoka az volt, hogy a padok túl sok helyet foglalnak. Egy-egy padra pedig többen leülhetnek, mint az ugyanoda elhelyezett székekre. Szép, füstbe ment terv volt... Talán majd egyszer megvalósul, mert a kápolnába helyezett műanyag székek nem illenek oda. Két oltárterítővel azonban gazdagodott a kápolna, amelyeket 2005-ben Raffai Mihályné, Békéscsabáról és 2010-ben Virágh Józsefné, Hadházy Julianna Gyuláról küldött.

Amikor elkezdtük a rendszeres kedd reggeli magyar szentmiséket a magyar kápolna volt kijelölve a tradicionalistáknak miséző helyéül, mert félreesik a többi kápolnától. Ezt a liturgikus hagyományt követő papok a kápolna szembeemelő oltáránál háttal miséztek. Ez 2007-ig volt így, amikor XVI. Benedek pápa (2005–2013) kiadta *Summorum Pontifici* kezdetű dekrétumát.²⁴ Ezt követően a tradicionalisták már bárhol misézhetnek a bazilikában.

A tíz év alatt több magyar boldogot avattak, Salkaházi Sára (2006. szeptember 17.), Meszlényi Zoltán (2009. október 31.), Bogdánffy Szilárd (2010. október 30.), Scheffler János (2011. július 3.) és Sándor István (2013. október 19.)

²⁰ A helyettesítések és a helyettesek felsorolása a függelékben található. TERNYÁK Csaba a püspökök között.

²¹ A 2007-es év adatai megjelentek: MK, 2007. 12. 20.: *Magyar szentmisék a Szent Péter-bazilika magyar kápolnájában*.

²² NÉMETH László Imre, *Boldog Batthyány-Strattmann László domborműve a magyar kápolnában*, in *ÚE* (2004. 04. 04.).

²³ Angelo Comastri bíboros 2005. február 5-től vezeti a Fabbrica di San Pietrót, 2006. október 31-től a Szent Péter-bazilika főpapja és 2007. november 29-én XVI. Benedek pápa kreálta bíborossá. Vö. http://www.vatican.va/news_services/press/documentazione/documents/cardinali_biografie/cardinali_bio_comastri_a_it.html.

²⁴ *Acta Apostolicae Sedis* 103 (2011) 413–420; MK, 2007. 07. 07.: *Summorum Pontificum – a liturgikus motu proprio ismertetése*.

vértanúkat. Nekik nem állítottak emléket a magyar kápolnában, mert a MKPK korábban azt a döntést hozta, hogy addig nem szándékoznak elhelyezni újabb magyar boldog képét a kápolnába, amíg nem kerülhet oda Isten Szolgája, Mindszenty József bíborosé.²⁵ Az új magyar boldogok liturgikus ünnepein azonban minden évben megemlékeztünk róluk.

Néhányszor elmaradt a kedd reggeli szentmise, néhány alkalommal pedig a magyar kápolna helyett a Szent Péter-bazilika Grottáinak valamely másik kápolnájában²⁶ mutattunk be szentmisét, mert a magyar kápolna nem volt szabad, az előző szentmise túlságosan elhúzódott, vagy egy másik csoport elfoglalta azt. Több alkalommal olyan sokan jelentkeztek a szentmisére, hogy a bazilikában a Katedra-oltárnál kellett megtartani a szentmisét.

A Rómába érkező magyar főpásztorokat rendszerint meghívtam misézni a kápolnába. A két magyar bíboros is több alkalommal mutatott be szentmisét, a legtöbbször Erdő Péter. A MKPK *ad limina* látogatása alkalmából 2008. május 6-án minden nem nyugállományban lévő érsek és püspök együtt misézett a bazilikában, a Katedra-oltárnál, majd közösen imádkoztak a magyar kápolnában.²⁷ Az erdélyi magyar püspökök hasonló hivatalos programjuk alkalmából, 2010. február 9-én mutattak be szentmisét a kápolnában.²⁸

A római magyar közösségből néhányan rendszeres látogatói voltak a szentmiséknek. Farkas Magda szinte minden héten ott volt és mindenben segített. Árulta a kápolnáról írt füzetet, adventben koszorút hozott, fényképeket készített. 2011. április 5-én szomorúan értesültünk arról, hogy aznap éjszaka tragikus körülmények között meghalt.²⁹ A másik lelkes római hívő, aki rendszeresen részt vett a szentmiséken, Szokoly György, a római Szent István Alapítvány igazgatótanácsának tagja. 1956-os magyar menekült, aki először Belgiumban élt, most is belga állampolgár. Mindig lehet rá számítani a felolvasásban. A kezdeti időktől bekapcsolódott a kedd reggeli szentmisékbé

²⁵ A MKPK-nak 2004. március 23-án kelt levelemben tettem javaslatot arra, hogy milyen formában lehetne elhelyezni újabb magyar szenteket és boldogokat ábrázoló műalkotásokat a kápolnában. Az MKPK 2004. november 30. és december 2. között tartott téli ülésén döntött a javaslatról. Veres András titkár levele: Ikt.sz. 2396/2004. Kelt: 2004. december 6.

²⁶ A Grottákban lévő kápolnák leírása: LANZANI, Vittorio, *Le Grotte Vaticane. Memorie storiche, devozioni, tombe dei Papi* (Fabbrica di San Pietro – Elio de Rosa Editore, Roma 2010).

²⁷ MK, 2008. 05. 03.: *A Püspöki Konferencia ad limina látogatása*; ÚÚ (2008. 04. 27.).

²⁸ MK, 2010. 02. 09.: *A római magyar papokkal találkoztak az erdélyi magyar püspökök*.

²⁹ ÚÚ (2011. 04. 17.)-i szám melléklete.

³⁰ BÓKAY László, *Ajándék volt és kihívás. Beszélgetés Erdődy Gáborral*, in ÚE (2009. 01. 04.).

³¹ MK, 2009. 01. 14.: *Magyar szentmisék Rómában 2009-ben is*.

Magyarország szentszéki nagykövete, Erdődy Gábor is. Amikor hivatali elfoglaltság nem akadályozta, eljött a szentmisére. Ő maga így emlékezett vissza erre: „Különösen szép emlékként marad meg bennem, hogy hozzájárulhattam a Szent Péter-bazilika altemplomában található Magyar kápolnában tartott kedd reggeli magyar misék tradíciójának megteremtéséhez.”³⁰ Amikor nagyköveti küldetése lejárt, búcsúzóul is eljött feleségével, Csorba Csillával együtt 2009. január 13-án.³¹ A volt nagykövet később is eljött szentmisére, amikor 2010. május 18-án Rómában járt.

A szentmisék közül kiemelkednek a kápolna búcsúi, a Magyarok Nagyasszonya ünnepe alkalmából tartott kedd reggeli szentmisék, amelyeken minden évben sok magyar zarándok vett részt. Ezeknek a bemutatására legtöbbször Erdő Péter bíborost kértem fel főcelebránsnak, aki októberben általában Rómában tartózkodott hivatalos ügyben. Ki kell emelni a búcsúk sorából a kápolna 25 éves felszentelési évfordulóját, a 2005. október 8-án tartott szentmisét, amelyen a koncelebrációt Erdő Péter bíboros vezette számos magyar püspök részvételével. Az évfordulóra írtam meg *A magyarok római kápolnája* c. ismertető füzetet, amelyet a Szent István Társulat adott ki.³² A füzet megírása során fedeztem fel, hogy a kápolna létrehozását valójában az európai magyar főlelkészek kezdeményezték 1976-ban, Lékai László bíboros csak az ő kezdeményezésüket tette magáévá. Az ismertetőhöz Francesco Marchisano és Erdő Péter bíborosok írtak ajánlást. A negyedszázados jubileum alkalmából néhány ismertető cikk is napvilágot látott.³³

Az évek során egyre több csoport érkezett az ország minden pontjáról, Felvidékről, Erdélyből és a Vajdaságból is.³⁴ Két rendszeresen visszajáró csoportot név szerint is meg kell említeni: a soproni orsolyita iskola csoportjait, Henczel Szabolcs atya,³⁵ és a budapesti Pannonia Sacra Katolikus Iskola csoportjait,³⁶ Gere György vezetésével. Ők szinte minden évben egy-egy

³² *Könyv a jubileumra*, in *ÚE* (2005. 10. 09.); www.katolikus.hu: *Album a római magyar kápolnáról, Nemzeti szentély Szent Péter sírja mellett*; UDVARHELYI Olivér, *A Vatikáni Magyarok Nagyasszony kápolna*, in *Szent Kereszt* (2005) 5/33.

³³ Fáy Zoltán, *Magyar kápolna Rómában, A Magna Domina Hungarorum Cappella jubileuma*, in: *Magyar Nemzet*, 2005.10.08., FARKAS Attila, *Találkozási pont: az egyházal, a testvérrel és Európával, Huszonöt éves a vatikáni magyar kápolna*, in *ÚE* (2005. 10. 09.). A kápolna leírását közzé tették a 25 éves jubileum alkalmából 2005. 10. 02-án a www.katolikus.hu honlapon.

³⁴ MK, 2013. 10. 29.: *Anyasági és vajdasági magyarok zarándokoltak Rómába, és Vajdasági testvérekkel Rómában*, in *ÉI* (2013. 12.).

³⁵ Egy 2004-es zarándoklatról két cikk is megjelent: PÖDÖR Georgina, *Minden út Rómába vezet*, in *Hitvallás V* (2004) 9. sz.; PÖDÖR Georgina, *„Roma o morte”*, in *Zászlónk LXI* (2004) 2/24–25.

³⁶ Az Orsolya-iskola tagjai januárban részt vettek egy kedd reggeli szentmisén. Róluk fotó jelent meg: *Hitvallás VIII* (2007) 3. sz.

csoporttal eljöttek a kedd reggeli magyar szentmisékre. Emlékezetesek a ministráns zárándoklatok alkalmával tartott szentmisék.³⁷ Voltak, akik jutalomutakat kaptak plébánosuktól, és úgy jutottak el a kedd reggeli szentmisére.³⁸ 2008. november 18-án Gyulafehérvárról egyetemi delegáció, katolikusok és reformátusok együtt vettek részt a szentmisén. A cigányválogatott és a Rajkó zenekar 2010. március 2-án vett részt a szentmisén. Másnap ott voltak XVI. Benedek pápa szerdai általános kihallgatásán, és délután játszotta a cigányválogatott első mérkőzését a Svájci Gárda futballcsapata ellen.³⁹ A mérkőzés megszervezése Balassa János akkori szentszéki nagykövet érdeme volt, aki ott volt a kedd reggeli szentmisén is.⁴⁰ A Szent István Házat 2012. december 31-ig vezető kalocsai iskolanővérek sokszor küldtek csoportokat, amelyek közül megemlítem a Kiskunfélegyházi Konstantin Intézetükből érkezett csoportot, akik 2009. február 24-én vettek részt a kedd reggeli szentmisén. Pár év múlva visszatértek, és 2012. február 14-én ismét érkezett onnan egy csoport, akiket vasárnap, az Úrangyala imádságon köszöntött XVI. Benedek pápa.⁴¹ 2013. április 12-én Mons. Kovács Gergely erdélyi évfolyamtársaival jött koncelebrálni.⁴² 2013-ban Rómában tartották éves összejövetelüket az Európa különböző országaiban szolgálatot teljesítő magyar lelképásztorok. Az Európai Magyar Papi Konferencia résztvevői Cserhádi Ferenc püspökkel együtt 2014. május 6-án vettek részt a kedd reggeli szentmisén.⁴³

Számos egyéni turista is rendszeresen visszajárt a szentmisékre. Ők úgy szervezték római útjaikat, hogy a kedd reggeli szentmisén ott tudjanak lenni. És nem csak Magyarországról. Egy magyar hölgy Svédországból, aki a spanyolországi El Camminóra jár, minden évben eljött a szentmisére. De szeretettel említem meg a norvégiai magyar közösség egyik tagját, Nagy Lúciát is, aki 2007. szeptember 18-án részt vett a szentmisén és vállalta a szentlecke felolvasását.⁴⁴ Buenos Airesből Ferenc pápa helyi orvosának a felesége, Gabriela Wagnerra, aki az ottani Mindszenty-ház vezetője, férjével 2013. október 29-én

³⁷ Az egyikről írásos beszámoló is megjelent: KUDELA László, *Ministránszárándoklat Róma*, in *Hitvallás VII* (2006) 9. sz.

³⁸ SZALAI Péter, *Jutalomút az Örök Városba*, in *Szegletkő XIV* (2009) 6. sz.

³⁹ MK, 2010. 03. 02.: *A Rajkó zenekar és a cigányválogatott Rómában*; MK, 2010. 03. 03.: *Ma délután mérkőzik meg a magyar cigányválogatott a Svájci Gárdával*; BÓKAY László, *A kultúra és sport követei voltak. Magyar cigányok Rómában*, in *ÚE* (2010. 03. 14.).

⁴⁰ Balassa János visszaemlékezése a rádióban: http://www.nagygeneracio.hu/radiomusor/2014-es_evad/01_29-i_adas_-_Balassa_Janos_nagykovettel.

⁴¹ MK, 2012. 02. 16.: *Magyar diákokat köszöntött a pápa*.

⁴² MK, 2003. 04. 12.: *Erdélyi atyák zárándokoltak Rómába*. Az évfolyam tagjai: Balázs Ferenc, Fügedy Antal, Groza Dániel, Keres László, Kovács Gergely, Kovács János, Lukács József, Nagy-György Attila, Oláh Dénes, Pál-Vilmos Barna, Rózsa Gáspár, Sebestyén Péter, Szakács Endre.

jött el a kedd reggeli szentmisére. Másnap elmentek Ferenc pápa általános kihallgatására. Kaptak egy olyan belépőjegyet, amely lehetővé tette volna számukra, hogy személyesen találkozzanak a pápával. Erre azonban még se került sor, mert a Szentatya a téren tett körútjai után annyira elfáradt, hogy mielőtt találkozhatott volna a Bazilika előtt rá várakozókkal, a papa mobilba ült és elvitték. Argentínából érkezett argentin-magyar barátai mindezt azonban megértéssel és iránta való nagy szeretettel fogadták.

Nehéz lenne a teljesség igényével felsorolni, hogy ki mindenki vett részt a kedd reggeli szentmiséken. Mégis megemlítek néhány nevet. Többször (először 2009. március 3-án) eljött Balassa János, aki 2009–2010-ben hazánk szentszéki nagykövete volt. Utóda, Győriványi Gábor rendszeresen járt a szentmisékre, először 2010. október 12-én. A kápolnában tartott kiemelkedő eseményeken részt vettek a Quirinális melletti nagykövetek is. 2006. március 7-én jelen volt Sebestyén Márta, aki azokban az években többször megfordult a Római Magyar Akadémián. 2007. június 19-én Szabó Ivánné, Szabó Ivánnak, az Antall-kormány miniszterének özvegye, akit abból az időből jól ismertem. 2007. október 30-án Ákos, az ismert rockénekes volt a felolvasó. 2012. október 12-én a kápolna búcsúi szentmiséjére eljött Tarlós István, Budapest főpolgármestere. Ennek a találkozásnak az eredménye lett a II. János Pál 1991-es budapesti látogatását megörökítő emléktábla elhelyezése Budapesten, a Hősök terén, 2013. augusztus 22-én.⁴⁵ Az emléktábla állítását a római Szent István Alapítvány kezdeményezte.

Számos énekkar közreműködése tette ünnepélyesebbé a szentmiséket. A részt vevő hívek ünnepeit is megültük. A heti szentmiséken mindig megemlékezünk azokról a magyar szentekről, akiknek domborműve van a kápolnában. Különösképpen Boldog Apor Vilmos vértanú püspök liturgikus ünnepéről (május 23.) és boldoggá avatásának évfordulójáról (1997. november 9.).⁴⁶ Ugyanígy Boldog Batthyány-Strattmann László liturgikus ünnepéről (január 22.) és boldoggá avatásának évfordulójáról (2003. március 23.).⁴⁷ Nemcsak a

⁴³ MK, 2014. 05. 09.: *Magyar lelkesek találkozója Rómában*. Koncelebráltak: Angliából – Csicsó János és Fülöp Menyhért, Ausztriából – György Alfréd, Holló István, Keresztfalvi Péter OSB, Simon Ferenc, Szomszéd Tamás és Varga János, Belgiumból – Havas István Sch.P., Franciaországból – Cibian Miklós, Hollandiából/Budapestről – Bajzáth Ferenc, Németországból – Lukács József, Merka János, Pilis György, Takács Pál, Tempfli Imre, Olaszországból – Németh László és Somorjai Ádám OSB, Svájcban – Vizauer Ferenc.

⁴⁴ MK, 2007. 09. 19.: *Magyar szentmise Rómában a budapesti Városmiszióért*.

⁴⁵ MK, 2013. 08. 22.: *Emléktáblát avattak Budapesten II. János Pál pápa tiszteletére*.

⁴⁶ MK, 2009. 10. 10.: *Apor Vilmos boldoggá avatásának évfordulója Rómában*.

⁴⁷ MK, 2007. 01. 23.: *Megemlékezés Rómában Boldog Batthyány-Strattmann Lászlóról*; MK, 2013. 01. 22.: *Boldog Batthyány-Strattmann Lászlóra emlékeztek Rómában*.

már boldoggá avatottakról emlékeztünk meg, hanem azokról is, akiknek boldoggá avatását várjuk. Köztük Kálló Ferenc tábori esperesről,⁴⁸ akiért halála évfordulóján, 2008. október 29-én imádkoztunk, miután jelen volt a szentmisén unokaöccse, Kálló Szilárd. Az unokaöcs bátyja, Kálló Kamil szívélyes hangú levélben köszönte meg a méltó megemlékezést. Igyekeztünk imáinkkal bekapcsolódni a hazai eseményekbe és évfordulókba is. Minden évben megemlékeztünk nemzeti ünnepeinkről, március 15-ről és október 23-ról.⁴⁹ 2007. szeptember 19-én pedig a budapesti városmisszióért imádkoztunk.⁵⁰ 2009. szeptember 29-én mi is hálát adtunk a Gyulafehérvári Főegyházmegye ezeréves jubileuma alkalmából. 2010. április 3-án imádkoztunk a lengyel buszbaleset áldozatiért. Kiemelkedő egyházi személyekért is imádkoztunk jubileumaik alkalmából. 2009. november 3-án Zágon Józsefnek, a magyar emigráció kiemelkedő alakjának,⁵¹ a Szent István Alapítvány létrehozójának 100. születésnapja alkalmából mutattunk be a szentmisét. Szintén születésének 100. évfordulója alkalmából miséztünk Lékai László bíborosért, 2010. március 9-én.⁵² A MKPK 2012-ben Mindszenty-évet hirdetett, a bíboros születésének 120. évfordulója alkalmából.⁵³ A római magyar közösség egy keddi reggeli szentmisével kapcsolódott a jubileumi év eseményeibe. 2012. március 22-én tartottuk a szentmisét Mindszenty bíborosért, amelyen részt vett hazánk mindkét nagykövete, Balla János és Győriványi Gábor is.⁵⁴ Ugyanebben az évben, október 16-án Márton Áronra emlékeztünk, érsek utódjának részvételével.⁵⁵ Aki a kápolnába az első kapun belép, szembe találja magát a Varga Imre által készített életnagyságú Szent István-szoborral, amint a lépcsőn állva felajánlja koronáját és országát a Boldogságos Szűzanyának. Az országalapító királyunkról írt olasz nyelvű rövid életrajz megjelenését ezért a kápolnában jelentettem be 2012. május 8-án, kedden.⁵⁶ A füzetet Szovák Kornél, a

⁴⁸ Kálló Ferenc (1894–1944) tábori esperest 1944. október 28-án tartóztatták le a nyilasok és másnap hajnalban Budapesten, a Hidegkúti út végén lőtték agyon. MÉSZÁROS István, *Ismeretlen vértanúk az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye XX. századi történetében* (Budapest 2000) 57–61.

⁴⁹ MK, 2007. 10. 22.: *Magyar mise a Vatikánban október 23-án; Hitvallóként beteljesített küldetés. Ötvenhatos megemlékezések Európában*, in *ÚE* (2007. 11. 04.).

⁵⁰ MK, 2009. 09. 19.: *Magyar szentmise Rómában a budapesti városmisszióért.*

⁵¹ Életrajza: NÉMETH László Imre, *Zágon József (1909–1975)*, in *MEV* 24 (2012) 3–4/39–78.

⁵² MK, 2010. 03. 09.: *Megemlékezés Rómában Lékai László bíborosról.*

⁵³ Az MKPK Állandó Bizottságának körlevele: MK, 2012. 01. 16.: *120 éve született Mindszenty bíboros.*

⁵⁴ VR/MK, 2012. 03. 28.: *Mindszenty Józsefre emlékeztek Rómában*; VR, 2012. 03. 27.: „Rendíthetetlenül kitartott az igazság mellett” – Németh László pápai prelátus szentbeszéde Mindszenty József bíboros római emlékmiséjén.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem professzora írta. Eredetileg Magyarország Európa Unió elnökségének idejére terveztük a megjelenést, de a kiadás elcsúszott. A füzet megjelenését a Külügyminisztérium támogatta.

A tíz év alatt egyszer volt Balázs-áldás.⁵⁷ Imádkoztunk Ozsvári Csaba ötvösművészért halála alkalmából,⁵⁸ mert az általa készített Evangéliumos könyv borítót, sokszor használják a Bazilikában, pápai szentmisén. A magyar papság ajándéka volt ez 1991. augusztus 16-án II. János Pál pápának. Keszthelyi Ferenc O.Cist. nyugalmazott váci püspökért halála alkalmából is mondtam gyászmisét 2010. december 14-én.⁵⁹

2004 és 2014 között természetesen nemcsak keddenként voltak magyar szentmisék a kápolnában, hanem a hét többi napjain is, csak nem rendszerességgel. Én magam is számos csoportnak foglaltam misézési alkalmat, illetve miséztem más napokon is, amelyek közül négyet említenék. 2005. október 25-én, kedden délelőtt a reggeli szentmisét követően, újabb szentmise keretében esküvőt tartottam a kápolnában. Ez volt az utolsó alkalom, hogy engedélyt adtak esküvőre a kápolnánkban. 2009. június 20-án, szombaton, egy arra felkészült gyerek elsőáldozását ünnepelhettük. 2011-ben az Angelus atya halálának tizedik évfordulója alkalmából tartott zarándoklat résztvevőivel szeptember 24-én, szombaton miséztünk a kápolnában. Ruppert József atya volt a főcelebráns.⁶⁰ 2013. február 12-én pedig a Magyar Máltai Szövetség 70. évfordulója alkalmából tartottam vasárnapi szentmisét, amelyet Rabi József máltai lovag, a Szent István Alapítvány Igazgató Tanácsának tagja szervezett.⁶¹

A szentmisékről lelkipásztori értesítőmben, az *Új Üzenet*-ben rendszeresen hírt adtam. A fontosabb eseményekről beszámoltam a Vatikáni Rádióban és a Magyar Kurírban. Utóbbi gyakran átvette a rádióban elhangzott hírt.⁶² Jórészt

⁵⁵ MK, 2012. 10. 17.: *Non recuso laborem – Márton Áron emlékmisét mutattak be Rómában; A Hit hősi ébresztője. Márton Áron-megemlékezés Rómában*, in *Él* (2012. 11.).

⁵⁶ MK, 2012. 05. 09.: *Olasz nyelvű könyv jelent meg Szent István életéről.*

⁵⁷ VR, 2009. 02. 03.: *Balázs-áldás a vatikáni Magyarok Nagyasszonya kápolnában.*

⁵⁸ MK, 2009. 07. 14.: *Ozsvári Csabáért imádkoztak a magyar kápolnában.*

⁵⁹ MK, 2010. 12. 06.: *Elhunyt Keszthelyi Ferenc püspök, a Váci Egyházmegye korábbi főpásztora.* A homília megjelent nyomtatásban: *Keszthelyi Ferenc püspök életúzenete*, in *Keresztény Élet* (2011. 01. 23.).

⁶⁰ MK, 2011. 09. 26.: *A száz éve született Kovách Tibor Angelus olaszországi magyar fölélkészre emlékeztek; Lelkipásztorokra emlékeztek az olaszországi magyarok. Tíz éve hunyt el Angelus páter*, in *Él* (2011. 10.); *ÚÚ* (2011. 09. 25.).

⁶¹ MK, 2013. 02. 12.: *Ünnepel a Magyar Máltai Szeretetszolgálat; ÚÚ* (2013. 02. 24.).

⁶² Két példa: MK, 2007. 06. 25.: *A római közösség hírei*; MK, 2009. 01. 14.: *Magyar szentmisék Rómában 2009-ben is.*

ezeknek a tudósításoknak köszönhető, hogy ezt az összeállítást is elkészíthettem. Ismereteim szerint a tíz év alatt egy hosszabb cikk jelent meg a keddi szentmiséről, amelyeket Szucher Ervin írt,⁶³ *A Szent Péter-bazilikában minden kedden reggel magyarul miséznek. Vatikáni ima magyarul* címmel.

E rövid áttekintés végén mindenkinek megköszönöm a közreműködését, segítséget, amivel 2004 és 2014 között hozzájárult a kedd reggeli magyar szentmisék megtartásához.

A tíz évvel ezelőtt megkezdett hagyományt folytatva az elkövetkező években is minden kedd reggel 8 órakor szentmisét tartunk a Szent Péter-bazilikában, a Magyarok Nagyasszonya kápolnájában, Szent Péter apostol sírja közelében. Imádkozunk a világ valamennyi részéről érkező magyar zarándokokkal, magyarul Egyházunkért, édes hazánkért, a határon túl élő magyarokért és a világon szétszórtságban élő magyar testvéreinkért.

FÜGGELÉK

Helyettesek:

Somorjai Ádám OSB: 2004. május 25. (a főcelebráns Péteri Pál volt),
december 28.,
2005. január 4., március 22.,
2006. április 11., október 17.,
2007. április 10., május 8., október 9.,
2008. május 27., október 21.,
2009. január 20., március 10., április 7. és 14.,
2010. március 30., december 21.,
2011. december 28.,
2012. január 3. és 10., április 3. és 17.,
június 5. és 12.,
2013. február 5.,
2014. január 7. és 21., április 21.

---

⁶³ *Krónika VI* (2007) 25. sz. SZABÓ Ernő Rómáról írt cikkében megemlíti a kápolnát: *Róma a pálmák napján, villámlátogatás*, in *Magyar Nemzet* (2010. 05. 03.). Legújabbban 2014. január: Patrióta Európa Mozgalom honlapján: Magyarok a nagyvilágban, Magyar emlékek a nagyvilágban – Magyar kápolna a Szent Péter-bazilika altplomában – Vatikánváros.

Ruppert József Sch.P.: 2004. szeptember 7.,
2005. március 29., december 7.,
2006. január 3., április 18., július 18.,
2007. január 2., június 5. (a főcelebráns
vendég atya volt), szeptember 4.,
2008. március 18. és 25., december 30.,
2009. december 22.,
2010. január 5.,
2011., január 18., április 19.,
2012. április 11., június 26.

Kovács Gergely: 2008. augusztus 19. és 26. (a főcelebráns
vendég atya volt), december 23.,
2009. december 29.,
2010. december 28.,
2011. január 4.,
2012. július 17.,
2013. március 26., április 23., december 31.,
2014. március 18.

Tóth Tamás: 2012. július 10., szeptember 4.,
2013. szeptember 3.

Nyári helyettesek:

2004 – Deli Lajos^(eg)
2005 – Deli Lajos^(eg) és Újházi Lóránd^(ebp)
2006 – Balázs Tamás^(gy) és Deli Lajos^(eg)
2007 – Újházi Lóránd^(ebp)
2008 – Újházi Lóránd^(ebp)
2009 – Perger Gyula^(szo)
2010 – Deli Lajos^(eg) és Újházi Lóránd^(ebp)
2011 – Bodó Zoltán^(gy)
2012 – Perger Gyula^(szo)
2013 – Szakács Tibor^(kal)

Elmaradt szentmisék időpontjai:

2005. április 5-én és 12-én II. János Pál pápa halála miatt.
2009. január 6-án Vízkereszt ünnepe miatt.

2010. június 29-én Szent Péter-Pál ünnepe helyett hétfőn, június 28-án volt a szentmise.⁶⁴

2012. december 25-én Karácsony ünnepe miatt.⁶⁵

2013. január 6-án Vízkereszt ünnepe⁶⁶, március 12-én a pápaválasztás, ⁶⁷19-én Ferenc pápa beiktatása miatt.

2005. február 8-án, 2009. december 29-én és 2011. május 3-án pedig egyéb okok miatt.

Kápolnák a Szent Péter-bazilika Grottáiban, ahol kedd reggeli szentmise volt:

2006. február 14. – ír kápolna

2006. május 16. – Madonna della Boccia

2008. december 12. – Szent Kolumbán kápolna

2009. szeptember 1. – lengyel kápolna

2013. március 26. – litván kápolna

A Szent Péter-bazilika Katedra oltáránál tartott kedd reggeli szentmisék időpontjai:

2005. október 8.⁶⁸

2007. július 3., és október 9.⁶⁹

2008. május 6.⁷⁰

2009. június 30.⁷¹

2010. augusztus 24-én és október 26-án Szent József oltár.

---

⁶⁴ MK, 2010. 06. 22.: *A Pápai Magyar Intézet papjainak szentmiséi a magyar kápolnában*; ÚÜ (2010. 06. 27.).

⁶⁵ MK, 2012. 12.: *A Szent Péter-bazilika Magyarok Nagyasszonya kápolnájának eseményei*.

⁶⁶ Ua.

⁶⁷ MK, 2013. 03. 12.: *Nem tartják meg a magyar misét a Szent Péter-bazilika magyar kápolnájában*.

⁶⁸ ÚÜ (2005. 09. 25.); *A Magyarok Nagyasszonyánál – Rómában, Nemzeti zarándoklat a jubiláló kápolnában*, in ÚE (2005. 10. 16.).

⁶⁹ MK, 2007. 10. 10.: *Van égi pártfogónk. Búcsú szentmise a Magyarok Nagyasszonya kápolnában; A vatikáni kápolna évfordulója*, in ÚE (2007. 10. 21.).

⁷⁰ *Ad limina látogatás*, in ÚE (2008. 05. 18.).

⁷¹ MK, 2009. 07. 01.: *Magyar szentmise a Szent Péter bazilika Katedra oltáránál; Magyar szentmise a Katedra oltáránál*, in ÚE (2009. 07. 12.); *Egyházmegyénk zarándokai a római Szent Péter téren. Ajándék a Szentatyának*, in *Hitvallás X* (2009) 9. sz.

⁷² BEKE Margit, *Erdő II. Péter 2003. január 11.*, in *Esztergomi érsekek* (szerk.: Beke Margit; Budapest 2003) 408–410.

⁷³ ÚE (2005. 10. 16.).

⁷⁴ MK, 2008. 05. 03.: *A Püspöki Konferencia ad limina látogatása*.

⁷⁵ MK, 2008. 10. 07.: *Magyarok Nagyasszonya ünnepe Rómában*.

Magyar bíborosok kedd reggeli szentmiséinek időpontjai:

- Erdő Péter bíboros, prímás, érsek⁷² – 2005. október 4. és október 8.,⁷³
 2008. május 6.⁷⁴ és október 7.,⁷⁵
 2009. június 16.⁷⁶ és október 6.,⁷⁷
 2010. október 12.⁷⁸
- Paskai László bíboros,
 ny. prímás, érsek⁷⁹ – 2005. szeptember 27.,
 2012. február 21.⁸⁰

Püspökök, akik kedd reggeli szentmisét mutattak be:⁸¹

- Bosák Nándor Debrecen-nyíregyházi püspök – 2010. augusztus 3.
- Böcskei László nagyváradi püspök – 2011. január 11.
- Cserháti Ferenc Esztergom-budapesti segédpüspök – 2014. május 6.⁸²
- Jakubinyi György gyulafehérvári érsek – 2010. február 9.,
 2012. október 16.⁸³
- Kiss-Rigó László Szeged-csanádi püspök – 2006. december 5.,
 2010. október 26.
- Ladocsi Gáspár tábori püspöki – 2004. november 9.
- Palánki Ferenc egri segédpüspök – 2011. május 10.
- Pápai Lajos győri püspök – 2006. november 14.,
 2007. október 23.,⁸⁴
 2008. szeptember 23.,
 2009. november 10.,⁸⁵
 2013 október 15.⁸⁶

⁷⁶ MK, 2009. 06. 16.: *Ezüstmise a római Magyarok Nagyasszonya kápolnájában.*

⁷⁷ MK, 2009. 10. 06.: *Magyarok Nagyasszonya-búcsú Rómában.*

⁷⁸ MK, 2010. 10. 12.: *Magyarok Nagyasszony kápolna-búcsúját ünnepelték Rómában.*

⁷⁹ BEKE Margit, *Paskai III. László 1987. március 3–2002. december 7.*, in *Esztergomi érsekek* (szerk.: Beke Margit; Budapest 2003) 405–408. A bíboros 2015. augusztus 17-én hunyt el, MK, 2015. 08. 17.: *Elhunyt Paskai László bíboros.*

⁸⁰ MK, 2012. 02. 21.: *Paskai László bíboros Rómában misézett.*

⁸¹ A magyarországi püspökök életpályája: *Püspökök könyve* (szerk.: Nagy Alexandra, Edelényi Judit, Szent Gellért Kiadó, Budapest 2005).

⁸² MK, 2014. 05. 09.: *Magyar lelkesek találkozója Rómában.* Püspökké szentelése előtt is misézett a kápolnában. Lásd: Papok névsora abc sorrendben, akik kedd reggeli szentmisén főcelebránsok voltak.

⁸³ MK, 2012. 10. 17.: *Non recuso laborem. Márton Áron emlékmisét mutattak be Rómában; A Hit hősi ébresztője, Márton Áron-megemlékezés Rómában*, in *Él* (2012. 11.).

⁸⁴ MK, 2007. 10. 22.: *Magyar mise a Vatikánban október 23-án; Hitvallóként beteljesített küldetés. Ötvenhatos megemlékezések Európában*, in *ÚE* (2007. 11. 04.).

⁸⁵ MK, 2009. 10. 10.: *Apor Vilmos boldoggá avatásának évfordulója Rómában.*

⁸⁶ MK, 2013. 10. 15.: *Pápai Lajos győri megyéspüspök október 15-én kedden, a 8 órai szentmise keretében aranymisét mutatott be a Szent Péter-bazilika Magyarok Nagyasszonya kápolnájában.*

- Schönberger Jenő szatmári püspök – 2007. január 23.,
2010. október 20.,
2011. október 18.
- Spányi Antal székesfehérvári püspök – 2006. február 28.
- Székely János Esztergom-budapesti segédpüspök – 2007. november 27.
- Ternyák Csaba érsek, tükár, majd egri érsek – 2004. július 6.,⁸⁷
augusztus 10.
és október 8.⁸⁸
2005. február 1.,
április 26. és
május 3.,
2006. április 25.⁸⁹ és
május 23.,
2009. május 26.,
2014. április 29.
- Udvardy György pécsi püspök – 2012. október 9.⁹⁰

Keresztes Szilárd görög katolikus püspök több alkalommal vett részt kedd reggeli magyar szentmisén, amelyeken koncelebrált. Többek között 2005. február 1-jén püspöki kinevezése évfordulója alkalmából, 2009. november 10-én, Apor Vilmos boldoggá avatása évfordulóján⁹¹ és 2010. április 20-án egy görög katolikus csoporttal.

*Papok névsora abc sorrendben, akik kedd reggeli szentmisén főcelebránsok voltak:*⁹²

Alberti Árpád^(ebp) – 2008, András István^(gyf) – 2011, Artner Péter^(eg) – 2004,
2012 Bogdan Adamczyk OMFConv⁹³ – 2013

---

⁸⁷ *Dieci sacerdoti ungheresi rendono grazie a Dio per XXV. Concelebrazione presieduta da Mons. Ternyák, nella Cappella „Magna Domina Hungarorum” delle Grotta Vaticane, in L'Osservatore Romano (2004. 08. 02–03.).*

⁸⁸ MK, 2004. 10. 09.: *A Szent Péter-bazilika atemplomában található Magyarok Nagyasszonya nemzeti kápolna búcsúja.*

⁸⁹ A Szeged-Csanádi Egyházmegye hat negyven éve szentelt papja koncelebrált.

⁹⁰ MK, 2012. 10. 09.: *A római magyar kápolna búcsúja. Október 9-én, a kedd reggeli szentmisén tartották idén a Szent Péter-bazilikában a Magyar Nagyasszonya-kápolna búcsúját.*

⁹¹ MK, 2009. 10. 10.: *Apor Vilmos boldoggá avatásának évfordulója Rómában.*

⁹² Az egyházmegyéek megjelölésének a módja követi az *Országos Katolikus Névtár 2000* (Budapest 2000) jelzésrendszerét. A határon túli egyházmegyéket a következő rövidítések jelölik: Gyulafehérvár – gyf, Pozsony – po, Szatmár – szt. A felsorolásban nem szerepelnek az állandó római helyettesek

Balázs Tamás^(gy) – 2006, 2007, Balogh Attila^(ebp) – 2009, 2011, Bodó Zoltán^(gy) – 2006, 2012, Burányi Roland^(kal) – 2013
 Cserháti Ferenc^(szt) – 2007
 Dankó István RCI⁹⁴ – 2013, Deli Lajos^(eg) – 2009
 Farkas Attila^(ebp) – 2007⁹⁵, Fábry Kornél^(kap) – 2007, Forgách Alajos^(ebp) – 2007, Forrai Tamás SJ – 2011
 Gencsi Zsolt Szeráf^(vá) – 2005
 György Balázs^(gyf) – 2007, 2008, Gyürki László^(szo) – 2007
 Hajdú Ferenc^(szt) – 2011, Henczel Szabolcs^(gy) – 2004, 2006, 2007, Horváth László OFM – 2007, Horváth Zoltán^(ebp) – 2007, 2010, Hórvölgyi László^(eg) – 2007
 Juhász Csaba^(ve) – 2008, Juhos Imre^(gy) – 2011
 Kálmán Peregrin OFM – 2004, Kémenes Lóránd^(gyf) – 2007, Kiss Miklós^(sze) – 2013, Kopasz István^(sze) – 2007
 László Attila^(gyf) – 2006
 László T. László⁹⁶ – 2006
 Marton József^(gyf) – 2013, Molnár Béla^(ebp) – 2007, Molnár Tamás^(po) – 2012, 2014
 Negyela Zoltán^(sze) – 2012, Németh Gábor^(gy) – 2011, Németh Norbert^(szo) – 2010, Nocon Arkadio – 2013
 Orbán Szabolcs OFM – 2004
 Pákozdi István^(ebp) – 2005, Péteri Pál^(kap) – 2004, Pintér Gábor^(vá) – 2012, Pogár Róbert^(kap) – 2009
 Rumszauer Miklós^(kap) – 2005, 2012
 Sajgó Szabolcs SJ – 2008, Sebők Sándor^(vá) – 2007, Serfőző Levente^(sze) – 2010⁹⁷, 2011, Süllei László^(ebp) – 2008, 2012
 Szabó Attila^(szt) – 2007, Szabó József^(vá) – 2011, Szederkényi Károly^(ebp) – 2010.

és a nyári helyettesek. Hiányzó nevek: 2007. június 5., 2008. április 29., augusztus 26., 2010. május 4., 2011. november 1. – ? Gábor.

⁹³ Lengyel minorita szerzetes, aki a Konventuális Ferences Minorita Rend Árpád-házi Szent Erzsébetről Elnevezett Magyarországi és Erdélyi Rendtartományában húsz éven keresztül teljesített szolgálatot, a legtovább a miskolci Nagyboldogasszony-plébániatemplom plébánosaként. 2013. május 11-én Pro Urbe-díjat kapott. MK, 2013. 05. 15.: *Kitüntetések Miskolc város ünnepén.*

⁹⁴ Felvidéki származású rogacionista. Az olaszországi tartomány tagja.

⁹⁵ Részt vett a kápolna művészeti kialakításában. Erről is beszél egy interjúban: VR, 2014. 07. 10.: *Szükségünk van az első évszázad keresztény vértanúinak hitvallására – a római katakombáknál beszélgettünk Farkas Attila atyával.*

⁹⁶ Kanadában élő magyar emigráns, az Ottawai Főegyházmege papja. 1991-ben szentelték pappá. MK, 2006. 09. 05.: *Pro Ecclesia Hungarae Díjat kapott László T. László.*

⁹⁷ MK, 2010. 06. 22.: *A Pápai Magyar Intézet papjainak szentmiséi a magyar kápolnában.*

Tiboldi Gábor^(szf) – 2012, Tóth András^(ve) – 2010⁹⁸, Tóth László^(dny) – 2005,
Török Csaba^(ebp) – 2007
Urbán Imre^(eg) – 2005
Varga János^(ebp) – 2005, Várnai Jakab OFM – 2004, 2006, Vukovic Márton^(vá)
– 2014.

Aranymisék:

2005. június 28. – Zsurkai János^(eg)
2006. november 7. – Varsányi Vilmos⁹⁹
2010. május 4. – aranymisés atya, neve nem került feljegyzésre
2012. szeptember 18. – Ács Lajos^(gy),¹⁰⁰
2013. október 15. – Pápai Lajos^(gy) püspök¹⁰¹

Ezüstmisék:

2004. július 6. – Ternyák Csaba érsek és évfolyamtársai a Központi Szemináriumban: Balogh József^(sze), Berkes László^(eg), Garadnay Balázs^(p), Iváncsy Balázs^(eg), Kiss Imre^(sze), Legeza József^(hd), Medvegy János^(eg), Szilágyi János^(eg),¹⁰²
2007. június 26. – Németh László^(ebp).
2009. június 16. – Écsy Gábor^(ebp), Feldhoffer Antal^(ebp), Illéssy Mátyás^(szf), Koltai Artúr^(ve), Matolcsy Kálmán^(ebp), Száraz László^(szf), Szederkényi Károly^(ebp).¹⁰³
2013. május 21. – Nocon Arkadio¹⁰⁴

⁹⁸ Ua.

⁹⁹ Kalocsán szentelték pappá 1946-ban. 1947–1949 között a PMI növendéke volt, majd emigrált az Egyesült Államokba. Inkardinálódott a Providenci Egyházmegyébe, ahol általános helynökként ment nyugdíjba. *Varsányi Vilmos*, in MKL (Budapest 2009) 811–813.

¹⁰⁰ A jubiláns szentképére ráírta, hogy a Szent Péter-bazilikában is mutat be aranymisét.

¹⁰¹ MK, 2013. 10. 15.: *A győri püspök aranymiséje Rómában*.

¹⁰² *Dieci sacerdoti ungheresi rendono grazie a Dio per XXV. Concelebrazione presieduta da Mons. Ternyák, nella Cappella „Magna Domina Hungarorum” delle Grotta Vaticane*, in *L'Osservatore Romano* (2004. 08. 02–03.).

¹⁰³ MK, 2009. 06. 16.: *Ezüstmise a római Magyarok Nagyasszonya kápolnájában*. A főcelebráns Erdő Péter bíboros volt.

¹⁰⁴ A szentmisét én mondtam, a jubiláns a szentmise végén adott ünnepélyes áldást.

¹⁰⁵ VR, 2007. 07. 03.: *Interjú Kiss Csaba újmiséssel pappal, aki a Szent Péter-bazilikában mutatta be a kedd reggeli magyar szentmisét*.

¹⁰⁶ MK, 2008. 07. 08.: *Újmisések a római magyar kápolnájában*.

¹⁰⁷ MK, 2004. 10. 09.: *A Szent Péter-bazilika altemplomában található Magyarok Nagyasszonya nemzeti kápolna búcsúja*.

¹⁰⁸ ÚÜ (2005. 09. 25.); MK, 2005. 10. 08.: *Erdő Péter beszéde a 25 éves jubileumom*.

Újmisék:

2004. július 13. – Lóczi Tamás^(eg)
 2005. július 5. – Kótai Róbert^(szf)
 2007. július 3. – Kiss Csaba^(szf)¹⁰⁵
 2008. július 8. – Wilhelm Péter^(ebp) és Mondok Balázs^(ebp),
 Horváth Bertalan^(vá), Kakuk Ferenc^(eg),
 Szakács Péter^(dny)¹⁰⁶
 2010. július 13. – Kovács Pál^(gy)

A búcsúk időpontjai és főcelebránsai:

2004. október 8. – Ternyák Csaba érsek, titkár¹⁰⁷
 2005. október 8. – Erdő Péter bíboros, prímás, érsek¹⁰⁸
 2006. október 10. – Várnai Jakab OFM
 2007. október 9. – Somorjai Ádám OSB¹⁰⁹
 2008. október 7. – Erdő Péter bíboros, prímás, érsek¹¹⁰
 2009. október 6. – Erdő Péter bíboros, prímás, érsek¹¹¹
 2010. október 12. – Erdő Péter bíboros, prímás, érsek¹¹²
 2011. október 8.¹¹³ – Tóth Tamás
 2012. október 9. – Udvardy György pécsi püspök¹¹⁴
 2013. október 8. – Németh László¹¹⁵

¹⁰⁹ MK, 2007. 10. 10.: *Van égi pártfogónk. Búcsúi szentmise a Magyarok Nagyasszonya kápolnában; A vatikáni kápolna évfordulója*, in ÜE (2007. 10. 21.).

¹¹⁰ MK, 2008. 10. 07.: *Magyarok Nagyasszonya ünnepe Rómában. A szentmisén részt vett egy veszprémi csoport Kovács Mihály úrkuti plébános vezetésével, valamint a Collegium Germanicum et Hungaricum papszentelésére érkezett csoport Vajda Gábor atya vezetésével Kaposvárról.*

¹¹¹ MK, 2009. 10. 06.: *Magyarok Nagyasszonya-búcsú Rómában, és Erdő Péter szentbeszéde a vatikáni magyar kápolna búcsúján. A szentbeszéd megjelent: „A pap küldetése a szeretet sajátos formája”. Erdő Péter bíboros homiliája a vatikáni magyar kápolnában*, in *Szegletkő XIV* (2010. 11. 01.) 5. sz.

¹¹² MK, 2010. 10. 12.: *Magyarok Nagyasszonya kápolna-búcsúját ünnepelték Rómában. A sajtó megemlékezett arról, hogy ekkor volt a kápolna felszentelésének 30 éves évfordulója*; MK, 2010. 10. 07.: *30 éve szentelte fel II. János Pál a Magyarok Nagyasszonya-kápolnát*; Magyar Nemzet Online, 2010. 10. 12.: *Nekünk, magyaroknak különleges kapcsolatunk van Szűz Máriával; Harmincéves a Magyarok Nagyasszonya kápolna*, in ÜE (2010. 10. 17.); *Harminc éve szentelték fel*, in Él (2010. 10.).

¹¹³ Nem a kedd reggeli szentmise keretében, a Katedra-oltárnál, amelyen részt vett a Makróvilág Zarándok és Utazási Iroda csoportja fennállásuk 25. évfordulója alkalmából. ÜÜ (2011. 09. 25.).

¹¹⁴ MK, 2012. 10. 09.: *A római magyar kápolna búcsúja. Október 9-én, a kedd reggeli szentmisén tartották idén a Szent Péter-bazilikában a Magyar Nagyasszonya-kápolna búcsúját.*

¹¹⁵ MK, 2013. 10. 08.: *Ünnep a Szent Péter-bazilika Magyarok Nagyasszonya-kápolnában*; VR, 2013. 10. 08.: *Boldog II. János Pál pápa 33 éve szentelte fel a Szent Péter-bazilika attemplomában a*

Kórusok:

2005. március 15. – Kodály kórus
2006. június 20. . – Komlói Pedagógus Kamarakórus¹¹⁶
2007. július 3. – Mohácsi kórus¹¹⁷
2007. július 31. – Budapest-Pasaréti kórus
2008. szeptember 2. – győri kórus
2008. október 7. – Budapest-Terézvárosi plébánia kórusa¹¹⁸
2009. június 30. – Palestrina kórus, Győr¹¹⁹
2010. augusztus 24. – Székelyudvarhelyi Balázs Ferenc kórus
2012. október 23. – Gesualdo Kamarakórus

Házassági évfordulók:

50 éves házassági évforduló:

2008. október 28. – Fecskovics János–Várkúti Emma
2011. március 15. – két jubiláns házaspár

40 éves házassági évforduló:

2011. november 8.
2013. május 14.

30 éves házassági évforduló:

2013. június 19.
2013. június 25. – Persa Tibor–Hell Gabriella
2013. augusztus 7. – Arányi József–Móczán Mária (Budapest)

25 éves házassági évforduló:

2006. szeptember 19. – Hoffstädter Márton – és felesége (Solymár)
2007. április 24. – Zsigmond Ágnes – Crivelli Raffaello
(Cernusco sul Naviglio-Milánó).
2013., szeptember 3. – Arányi Annamária – Giuseppe di Domenico (Róma)

10 éves házassági évforduló:

2012. augusztus 7.

Új házások:

2010. szeptember 28.

---

¹¹⁶ MK, 2006. 06. 21.: *A Komlói Pedagógus Kamarakórus énekelt a Szent Péter-bazilikában.*

¹¹⁷ MK, 2007. 07. 18.: *Baranya kulturális követei a Vatikánban.*

¹¹⁸ MK, 2008. 10. 07.: *Magyarok Nagyasszonya ünnepe Rómában.*

¹¹⁹ *Egyházmegyénk zarándokai a római Szent Péter téren. Ajándék a Szentatának*, in *Hitvallás X* (2009) 9 sz.; *Hírek. Magyar szentmise a katedrális oltárnál*, in *ÚE* (2009. 07. 12.).

♦♦♦ RUZSA GYÖRGY

A Madonna częstochowai ikonja, és két ismeretlen, 18. századi másolata a pálosok Gellért-hegyi Sziklakolostorában

A Gellért-hegy déli oldalán található pálos sziklateplom és a hozzá kapcsolódó kolostor csodálatos és nem eléggé ismert egyházművészeti kincseket őriz. Ezek közül is kiemelkedik a bemutatásra kerülő két ikon. Ismeretes, hogy az egyetlen magyar alapítású férfi szerzetesrend, a Magyar Pálos Rend igen szoros kapcsolatokat tartott fenn lengyelországi testvéreivel. A két nép évszázadokon át segítette egymást. A második világháború alatt mintegy százezer lengyel menekült hazánkba. Közülük többen, akik jól ismerték a częstochowai pálosok igen nagy Mária-tiszteletét nagy áhítattal látogatták a Magyarok Nagyasszonyáról elnevezett pálos Sziklateplomot. Sokan itt menedéket is kaptak. A templom egyik kápolnája – a lengyel kápolna – ennek emlékét őrzi. Itt található egy Jagello-sasból kialakított kompozíció, melynek közepén a Madonna częstochowai ikonjának egy szép másolata látható.

Ezúttal azonban két másik – ugyancsak nagy értékű – częstochowai ikonmássalattal foglalkozunk, melyek nem rég kerültek a pálosok tulajdonába.¹

Először vessünk azonban egy pillantást az ősi ikonra, vagyis a Częstochowai Fekete Madonnára, pontosabban szólva a Madonna częstochowai ikonjára. (Lengyelül Czarna Madonna, Matka Boska Częstochowska, Jasnogórski Cudowny obraz Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej, latinul Imago thumaturga Beatae Virginis Mariae Immaculatae Conceptae in Claro Monte.)

¹ A háború után nem sokkal a kommunista diktatúra bezárta a templomot, a szerzetesekre börtön várt, sokat megkínóztak, halálos áldozatok is voltak. Az értékes berendezést megsemmisítették. 1989-ben a pálosok visszakapták templomukat, 1990-ben pedig kolostorukat is. A helyreállítások során a berendezést pótolták, a templom és a kolostor folyamatosan számos szakrális műremekkel gazdagodott, köztük a Madonna częstochowai ikonjának két másolatával, melyek ajándékozás révén kerültek a pálosok tulajdonába.

Ez az ikon a Hodégétria ikonográfiai típus² egyik változata. Valószínű, hogy a 9–14. században készült, többször átfestették. Az ikon a bizánci, az orosz, a cseh, a magyar és az itáliai művészettel, illetve történelemmel is kapcsolatba hozható. Egy régi Jasna Góra-i irat szerint az ikon 1382 augusztusában került jelenlegi helyére, a Jasna Góra-i kolostorba. Ugyanebben az évben kapta birtokul Jasna Górárt, vagyis a Fényes Hegyet a magyar alapítású pálos rend (Ordo Fratrum Sancti Pauli Primi Eremitae, OSPPE). A rendkívül sok és ellentmondásos származáselmélet között arra hívnám fel a figyelmet, amely szerint elképzelhető, hogy ekkor – tehát 1382-ben – hozták ide a képet a szerzetesek Magyarországról, az I. (Nagy) Lajos király által 1352-ben alapított márianosztrai pálos kolostorból. (Itt érdemes hangsúlyozni, hogy I. (Nagy) Lajos 1342 és 1382 között Magyarország, 1370 és 1382 között Lengyelország Anjou-házi királya volt.) A kegyképen látható jellegzetes Anjou-liliomok és néhány stílusjegy alapján – E. Śnieżyńska-Stolot³ kutatásaira hivatkozva – elképzelhető az is, hogy a mű az Anjou-házzal kapcsolatban álló híres itáliai mester, Simone Martini (1284 körül – 1344) műhelyéhez kötődik.

A 15. század elején a kolostort kirabolták. Valószínű, hogy ekkor került Mária arcára a két ferde kardvágás nyoma. A legenda szerint az ikont is el akarták szállítani, ám a lovakat valamilyen láthatatlan erő visszatartotta. Az egyik rabló dühében az ikont a földhöz csapta, a másik pedig kardjával

² Hodégétria vagy Hodigitria (görögül: Ὁδηγήτρια, oroszul: Оди́ги́трия, Путево́ди-те́льница): Útmutató Istenszülő. Az Istenszülő útmutató ikonja. Ezen az ikonográfiai típuson az Istenszülő az áldást osztó kis Jézust tartja karjában. A hagyomány szerint az ikon prototípusának festője Szent Lukács evangélista volt. Az ikont az egyik konstantinápolyi kolostorban nagy tiszteletben tartották az utazók vezetői (óδηγοί). A kolostor elnevezése is innen van: Útmutatók, Vezetők Kolostora. Ez a kolostor Konstantinápoly 1453-as ostromakor elpusztult. Az elnevezés arra is utal, hogy az Istenszülő Jézusra mutatva mutatja az igaz utat.

Irodalom: Ld. többek között: KLEIN, D., *St. Lukas als Maler der Maria. Ikonographie der Lukasmadonna* (Dissertation, Berlin 1933); ANGELIDI, Ch. – PAPAMASTORAKIS, T., *The Veneration of the Virgin Hodegetria and the Hodegon Monastery*, in VASSILAKI, M. (szerk.), *Mother of God. Representations of the Virgin in Byzantine Art* (Athens-Milan 2000) 373–387; PUSKÁS B., *Istenszülő-ábrázolások. Hodigitria*, in IVANCSÓ I. (szerk.), „Téged jöttünk köszönteni.” *A máriapócsi kegykép harmadik könyvezésének centenáriuma alkalmából rendezett nemzetközi konferencia anyaga* (Nyíregyháza 2005) 31–47; PUSKÁS B., *Az ikonográfia kérdéséhez: Mária a gyermekkel ábrázolások. A Hodigitria-képtípus*, in SALLAI É. (szerk.), *Művészetek szerepe a személyiségfejlesztésben* (Apor Vilmos Főiskola, Vác 2008) 281–288.

³ ŚNIEŻYŃSKA-STOLOT, E., *Kult italo-bizantyjskich obrazów maryjnych w Europie Środkowej w XIV w*, in *Studia Claromontana* 5 (Jasna Góra 1984) 14–26.

⁴ ПОСЕЛЯНИН, Е. (szerk.), *Богоматерь. Полное иллюстрированное описание ея земной жизни и посвященных ея имени чудотворных иконъ* (Книгоиздательство П. П. Сойкина, Санкт-Петербург [1912]) 176.

⁵ A szinte könyvtárnyi irodalomból a következőket emeljük ki: TURCZYŃSKI, W. St. – RUTKOWSKI, J., *Konserwacja cudownego obrazu Matki Boskiej Częstohowskiej* (Częstochowa 1927); MÁTYÁS J.,

ráütött. A büntetés azonnal elérte őket: az egyik meghalt, a másiknak pedig leszáradt a keze.⁴

A Cęstochowai Fekete Madonna ikonjának egyik legismertebb csodája az 1655-ös svéd invázió (lengyelül Potop) idején történt, amikor néhány lengyel egy egész támadó hadsereg ellen védte meg a kolostort.

1683 nyarán a Bécs felmentésére induló Sobieski III. János lengyel király, aki Magyarországnak a török uralom alóli felszabadításában hatalmas szerepet játszott, Cęstochowában – zarándokként – az ikontól kért védelmet. A Cęstochowai Fekete Madonna képét pajzsára vésette. Az 1683-as győztes kahlenbergi csata emlékére a kahlenbergi Josefskirchébe a Cęstochowai Fekete Madonna ikonjának egy másolatát helyezték el.

1717-ben az ősi ikon ünnepélyes keretek között díszes koronát kapott, amelyet XI. Kelemen pápa küldött. Ezt a koronát 1909-ben egy éjszaka ellopták. 1910-ben X. Szent Pius pápa egy újabb koronát küldött az ikonnak. A Madonna cęstochowai ikonját a katolikusok és a pravoszlávok egyaránt tisztelik.⁵

Magyarországon rendkívül sok értékes, híres másolat készült a cęstochowai Szűzanya ősi ikonjáról. 1717-es megkoronázása után az ikon különösen ismertté vált. E másolatok közül ezúttal csak egyet emelünk ki, ez pedig a Budapest szívében lévő Egyetemi-templom, korábban pálos Kisboldogasszony-templom főoltárának oltárképe.⁶

A lengyel Máriapócs. Censtochowa, 1932. aug., in *Görögkatolikus Szemle* V (1933) 13/2; ПОГОВ, А. И., *Ченстоховская икона Богоматери как памятник византийско-русско-польских связей*, in *Древнерусское искусство. Художественная культура домонгольской Руси* (Москва 1972) 316–321; ŚNIEŻYŃSKA-STOLOT, E., *Kult italo-bizantyjskich obrazów maryjnych w Europie Środkowej w XIV w.*, in *Studia Claromontana* 5 (Jasna Góra 1984) 14–26; RÓŻYCKA-BRYZEK, A. – GADOMSKI, J., *Obraz Matki Boskiej Cęstochowskiej w świetle badań historii sztuki*, in *Studia Claromontana* 5 (Jasna Góra 1984) 27–52; SZILÁRDFY Z., *A pálos rend két kegyképe: a Cęstochowai és Sasvári Boldogasszony*, in SZILÁRDFY Z., *Ikonográfia – kultusztörténet. Képes tanulmányok* (Budapest 2003) 117–123; BARNA G., *A cęstochowai Szűzanya tisztelete Közép-Európában*, in BARNA G. – SZABÓ F. – SZABÓ M. (szerk.), „...szolgálatra ítéltél...”. *Bálint Sándor Emlékkönyv* (Szeged 2004) 38–51; KURPIK W., *Cęstochowska Hodegetria* (Wydawnictwo Bernardinum, Łódź 2008); TŰSKÉS A., *The Cult of the Copies of the Cęstochowa Image in 17th and 18th Century Hungary*, in ROSCICKI, J. A. Ch. – JADCZYK, J. – KNAPINSKI, R. – KOWALCZYK, J. – KURPIK, W. – MROZOWSKI, P. – ZMUDZINSKI, J. (szerk.), *Ex voto. Studia dedykowane Ojcu Janowi Golonce OSPPE* (Jasnogorska Fundacja Pro Patria, Cęstochowa 2012) 29–38.

⁶ SALY L., *Az Egyetemi Templom. A pálosok régi pesti szentegyháza*, (ÉLET Irodalmi Nyomda és Részvénytársaság, Budapest 1926) 68. Itt említjük meg, hogy ennek a könyvritkaságnak borítóját Márton Lajos festő és grafikus (Székelyudvarhely, 1891. február 27. – Budapest, 1953. január 26.) rajzolta. KUTHY S., *A pesti Egyetemi Templom*, (Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Budapest 1960) 24; TÖRÖK J., *Budapest, Egyetemi Templom* (Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtár 230) (Budapest 1986) 2, 8; SZILÁRDFY Z., *A magyarországi kegyképek és szobrok tipológiája és jelentése* (Budapest 1994) 336; SZILÁRDFY Z., *A pálos rend két kegyképe: a Cęstochowai és Sasvári Boldogasszony*, in SZILÁRDFY Z., *Ikonográfia – kultusztörténet. Képes tanulmányok* (Budapest 2003) 117–123, 119.

A templom építésének kezdete az 1722-es év volt. Alapkövébe Szent Sebestyén ereklyéjét és a czerstochowai ősi ikon rézlapba vésett másolatát tették. A templom építése 1742-ben fejeződött be. Felszentelésének éve 1748. A főoltárt, mely Conti Antal Lipót műve, tíz évvel később szentelték fel. Itt helyezték el a Czerstochowai Madonna ősi ikonjának egy másik, nagyméretű másolatát, melyet rézlemezeire festettek. Régi források szerint ezen a másolaton az Istenszülő nyakán ötsoros gyöngyfüzér volt.⁷ (Érdeemes itt felfigyelnünk arra, hogy némely úgynevezett rudnyai (Рудня) – czerstochowai ikonmásolaton is – melyről később még szó lesz – látunk többsoros gyöngyfüzért.)

A czerstochowai kegykép másolatai azonban nemcsak Magyarországon és Közép-Európában terjedtek el, hanem Oroszországban is. Itt egy egészen különleges, egyedülálló ikonmásolat-típus alakult ki. A koronás czerstochowai kegykép viszonylag pontos másolatai terjedtek el, de meglepő módon az ikonra az «Умягчение Злых Сердец», vagyis a „A haragos szívek meglágyítója” felirat került. (Ám az ehhez a felirathoz kapcsolódó ikonográfiai típus egészen más jellegű: Az Istenszülőt a Gyermek Jézus nélkül látjuk, s fájdalmára utalva hét kard furódik testébe.⁸) Ennek a különös ikonmásolatnak elterjedése Oroszországban elsősorban a napoleoni háborúhoz kötődik. Czerstochowának a francia csapatoktól való felszabadulása emlékére a kolostor vezetője F. V. Osten-Sacken (Ф.В. Остен-Сакен)⁹ gyalogsági tábornoknak a kegykép egy másolatát ajándékozta. Az ikonmásolat korábban is ismert volt Kelet-Európában. Különösen 1687 után vált azzá, amikor az ikon csodálatosan megjelent egy Rudnya (Рудня) nevű településen.¹⁰ Ettől kezdve – főleg ott, ahol sok fehér orosz és ukrán élt – Rudnyai vagy Rudnyai-Czerstochowai Istenszülőnek nevezték.

⁷ Saly László könyvében a következőket olvashatjuk: „A kép egyébként vörösrézre festett életnagyságú ülő Madonna, karján a kis Jézussal, mindkettejük fején koronával, mert alig pár évvel annak előtte, 1719-ben [helyesen: 1717 ben RGy] koronázták meg világraszóló pompával az eredeti czerstochowai képet. Régi írások szerint a pesti Mária nyakán ötsoros gyöngyfüzér volt, egy-két gyöngyszem még a koronán látható, de a füzérnek nyoma sehol sincsen.” SALY 68.

⁸ Istenszülő „A haragos szívek meglágyítója” vagy másik nevén „A Simeon jóslat ikonja” (oroszul “Умягчение злых сердец”, “Симеоново проречение”) elnevezés abból ered, hogy akik imádsággal fordulnak ehhez az ikonhoz, azoknak testi és lelki szenvedése enyhül, és amikor az ikon előtt ellenségeikért imádkoznak, akkor ellenséges viszonyuk meglágyul és a megbocsátás nagylelkű érzése költözik szívükbe. Az ikon másik elnevezésének forrása Szent Lukács Evangéliuma, mely szerint Simeon az áldás után az Istenszülőhöz fordult, és látnoki szavakat mondott: „És megáldá őket Simeon, és monda Máriának, az ő anyjának: Ímé ez vettetett sokaknak elestére és feltámadására az Izráelben; és jegyül, a kinek sokan ellene mondanak; – Sőt a te lelkedet is általhatja az éles tör; hogy sok szív gondolatai nyilvánvalókká legyenek” (Lk 2,34–35). Ezzel Simeon megjósolta az Istenszülőnek fia szenvedésekor érzett mérhetetlen bánatát. Simeonnak ez a jóslata ezen az ikonográfiai típuson érzékletes szimbolikus jelekkel

Szükséges volt részletesebben foglalkozni a Cęstochowai Madonna ikonjával és néhány másolatával, hogy a bemutatásra kerülő két ikonmásolat értelmezése és sajátosságainak feltárása megalapozottabb és meggyőzőbb legyen.

1. KÉP. A CĘSTOCHOWAI MADONNA. 18. sz. vége. Pálos Sziklakolostor, Budapest

kerül ábrázolásra, nevezetesen az Istenszülő testébe szúrt hét karddal. A hetes szám a Szentírásban általában valaminek a teljességére utal. Itt Mária földi életének végtelenül nagy bánatát, szívfájdalmát jelzi.

Egyébként az Istenszülő „A haragos szívek meglágyítója” ikonográfiai típushoz igen közel áll az Istenszülő „Hétszúrásos” ikonja, vagy másik nevén az Istenszülő Tosenszkaja ikonja, azaz az Istenszülő Tosnyai ikonja (oroszul: Семистрельная икона Богородицы, Тошенская икона Богородицы). (Katolikus megfelelője nagyjából a Hétfájdalmú Szűz elnevezés. Kultuszának eredete valószínűleg a kereszties háborúk idejéhez kapcsolható. Mária hét fájdalma a következő hét eseményre utal: 1. Jézus körülmétése, 2. A Szent Család menekülése Egyiptomba, 3. A tizenkét éves Jézus a templomban, 4. Krisztus elfogatása és keresztvitele, 5. Krisztus keresztre feszítése, 6. Krisztus levétele a keresztről, 7. Krisztus sírba tétele.) Az Istenszülő „Hétszúrásos” ikonja ikonográfiai típusnál a hét kard jobbról és balról szúródik az Istenszülő testébe, addig az Istenszülő „A haragos szívek meglágyítója” ikonográfiai típuson három-három kard jobbról és balról a hetedik pedig középről.

⁹ Fabian Wilhelm von der Osten-Sacken (Tallin, Reval, 1752 – Kijev, 1837) a napoleoni háborúban jelentős eredményeket elért baltikumi német származású oroszországi tábornok.

¹⁰ Поселянин 656.

Az első bemutatásra kerülő csestochowai ikonmásolat (1. kép) 2014-ben került – ajándékozás útján – a pálosok tulajdonába. A Nagyházi Galéria és Aukciósház árverésén bukkant fel, ám az árverésen eladásra nem került. A katalógus meglepően a máriapócsi kegykép másolatának nevezi, és a 19. század második feléhez köti készítésének idejét.¹¹ E meghatározás azért is meglepő, mert a Nagyházi Galéria és Aukciósház kitűnő szakértőitől szokatlan e nagy tévedés. Igaz a máriapócsi kegykép ikonográfiai vonatkozásban bizonyos hasonlóságot mutat a Csestochowai Madonna ikonjával.¹²

Ezen az ikonmásolaton Mária a baljában tartja az egészalakban ábrázolt kis Jézust. Mindkettőjük fején korona. A kis Jézus jobbával áldást oszt, bal kezében az evangéliumos könyvet tartja. (Tehát nem virágot, miként azt a máriapócsi ikonon láthatjuk.) A Madonna arcán könnyen észrevehető a kardvágások nyoma. Az ikontála felső szélein rokokó jellegű dísz helyezkedik el. Lent a Madonna védőerejére utaló lengyel nyelvű felirat: „POD TWOJA OBRONE UCIEKAMY SIE”. Az arcok és a kezek egyszerű, „népies” megfestése, továbbá az enyhén domború felületek az Északkelet-Kárpátok lengyelek lakta tágabb vidékét valószínűsítik az ikon megfestésének helyeként. Megfestésének idejére van egy határozott „*terminus post quem*” (vagy ahogy újabban szeretik mondogatni „*limit after which*”). Miután koronás ábrázolásról van szó, biztos, hogy az eredeti kegykép 1717-es koronázása utáni időben készült. A stílusjegyek és a technika alapján – nagy óvatossággal – a 18. század végére datálhatjuk e műremeket.

A másik csestochowai ikonmásolat (2. kép) 2015-ben került – ugyancsak ajándékozás során – a pálosok tulajdonába. Ez az ikon is a Nagyházi Galéria és Aukciósház árverésén bukkant fel, és az árverésen ez sem került eladásra.¹³ A műremeken azonnal feltűnik a rendkívül magas színvonalú és gondos technikai kivitelezés és a szintén kimagasló művészi kvalitás.

Ezen az ikonmásolaton is, miként a korábban bemutatottan, az ősi ikonhoz hasonlóan Mária a baljában tartja az egészalakban ábrázolt kis Jézust,

¹¹ Nagyházi Galéria és Aukciósház, 198–199. aukció (Budapest 2014) „Máriapócsi [sic!] kegykép másolata. 19. sz. második fele, faragott, festett fa, restaurált, 50,5 x 34 cm.” 64, No 322.

¹² A Pócsi Mária (Máriapócsi Mária, Máriapócsi Szűz Mária, Máriapócsi Istenszülő, az Istenszülő máriapócsi ikonja) a Hodégétria ikonográfiai típus egyik magyar eredetű változata. Az ikont 1675-ben Papp István festette Pócson fogadalmi ikonként. Az ikon 1696-ban könnyezett. I. Lipót császár 1697 elején a híressé vált könnyező ikont Bécsbe szállíttatta. Jelenleg is ott látható a bécsi Szent István-dóm egyik kápolnájában. Útközben másolatok készültek az ikonról, melyek tovább terjesztették kultuszát. Azon a napon, amikor az ikont 1697. szeptember 11-én a bécsi dómban véglegesen elhelyezték, a zentai csatában a törökök döntő vereséget szenvedtek. Így az ikon nemcsak sok osztrák, magyar, hanem sok más európai szemében is a török ellenes harcok segítőjévé vált. Magyarországon sokan követelték – eredménytelenül – az ikon visszaszállítását.

2. KÉP. A CZĘSTOCHOWAI MADONNA. 18. sz. második fele. Pálos Sziklakolostor, Budapest

aki jobbával áldást oszt, baljában pedig az evangéliumos könyvet tartja. Mindkettőjük fején korona. A koronakon opál és rubin hatású gyöngyszemek. Pontosabban Mária koronáján két opálszerű gyöngy (középen egy hiányzik), míg a kis Jézus koronáján egy rubinszerű gyöngy látható (a középső és a bal

---

Végül is 1707-ben, Bécsben egy osztrák festő másolatot készített róla, melyet Magyarországra hoztak. Ez a második pócsi Istenszülő ikon. Jelenleg a máriapócsi kegytemplomban található. 1715-ben a másolati ikon is könnyezett. A Pócsi Mária ikonográfiai típus a kis Jézust az Istenszülő bal karjában egész alakban jeleníti meg. A kis Jézus jobbával áldást oszt, baljában stílizált virágot tart. Irodalom: PUSKÁS B., *A máriapócsi kegykép művészettörténeti vonatkozásai*, in *Athanasiana* 3 (1996) 19–24; PUSKÁS B., *A Pócsi Mária és a Kárpát-vidéki Istenszülő kegyképek*, in IVANCSÓ I. (szerk.), *Máriapócs 1696 – Nyíregyháza 1996. Történelmi konferencia a Máriapócsi Istenszülő-ikon első könnyezésének 300. évfordulójára* (Görög Katolikus Hittudományi Főiskola, Nyíregyháza 1996) 97–115.

¹³ *Nagyházi Galéria és Aukciósház, 201–202. aukció* (Budapest 2014) „Czestochowa-i kegykép másolata. 19. sz. második fele, faragott, festett fa, hiányos, 35,5 x 25 cm.” 80, No 520.

oldali hiányzik). Mária koronájának végeihez kapcsolódó elemek (talán egy-egy tartó angyal) ugyancsak hiányoznak. Az ikon felső széléin egy-egy szárnyas barokk angyalfej látható. (A bal oldali kissé sérült.) Különösen megkapóak a rendkívül gazdagon díszített, alacsony dombormű formában megjelenő ruhák. Ezek nem faragottak, miként a Nagyházi Galériai katalógusa állítja,¹⁴ hanem gipsz felhasználásával készült plasztikus elemek. E lapos dombormű néhány része gyöngysorokkal ékesített brokátra, más része pedig domborított ezüstborítóra („pseudooklad”) emlékeztet. A háttér hullámzó, mélyített párhuzamos vonaldíszeit egy sajátos, fésűszerű szerszámmal alakíthatták ki. Ám nem utolsó sorban megkapóak a finoman festett arcok. A Madonna arcán jól látható a két kardvágás nyoma. Lent itt is a Madonna védőerejére utaló felirat: „POD TWOJA OBRONE UCIEKAMY SIE”.

Figyelemre méltó a kompozíciót körülvevő, a mennyei szférát jelző bizantinizáló, nyolcsugarú tizenkét csillag. A nyolcas számnak egyébként már az ókeresztények is kiemelt szerepet tulajdonítottak. (Szerintük Krisztus feltámadásának napja a teremtés nyolcadik napjának számított. A keresztelőmedencék és keresztelőkápolnák nyolcszögű alaprajza ilyen értelemben a keresztelés utáni új élettel hozható összefüggésbe.) A tizenkettőt pedig a kereszténységben már régóta szent számnak tekintették. (Hasonlóan a héthez itt is a három és a négy az alkotóelem, vagyis itt nem három meg négy, hanem háromszor négy. A három itt is az isteni tökéletességre utal, a négy pedig a teremtés teljességére.) A tizenkettes szám utal Izrael tizenkét törzsére és a tizenkét apostolra is. Mindenesetre e csillagkoszorú a Madonna és a kis Jézus megjelenésének ünnepélyességét fokozza, a szemléltető áhítatát és tiszteletét növeli. E csillagkoszorú jelzi azt is, hogy minden ikonábrázolást az isteni fény áradata fog körül. Az isteni fény ölében „élünk, mozgunk és vagyunk” (ApCsel 17,28), ez alkotja az igazi realitás terét.¹⁵

Jól látható, hogy az ikon bal oldalából egy sávot (mintegy 7 mm-t) levágtak. Ez a kis csonkítás régen történhetett, hiszen „érett”, elsötétült a vágott felület. Az ilyen kisebb méret-átalakítások akkor szoktak történni, ha az ikont valamilyen oknál fogva díszes keretbe helyezik. A napoleoni háborúk után – mint erre utaltunk is – az ikon kultusza tovább nőtt. Elképzelhető, hogy ez az ikonmásolat is a napoleoni háborúk után díszes keretet kapott, s ekkor (nagyjából a húszas-harmincas években) történt e beavatkozás.

¹⁴ Nagyházi Galéria és Aukciósház. 201–202. aukció 80, No 520.

¹⁵ Vö. FLORENSZKIJ, P., Az ikonosztáz (Typotex, Budapest 2005) 143.

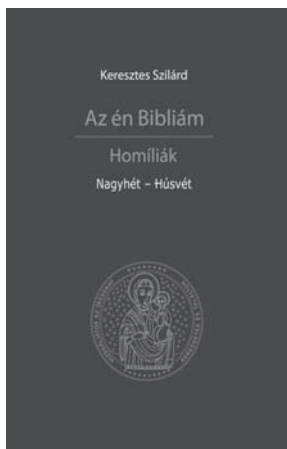
Érdemes egy pillantást vetnünk az ikon hátlapjára is. Itt két merevítő lécelt, ún. hevedert találunk. Ezek az ikontáblában lévő mélyítésben („sínben”) helyezkednek el, és széltől-szélíg futnak. E lécek viszonylag vékonyak és nagyjából egyforma szélességűek (szélességük 10 mm és 13 mm közötti). Ilyen típusú hevederezést gyakran megfigyelhetünk a szélesebb értelemben vett Kárpáti-régió kiemelkedő műhelyeiben. (Egyébként gyakori és jellegzetes az ekkori, vagyis a 17–18–19. századi orosz ikonoknál a mélyített, ám az ikontáblán nem teljesen végigfutó, ellentétes irányból bevezetett, viszonylag széles heveder.)

Az ikon készítési helyének és idejének meghatározásakor figyelembe kell vennünk a fent említett jellegzetes finom domborműveket, az arc érzékeny megfestését, a hátlap speciális megformálását és természetesen a koronákat, melyek határozott „*terminus post quem*”-et adnak. Így nagy valószínűséggel állíthatjuk, hogy ikonunk a 18. század második feléhez köthető. Elkészítésének helyét pedig a szélesebb értelemben vett Kárpáti régió lengyelek lakta vidékének valamelyik jelentősebb ikonkészítő műhelyében jelölhetjük meg.

Keresztes Szilárd

AZ ÉN BIBLIÁM

HOMÍLIÁK. NAGYHÉT-HÚSVÉT

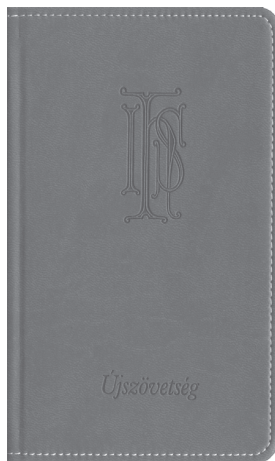
A Jézus bevonulása és Tamás apostol hitvallása között eltelt két hét az üdvösségtörténet legsűrűbb eseménysorozata, mindannak az összefoglalása és megkoronázása, amit Isten tett az ember üdvösségéért. A Bibliában minden részlet Jézusra, elsősorban halálára és feltámadására mutat.

Félelem és reménykedés, gyávaság és hősködés vette körül a húsvéti misztériumot Jézus mellett is; sokan hosszú vívódás és megalázódás árán hitték el, hogy feltámadt. Ezt a belső küzdelmet és a Jézusból minden helyzetben áradó erőt és méltóságot szeretném az olvasóhoz közelebb vinni a kötetben.

380 oldal, keménytablás. Ára: 2850 Ft

ÚJSZÖVETSÉG

A Szent István Társulat Biblia-családjának legújabb kiadású Újszövetsége, varrott, bőrhatású kötésben. A lábjegyzetek és a függelékanyag nemcsak korszerűbb, de rövidebb és áttekinthetőbb is lett. A név- és tárgymutató azonban a legátfogóbb, amely az Újszövetségi Szentírás magyar kiadásához az utóbbi időben megjelent. „A mindennapi használat praktikus és tetszetős segédeszközeként vehetjük kezünkbe az Újszövetségnek ezt a kiadását. Őszintén reméljük, hogy különösen is kedvelt olvasmánya lesz az ifjúságnak és mindazoknak, akik az oktatásban teljesítenek szolgálatot. Segítse elő ez a könyv is, hogy az Isten szava mindinkább eljusson az emberek szívéhez.” *Erdő Péter bíboros ajánlásából*

684 oldal, bőrhatású kötésben. Ára: 2600 Ft

RENDELÉS:

Szent István Társulat Vevőszolgálati Iroda • 1364 Budapest, Pf. 277.

TELEFON: 318-6957 • FAX: 317-0974 • www.szitkonyvek.hu

♦♦♦ BIRÓ AURÉL – SEREMETYEFF-PAPP JÁNOS

Budapesti templomokban, közgyűjteményekben őrzött Szűz Mária-ábrázolású templomi zászlók VII.

Egyéb gyűjteményekben található katolikus zászlók

122. A két világháború között készült az albertfalvai Szent Mihály-templom vörös selyemzászlaja, amelynek mérete 77×115 cm. A zászló gótikus ívelésű hármas fanon. A zászlólap arannyal nyomott stilizált virágokkal díszített. A szakrális sorrend miatt az elő-, illetve hátlap felcserélésre került. Az előlapon, középen, aranszínű szegélyes téglalap keretben, olaj-vászonképen, a felhőkön trónoló Magyarok Nagyasszonya (122a. kép). Mindkét lába holdsarlón, fején fehér fátyol és korona, feje körül glória. Jobbjában a barokkos ábrázolású Szent Korona, baljában jogar, míg ölében, fehér lepelben a gyermek Jézus, akit baljával magához ölel. Mária kék köpenyben és rózsaszínű ruhában, lábánál a magyar kiscímer. Jézus fehér lepelben, feje körül glória, kezeivel a Szent Korona felé nyúl. A hátlapon, középen, aranszínű szegélyes téglalap keretben, olaj-vászonképen Szent Imre herceg (122b. kép). Balját a szívére teszi, míg jobbjában lilium (a tisztaság jelképe). A fején hercegi korona, feje körül glória, oldalán kard, köpenye vörös-kék, ruhája sarga színű.

122A. KÉP

122b. KÉP

123. KÉP

Tájképi háttérben egy dombtető, amelyen a Szent Kereszt Monostor látható. A zászlószélein és a bújató mindkét oldalán vörös textilrojt, alul három vörös textilbojt. A keresztrúd két szélén sárgaréz záróelem. A keresztrúd tetején díszes sárgaréz akasztóelem (növényi indák között áttört kereszt), amely sárgaréz csavarral és szárnyas anyával lett a keresztrúddhoz erősítve.¹

123. Az 1930-as években készült az albertfalvai Szent Mihály-templom egyszínű fehér, tűhímzésű, egyoldalas, téglalap alakú selyemdamszt zászlaja, amelynek mérete 56×77 cm. Középen, aranszínű ívekkel határolt keretben vörös-ezüst-zöld vágásos alapon, a fény sugarakat árasztó, felhőkön, holdsarlón álló Magyarok Nagyasszonya (123. kép). Fején a Szent Korona, feje körül glória, jobbában, kék lepelben a gyermek Jézus. Baljában a magyar kiscímer. Mária koronázási palástban és zsinóros, magyaros, kék ruhában. Jézus feje körül glória, kezében a magyar kiscímer. A zászló három szabad szélén aranszínű zsinórozás és aranszínű fémrojt, illetve négy szélén vörös-zöld lánagnyelv.²

124. A két világháború között készült az albertfalvai Szent Mihály-templom fehér, selyembrokát zászlaja, amelynek mérete 80×116 cm. A zászló téglalapban végződő hármast fazonban. A zászlólap virágmintás. Az előlapon, középen,

¹ Albertfalvi Helytörténeti Gyűjtemény és Iskolamúzeum. Leltári szám nélkül.

² Albertfalvi Helytörténeti Gyűjtemény és Iskolamúzeum. Leltári szám nélkül.

124A. KÉP

124B. KÉP

barna szegélyes téglalap keretben, olaj-vászonképen a Hazatérő Szent Család³ (124a. kép). Középen, fehér lepelben a gyermek Jézus, feje körül glória, kezei széttárva, ruháján hosszú szárú, vörös színű, díszes kereszt. Balra Szűz Mária, fején zöld fátyol, feje körül glória, köpenye kék, ruhája rózsaszín. Jobbra Szent József, feje körül glória, baljában vándorbot, köpenye barna, ruhája lila színű. Felettük a Szentlélek galambja. A hátlapon, középen, barna szegélyes téglalap keretben, olaj-vászonképen, a felhőkön álló Paduai Szent Antal (124b. kép). A feje körül glória, köpenye barna színű, jobbában reguláját tartja, amelyen fehér lepelben a gyermek Jézus térdel, akinek feje körül glória. Szent Antal dereka körül cingulus, kötélövéről olvasó függ. Jézus jobbával áldást oszt és szeretetet hirdetvén, derűs arccal Szent Antalra tekint. A zászló szélein és a bújtató mindkét oldalán fehér textilrojt. A kereszttrúd két szélén sárgaréz záróelem.⁴

125. A XIX. században készülhetett az egykori templomi (céhes?) zászló (mérete 122×95 cm), amelynek anyaga hiányzik. A téglalap alakú zászlókép előlapján, aranyszegélyes, olajjal festett vászon keretben, a felhőkön trónoló

³ Az ábrázolás típusát Szilárdfy Zoltán írta le.

⁴ Albertfalvi Helytörténeti Gyűjtemény és Iskolamúzeum. Leltári szám nélkül.

125A. KÉP

125B. KÉP

Magyarok Nagyasszonya (125a. kép). Jobb lába holdsarlón, fején korona, feje körül dicsfény, jobbában jogar, köpenye kék, ruhája rózsaszín. Őlében, baljával magához öleli a fehér ágyékkötőben ülő gyermek Jézust, akinek feje körül glória. Jézus jobbában a világmindenséget szimbolizáló kék éggömb tetején a kereszttel, míg baljával az ég felé mutat. Felettük két-két kerub. A téglalap alakú zászlókép hátlapján, aranszegélyes, olajjal festett vászon keretben Szent I. Orbán pápa (125b. kép). Feje körül dicsfény, jobbjára a szívén, baljában szőlőfürt. Mellette vörös és fehér szőlőtő. Lába előtt a szőlőfürt vágásához használt kés. Orbán köpenye vörös, ruhája fehér színű.⁵

126. 1849 után készült a krisztinavárosi plébániatemplom zöld, gyapjú alapanyagú damaszt (egylapos) zászlaja, amelynek mérete 111×70 cm. A zászló téglalapban végződő hármastestű fanon. A zászlólap stilizált növényi motívumokkal díszített. Az előlapon, középen, széles, ezüst szőlőlevelekkel díszített, téglalap alakú mezőben, aranszínű paszomántesíkkal keretezett olaj-vászonképen a Besnyői Szűz álló alakja, fején fehér fátyol és korona, köpenye kék,

⁵ Budapesti Történeti Múzeum Kiscelli Múzeuma (Textilgyűjtemény). Leltári szám: 14.881. Fotó: BTM-Kiscelli Múzeuma. Köszönet Simonovics Ildikónak.

126A. KÉP

126B. KÉP

ruhája vörös (126a. kép). Jobb karján, kék ruhában a gyermek Jézus ül, akinek fején korona. Az ábrázolásban alul fekete felirat: *BESNYŐI BOLDOGSÁGOS SZŰZ KÉPE*. A hátlapon, középen, széles, (szőlőlevelekkel díszített) ezüst téglalap alakú mezőben, aranszínű paszomántcsíkkal keretezett olaj-vászonképen a Vérehulló és Szoptató Ré-i Mária kegyképe (126b. kép). Mária kék köpenyben és vörös ruhában, fejére két kerub nyitott koronát tesz. Őlében, kék öves vörös köpenyben a gyermek Jézus, akinek bal kezében egy szalag nehezen olvasható felirattal: *In Gremio Matris Sedet Sapientia Patris* (Az Anya ölében ül az Atya Bölcsessége). Mellettük egy-egy kerub, felettük is egy-egy kerub, akik újabb, zárt uralkodói koronát fognak Mária feje felett. E két utóbbi kerub mellett, egy-egy kerub. Alattuk Buda város látképe a Lánchíddal. Az ábrázolásban alul fekete feliratos szöveg: *BUDAI VÉRÉPOLNÁBAN B. SZŰZ KÉPE*. Az ábrázolás kép a képben. A zászló széléit fémszálas 5 cm-es rojt keretezi, alul a fanonok 20-20-20 cm-re osztottak. A jelenlegi festmény nem eredeti, ezt később helyezték ide. A keresztrúd két szélén fém záróelem.⁶

⁶ Budapesti Történeti Múzeum Kiscelli Múzeuma (Textilgyűjtemény). Leltári szám: 19.325. Fotó: BTM-Kiscelli Múzeum. Köszönet Simonovics Ildikónak.

127A. KÉP

127B. KÉP

127. A XIX. században készült a zöld, egylapos, selymdamaszt, festett, háromszögletű egykor templomi zászló, amelynek mérete 82×95×125 cm. A zászlólap stilizált virágmintás. Az előlapon, középen aranszínű sugarakkal körülvevett *IHS* monogram, latin kereszt és Jézus Szentséges Szíve. A hátlapon, középen aranszínű sugarakkal körülvevett *MARIA* monogram, alatta Mária törrel átdöfött Szeplőtelen Szíve. A zászló szélét arany fémrojt keretezhette.⁷

128. XIX. századi egy ismeretlen templom megsárgult (fehér), fecskefarkú selymdamaszt (egylapos) zászlaja, amelyet Jakob Warschag festett. A zászló mérete 100×120×59 cm. A zászlólap stilizált növényi ornamentikával, illetve gránátalmára utaló motívumokkal díszített. Az előlapon, középen, arannyal nyomott, tölgyleveles, alul kerékdíszes, felül a Szent Koronát ábrázoló keretben, olaj-vászonképen a felhőkön trónoló Magyarok Nagyasszonya (128a.

⁷ Budapesti Történeti Múzeum Kiscelli Múzeuma (Textilgyűjtemény). Leltári szám: 448? A zászló a Székesfőváros Gazdasági Hivatalától került a BTM-Kiscelli Múzeumba. Lásd még: BFL VIII.3803. a.4. Budapest Székesfőváros Történeti Múzeum. A Székesfővárosi Múzeum Gyűjteményi Jegyzéke 1922. 2–791. Fotó: BTM-Kiscelli Múzeum. Köszönet Simonovics Ildikónak.

128A. KÉP

128B. KÉP

kép). Lába holdsarlón, feje körül dicsfény, jobbában jogar, ölében, fehér ágyékkötőben a gyermek Jézus, akit baljával magához ölel. Mária köpenye kék, ruhája rózsaszín. Jézus jobbában a világmindenséget szimbolizáló kék éggömb a kereszttel, balját ég felé emeli. A zászlólap szélén tölgymintás motívum fut körbe, felül egy-egy rózsaszál. A hátlapon, közepén, tölgyleveles, felül a Szent Koronával lezárt keretben, olajfestményen a gyermeket óvó Őrangyal (128b. kép). A háttérben dombtetőn álló gloriette. Ez a ritka ábrázolás utalhat a megrendelő betegségből megmenekült gyermekeire is. A festmény szignált: *Warschag*. A zászlólap díszítése megegyezik az előlapéval. A zászló szabad széleit arany fémszálal 6 cm-es rojt keretezi, alul egy 16 cm-es fémbojt található, a másik elveszett. A fehér fa zászlórúd sárga fémgömbön lévő rézláncsában végződik, melynek mindkét oldalán tölgy- és babérlevéllel övezett magyar címer látható.⁸

⁸ Budapesti Történeti Múzeum Kiscelli Múzeuma (Textilgyűjtemény). Leltári szám: 1322. A zászló Duwald Kornéltól került a BTM-Kiscelli Múzeumba. Lásd még BFL VIII.3803.a.4. Budapest Székesfőváros Történeti Múzeum. A Székesfővárosi Múzeum Gyűjteményi Jegyzéke 1922. 2–791 Fotó: Fárnyé Szalatnyay Judit, BTM-Kiscelli Múzeum. Köszönet Rostás Péternek és Simonovics Ildikónak.

129A. KÉP

129B. KÉP

129. A XVIII. században készült egy ismeretlen templom egyszínű, egyoldalas selyemzászlaja. Vajszínű selyemalapon színes, árnyalt selyemhímzés, a zászló vajszínű vászonnal bélelt. A zászló négyszögben végződő négyes fanon, amelyből a jobb oldali fanon hiányzik. A zászló mérete 134×197 cm. Középen árnyalt, zöldes kígyóval (szájában alma) övezett éggömbön, hold-sarlón álló, kék-vörös köpenyt és zöld ruhát viselő Szeplőtelen Szűz (Immaculata).⁹ Fején fátyol, feje körül glória alakban 12 csillag. Baljában liliom, amely ritka ábrázolás, jobbját a Szívére teszi (129b. kép). Két oldalon 3-3, kartust tartó, lebegő angyal: a jobb felső kezében a nap (Krisztus mint az igazságosság napja), a bal felsőében a hold (Isten megteremtette a két világitót, vö. Ter 1,16), a bal középsőében szökőkút, a jobb középsőében fa, a bal alsóében templom (a jeruzsálemi Szent Sír-templom, a mennyei Jeruzsálem), a jobb alsóében a bábeli torony (a Szentlélek eljövetele, a pünkösdi nyelvcsoda) látható (129a. kép). Az ábrázolásban az első sor a teremtést, a második

⁹ A Mária-ábrázolás típusát Szilárdfy Zoltán írta le.

¹⁰ Iparművészeti Múzeum – Textilgyűjtemény (R-VII-B-5), Leltári szám: 51.1016. A zászló 1951-ben került a múzeumba. Köszönet Erdei Lillának, Krasznai Juditnak és Rácz Annának.

130A. KÉP

130B. KÉP

sor a földi életet, a harmadik sor a mennyországot szimbolizálja. A zászló keskeny sárgás szalaggal és fonott sárgás zsinórral szegett. A zászló tetején, a kifordult bújtatón textilrojt.¹⁰

130. Az 1930-as években készült a Csíksomlyóról származó egyszínű fehér selyemdamaszt zászló, amelynek mérete 78×140 cm. A zászló háromszögben végződő hármasszögben. A zászlót gyászmenetkor fekete gyászszalaggal látták el. Az előlapon, fehér szegélyes téglalap keretben, temperával festett képen, naiv megfogalmazásban Szűz Mária (130a. kép). Kezét fénysugarakat árasztó, rózsakoszorúval övezett, lángoló Szeplőtelen Szívére teszi. Fején fehér fátyol, feje körül glória. Balja két ujjal felfelé mutat. Köpenye vörös-zöld-kék színű. Az ábrázolás felett, illetve alatt kék, géppel hímzett felirat: *Üdvözlégy és Mária!* A hátlapon, középen hímzett *MÁRIA* monogram (130b. kép). Alul a fanonokon és a bújtató mindkét oldalán fehér textilrojt.¹¹

¹¹ Kegyeleti Múzeum (Kiállító terem). Leltári szám nélkül. Köszönet Hargittai Emilnek.

131A. KÉP

131B. KÉP

131. A két világháború között készült az egykori templomi (kegyeleti) zászló. Fekete selyem anyaga hiányzik, de nyomokban még látható. Mérete 47×66 cm. Az előlapon, középen, aranyszínű szegélyes téglalap keretben, temperával festett képen, a halotti ágyon fekvő Szent József fehér köpenyben, feje körül glória (131a. kép). Mellette Szűz Mária, fején fehér fátyol, feje körül glória. Kezeivel József kezét fogja. Mária köpenye kék színű. Mellettük Jézus Krisztus, feje körül glória, jobbával megáldja Józsefet. Jézus köpenye vörös, ruhája fehér. A hátlapon, középen, aranyszínű szegélyes téglalap keretben, temperával festett képen, a fénysugarakat árasztó, felhőkön ülő Rózsafüzér Királynéja (131b. kép). Ölében, fehér lepelben a gyermek Jézus, akit magához ölel. Mária és Jézus feje körül dicsfény. Jézus jobbában rózsafüzér, amit Szent Domonkosnak nyújt. Mária szürke bélésű kék köpenyben és vörös ruhában, Szent Domonkos szerzetesi ruhában, feje körül dicsfény.¹²

¹² Kegyeleti Múzeum (Kiállító terem). Leltári szám nélkül. A zászlót az Ecclesiából vásárolták. Köszönet Hargittai Emilnek.

132A. KÉP

132B. KÉP

132. A két világháború között készült a fekete, téglalap alakú, egykori templomi (kegyeleti) selyemzászló, amelynek mérete 150×200 cm. Az előlapon, középen, aranszínű szegélyes téglalap keretben, olaj-vászonképen fehér ágyékkötőben a megfeszített Krisztus (132a. kép). Felül, Jézus mögött a meghasadt ég, amely janzenista ábrázolási mód. Érdekes a háttér megjelenítése, mert nem tudjuk a festő szándékát, de elképzelhető, hogy a vörös és a sárga lángnyelvekre emlékeztető nyúlványok a pokolra utalnak. A kép a pokol és az üdvözülés szimbóluma. A hátlapon, középen, aranszínű, szegélyes téglalap keretben, olaj-vászonképen Szent Anna tanítja Máriát (Mária neveltetése) (132b és c. kép). Mária feje körül glória, kezei összekulcsolva, köpenye fehér színű. Anna fején sárga fátyol, feje körül glória, ölében nyitott könyv, köpenye vörös és ruhája zöld. A zászló szélein és a bújató mindkét oldalán aranszínű fémrojtok. A zászlóhoz egy rúd is tartozik.¹³

132C. KÉP

¹³ Kegyeleti Múzeum (Kiállító terem). Leltári szám nélkül. A zászlót az Ecclesiából vásárolták. Köszönet Hargittai Emilnek.

133A. KÉP

133B. KÉP

133. A XVI. század második felében készült egy ismeretlen templom zászlaja, amelynek mérete keret nélkül 79×64 cm. Csak a zászló olaj-vászonképe maradt meg, maga a selyem elpusztult. Az előlapon, a fénysugarakat árasztó, holdsarlón álló, kígyóra taposó Magyarok Nagyasszonya,¹⁴ körülötte kék rózsakoszorú (133a. kép). Mária fején korona (ebben a korban még nem ismerték a Szent Korona ábrázolását), feje körül glória, jobbában jogar, baljában, fehér ágyékkötőben a gyermek Jézus. Mária köpenye zöld bélésű kék, ruhája vörös. Jézus feje körül glória, kezében vörös rózsza (ritka ábrázolás, amely Máriára is utalhat). Mátyás korától kezdve ez a Napba öltözött Asszony típus Patrona Hungariae értelmezést is kapott, ami a XVII. századra egyértelmű lett (pl. szegedi kegykép). Jézus kezében vörös szegfű is lehet (a levelei alapján), amely valószínűleg a rá váró szenvedés megelőlegezett jelképe. A rózsakoszorú szürkése ellenére inkább fehérnek tekintendő, nem kéknek.¹⁵ Mária fejét Jézus felé fordítja, közöttük erős szemkontaktus figyelhető meg. Ez az ábrázolás az Anya és Fia közötti mély lelki kapcsolatot tükrözi. A hátlapon Szent Dorottya, Alexandriai Szent Katalin, Szent Borbála és Antiochiai Szent

¹⁴ A Mária-ábrázolás típusát Szilárdfy Zoltán írta le.

¹⁵ Terdik Szilveszter által.

134A. KÉP

134B. KÉP

Margit (133b. kép). Fejük körül glória. Dorottya fején rózsakoszorú, kötényében virágok, baljában pálmaág. Borbála fején korona, lábánál a háromablakos torony, baljában pálmaág. Katalin fején korona, baljában kard és pálmaág. Margit fején virágkoszorú, jobbában pálmaág, baljában a láncra vert sárkány. A vászon rész széléit később körbe festették, majd keretet kapott.¹⁶

134. A XIX. században készült egy ismeretlen templom meggyvörös selyemdamaszt zászlaja, amely mára szétfoszlott. A zászló mérete 63×82 cm. Az előlapon, középen, aranyszínű szegélyes téglalap keretben, olajfestésű képen a tüzet oltó Szent Flórián kék köpenyben és vörös nadrágban, baljában zöld zászló (134a. kép). Az ábrázolásban alul felirat: *S. FLORIANUS (SZENT FLORIÁN)*. A hátlapon, középen, aranyszínű szegélyes téglalap keretben, olajfestésű képen Szent Anna, aki Máriát tanítja (134b. kép). Anna fején fehér fátyol, köpenye fehér, ruhája sárga. Mária köpenye vörös, ruhája fehér színű. Felül egy koszorút tartó angyal. Az ábrázolásban alul felirat: *S. ANNA (SZENT ANNA)*. A kép szélén a zászlólap töredéke még látható.¹⁷

¹⁶ Magyar Nemzeti Galéria (Régi magyar gyűjtemény). Leltári szám: 55.970. Köszönet Mikó Árpádnak és Endrődi Gábornak.

¹⁷ Magyar Nemzeti Múzeum (Történeti Tár). Leltári szám: T.1957.31. A zászló a Békéscsabai Múzeumból került Budapestre. Köszönet Tompos Lillának.

135A. KÉP

135B. KÉP

135. A XIX. század második felében készült egy ismeretlen templom fehér, négyzet alakú, moaré habselyem zászlaja (rossz minőségű), amelynek mérete 146×152 cm. Az előlapon, középen, ovális, paszománnyal szegett arany keretben, festett képen, kék alapon, két angyal által tartott szent koronás magyar kiscímer (135a. kép). A hátlapon, ovális, arany szegélyes keretben, festett képen a térdelő Szent István király, aki az oltár (fehérvári Nagyboldogasszony-templom) előtt a rózsaszín párnára helyezett Szent Koronát (valamint országalmát, jogart és kettős keresztet, az utóbbi ritka ábrázolás, amely az apostoli tevékenységét fejezi ki) felajánlja a felső sarokban látható Magyarok Nagyasszonyának (135b. kép). Mária fején kék fátyol, feje körül glória és dicsfény, köpenye kék, ruhája rózsaszín. Ölében, fehér ágyékkötőben a gyermek Jézus, akit magához ölel. Jézus feje körül glória. Mellettük négy kerubfej. Szent István köpenye szürke, ruhája kék-vörös színű. Az oltárasztalon zöld oltárterítő. A kompozícióra hatással lehetett Sebastian Langer: *Szent István király koronafelajánlása* című, 1790 k. készült rézmetszete.¹⁸ Mindkét lap három szabad szélén vörös-fehér-zöld varrott (applikáció) lángnyelvek. Mindkét lapon, a négy sarokban tölgyfaleveles, makkos, domború aranyhímzés-rátét. A zászló három szabad szélén sűrű aranyszínű fémrojt.¹⁹

¹⁸ SZILÁRDFY Zoltán, *Sajátos típusok a magyar szentek barokk kori ikonográfiájában*, in „Hol vagy, István király?” *A Szent István – hagyományok évszázadai* (szerk.: Bene Sándor; Gondolat Kiadó, Budapest 2006) VIII.

136A. KÉP

136B. KÉP

136. 1945 előtt készült az ismeretlen, VIII. kerületi templom Keresztény Munkásifjak VIII. ker. Ifjúsági Credo Csoportjának fehér, téglalap alakú selyembrokát zászlaja, amelynek mérete 140×106 cm. A zászlólap stilizált virágmotívumokkal díszített. Az előlapra itt Magyarok Nagyasszonya került (136a. kép) annak ellenére, hogy a munkások védőszentje Szent József. Ezt igazolja a Szűz Mária felett, illetve alatt olvasható felirat is. Az előlap közepén, aranszegélyes ovális keretben, festett rátéten a felhőkön trónoló Magyarok Nagyasszonya. Lába holdsarlón, fején a Szent Korona, köpenye kék, ruhája rózsaszín. Jobbjában a jogar, bal oldalt az ölében, fehér lepelben az álló gyermek Jézus, akit baljával magához ölel. Jézus baljában az országalma a kettős kereszttel, jobbjával áldást ad. Az ábrázolás felett, illetve alatt hullámos aranszínű hímzett felirat: *KERESZTÉNY MUNKÁSIFJAK* és *VIII. KER. IFJ. CREDO CSOPORTJA*. A hátlapon, közepén, aranszegélyes ovális keretben, olajjal festett rátéten, tájképi háttér előtt a dolgozó Szent József. Feje körül glória. Lábánál ácsszerszámok, kétoldalt egy-egy oszlop (136b. kép). Az ábrázolás felett íves aranszínű hímzett felirat: *ORA ET LABORA* (imádkozzál és dolgozzál). A zászló három szabad szélén nemzetiszínű textilrojt, alul 2 nemzetiszínű textilbojt.²⁰

¹⁹ Magyar Nemzeti Múzeum (Történeti Tár). Leltári szám: T.1972.219. A zászló a Külügyminisztériumból került a múzeumba. Köszönet Tompos Lillának.

²⁰ Magyar Nemzeti Múzeum (Történeti Tár). Leltári szám: 61.21. A zászló 1961-ben ismeretlen templom ajándékként került a múzeumba. Köszönet Sedlmayr Krisztinának.

137A. KÉP

137B. KÉP

137. A két világháború között készült egy ismeretlen templom fehér, téglalap alakú, selyembrokát zászlaja, amelynek mérete 142×100 cm. A zászlólap előlapját rózsacsokrok és liliomszálak díszítik. Az előlap közepén hímzett, felhőkön trónoló Magyarok Nagyasszonya (137a. kép). Lába holdsarlón, fején fehér fátyol és feltehetően a Szent Korona, feje körül glória, ölében, fehér lepelben a gyermek Jézus, akit baljával magához ölel. Mária jobbában a jogar, köpenye kék, ruhája rózsaszín. Jézus feje körül glória, baljában a világmindenséget szimbolizáló kék éggömb tetején a kereszttel, jobbát áldásra emeli. Az ábrázolás felett, illetve alatt hullámos aranszínű hímzett felirat: *MAGYARORSZÁG NAGYASSZONYA* és *KÖNYÖRÖGJ ÉRETTÜNK*. A zászlólap hátlapján keresztmotívumokat idéző virág és ornamentális díszítés látható (137b. kép). A hátlap közepén, arany szegélyes, ovális alakú papírlapra festett kép: a szerzetesi ruhában álló Árpád-házi Szent Margit, fején királyi származásra utaló korona (margitszigeti). Jobbjában liliom, baljában rózsafüzér, kereszt és zöld imádságos könyv. Lába alatt a margitszigeti kolostor kövezete, mögötte derékig az oltártakaró, kereszttel díszített textília, mely mögül perspektívában előtűnik a Duna, partján a Budai-hegység.²¹

²¹ Magyar Nemzeti Múzeum (Történeti Tár). Leltári szám: 61.22. A zászló 1961-ben ismeretlen templom ajándékként került a múzeumba. Köszönet Tompos Lillának.

138A. KÉP

138B. KÉP

138. 1943-ban készült a józsefvárosi Szent József Plébánia Katolikus Dolgozó Leányok Egyesületének fehér, háromszögletű, hímezett, selyembrokát zászlaja, amelynek mérete 96×128 cm. A zászlólap virágmintás. Az előlapon, középen, egyenes alapon, ívekkel határolt mezőben: Dolgozók Nagyasszonya,²² az ipari munkásság oltalmazója, jobbában, sárga ruhában a gyermek Jézus (138a. kép). Fejük körül glória. Mária köpenye vörös, ruhája kék-rózsaszín. Mária baljában guzsaj, hajviselete, illetve ruházata a magyar menyecskék viseletére utal. A háttérben a Rerum Novarum szellemiségét idéző ipari gyártelep és a józsefvárosi templom. A nehézipar a férfira, míg a textilipar a nőre utal. Az ábrázolás felett ívben (két sorban) aranszínű felirat: *DOLGOZÓK NAGYASSZONYA KÖNYÖRÖGJ ÉRETTÜNK!* A hátlapon, középen zöld *L* és *D* betűk, az *L* betű keresztvégződésű. Az ábrázolás felett ívben aranszínű felirat: *NAGY SZENT TERÉZ CSOPORT*, alatta aranszínű évszám: *1943* (138b. kép). A zászló két szélén aranszegély, alul egy aranszínű fémbojt. A kereszttrúd két szélén sárgaréz záróelem.²³

²² A Mária-ábrázolás típusát Szilárdfy Zoltán írta le.

²³ Magyar Nemzeti Múzeum (Történeti Tár). Leltári szám: 61.40. A zászló 1961-ben a Horváth Mihály téri templom ajándékaként került a múzeumba. Köszönet Sedlmayr Krisztinának.

139A. KÉP

139B. KÉP

139. 1926-ban készült a Mezőkövesdi Katolikus Olvasókör (Néprajzi Múzeumban található) hímzett, nemzetiszínű selyemzászlaja. 1926-ban Mezőkövesden még csak a Szent László Plébánia létezett. A zászló anyaga növényi mintás. A hat részre vágott zászló darabjai arany keretben láthatók. A zászlódarabok méretei 110×62 cm, 110×62 cm, ?×31 cm, ?×31 cm, ?×31 cm, ?×31 cm. Vastagsága 1,5 cm. Az első hatszögletű darabon, középen a fénysugarakkal övezett, felhőkön, holdsarlón trónoló Magyarok Nagyasszonya, ölében fehér ágyékkötőben a gyermek Jézus, akit baljával magához ölel (139a. kép). Mária jobbában a Szent Korona, baljában a jogar, lábánál a magyar kiscímer. Mária fején fehér fátyol és korona, feje körül glória, kék köpenyt és fehér ruhát visel. Jézus feje körül glória, kezeivel a Szent Korona felé nyúl. A holdsarlón egy angyal ül, aki Mária lábát csókolja. Az ábrázolás mellett bontott évszám: 1926. Az ábrázolás körül aranyszínű körirat: *ISTE[NT] IMÁDJUK HAZÁNKAT SZERETJÜK MEZŐKÖVESDI KATOLIKUS OLVASÓKÖR*. A felirat és az alakok selyemfonallal, laposöltéssel készültek. A második hatszögletű darab közepén Szent István király áll, fején a Szent Korona, feje körül glória, oldalán kard, jobbában a jogar, baljában *BIBLIA SACRA 995* feliratú könyvet tart (139b. kép). Öltözete nemzetiszínű: köpenye vörös-fehér, míg ruhája zöld. Ruháján kettős kereszt alakú hasíték, ez apostoli munkájára utal. Az ábrázolás

²⁴ Ah, hol vagy, magyarok tündöklő csillaga?, in *Hozsanna* (Szent István Társulat, Budapest 2000) 424.

²⁵ KARÁCSONYI János, *Szent István király élete* (Szent István Társulat, Budapest 1904) 8–9.

²⁶ KARÁCSONYI 13.

körül aranszínű körirat: *HOL VAGY ISTVÁN KIRÁLY TÉGED MAGYAR KIVÁN.*²⁴ István kezében a Biblia az olvasókörre utalhat, míg a dátum Szent István király életének valamely kiemelkedő egyházi eseményére.²⁵ De ebben az évben jött hazánkba téríteni Szent Adalbert és szerzetestársa is.²⁶ István ekkor vette feleségül Gizellát,²⁷ valamint ez az év a hazai egyház felépítésének kezdete.²⁸ A harmadik darab négyzet alakú, rajta selyemcérnával és laposhímzéssel vörös selyemre hímzett gereblye és kasza, keresztben metszéspontjuknál sarló és egy kéve búza (a parasztság szimbóluma). A selymet rádolgozták egy erősebb textilre. A hímzés a szürke és arany változataival készült. A negyedik, négyzet alakú darabon selyemcérnával és laposhímzéssel vörös selyemre hímzett szögmérő, fogaskerék, körző, háromszögű vonalzó és két egymásnak keresztbe fektetett kalapács látható. A selymet rádolgozták egy erősebb textilre. A hímzés a szürke és barna változataival készült. Az ötödik darab szintén négyzet alakú, rajta zöld selyemre laposöltéssel, szürke, vörös, arany selyemcérnával hímzett kereszt és vashorgony, előtte Jézus Szíve (Hit, Remény, Szeretet). Az alapselymet egy erősebb textilre dolgozták. A hatodik, négyzet alakú darab két azonos kéz kézfogását ábrázolja zöld selyemre, szivárványos selyemcérnával, laposöltéssel hímézve. A selymet rádolgozták egy erősebb, de durvább textilre. A negyedik és a hatodik zászlódarab a kereszténységtől idegen. A zászló 1945 után eltűnt, a szovjet csapatok vitték el Csehszlovákiába. Jóval később, a Matyó együttes egy ottani vendégszereplése után visszakérült a községbe. Az 1970-es években Pető József kereteztette be a szétvágott zászlót és adta 1985-ben a Néprajzi Múzeumnak. Készítette: Mezőkövesd, Borsod vármegye.²⁹ A Magyarok Nagyasszonya ábrázolás meg-egyezik a VII. kerületi Rózsák terei görög katolikus templom oltárképével, amelyet 1933-ban Roskovics Ignác készített. A Magyarok Nagyasszonya a templom kegyurának határozott kívánsága szerint abban az ábrázolásban lett megfestve, ahogy annak az emlékkönyvnek a borítóján látható, amelyet a magyar görög katolikusok 1900-ban tartott zarándokútjuk alkalmával XIII. Leó pápának ajándékoztak.³⁰

140. 2009 körül Dorogi Ferencné készített egy fehér, hímzett selyemzászlót, amelyet végül nem helyeztek el templomban, nem szenteltek fel. Mérete 115×75 cm. A zászló háromszögben végződő hármassal. Az előlapon,

²⁷ BOGYAY Tamás, *Stephanus Rex* (Ecclesia Kiadó, Budapest 1988) 33.

²⁸ BOGYAY 30.

²⁹ Néprajzi Múzeum. Leltári szám: 85.159.20. (1–6). Köszönet Szacsavay Évának és Szekrényessy Rékának.

³⁰ <http://rozskatere.emecclesia.hu/index.php?hely=2>, 2011. május 30.

140A. KÉP

140B. KÉP

középen a holdsarlón álló, kígyóra taposó, lesütött szemű Szeplőtelen Szűz, a Csodásérmű Mária (140a. kép). Fején korona és fehér fátyol, feje körül glória, kék köpenyt és fehér ruhát visel, keze fénysugarakat áraszt. Az ábrázolás felett, illetve alatt íves aranszínű felirat: *MAGYARORSZÁG PATRÓNÁJA* és *VEDD SZÍVEDBE NÉPEDET*. A hátlapon, középen, egy vörös rózsaszál, felette korona, az egész ábrát rózsafüzér fogja egybe (140b. kép). Az ábrázolás felett, illetve alatt íves aranszínű felirat: *MÁRIÁT DICSÉRNİ* és *HÍVEK JÖJJETEK*. A zászló szélein és a bújtató hátlapján aranszínű fémrojt. A keresztrúd 90 cm, a tartórúd 270 cm, ebből a kereszt alakú zászlócsúcs 20 cm.³¹

³¹ Saját felmérés. 2011. április 5. Köszönet Dorogi Ferencnek a leírásért és a fotóért.

◆◆◆ KÖZLEMÉNYEK

◆◆◆ BEKE MARGIT

BÍBOROSI KALAPOK ÁTADÁSA A BUDAI VÁRBANI

Érdekes eseménynek volt tanúja a budavári lakosság 1901-ben, ugyanis két Monarchia-beli érsek itt vehette át a bíborosi méltóság jelét. Addig ez sohasem fordult elő ezen a helyszínen, hiszen a magyar bíborosok is többnyire Bécsben vették át az uralkodótól a bíborosi kalapot

Az esemény előzményéhez tartozik, hogy az 1901. április 15-én tartott konzisztóriumon a pápa a 12 bíboros között két személyt is megnevezett a Monarchián belül.¹ Az egyik, Leo Skrbensky 1863. június 12-én született a morvaországi Hausdorf községben. Gyermekéveit a drewohostitzi kastélyban töltötte, majd a kremsmünsteri bencéseknel, később a kremsi főgimnáziumban tanult. Innsbruckban jogot hallgatott, majd önkéntes katona lett. Onnan dragonyos hadnagyi rangban szerelt le. Ezután követve Krisztus hívó szavát szeminarista lett Olmützben. 1889-ben szentelték pappá. Rómában kánonjogi doktorátust szerzett. Kápláni beosztást kapott a Magyarbród melletti Osztohban, majd Meltschben plébános lett. 1898-ban kremsieri prépost, később olmützi kanonok lett. 1898. szeptember 15-én a király prágai hercegérsekké nevezte ki, amit a pápai kinevezés 1899. december 14-én követett. A püspökszentelésre 1900. január 6-án került sor. A szertartást Theodor Kohn olmützi érsek celebrálta, Martin Josef Říha České Budějovice-i püspökkel és Ferdinand Jan Kalous gratianopolisi c. püspökkel együtt. A kardinális kinevezése 1901. április 15-én történt.

A másik bíboros, Jan Maurycy Paweł Puzyna Gwoździeczen született 1842. szeptember 13-án. 1878. december 8-án szentelték pappá a lengyelországi Przemysli Egyházmegye címére. 1886. február 26-án memphisi c. püspökké és az ukrainai Ivovi segédpüspökké neveztek ki. Püspökszentelését

---

¹ *Báró Skrbensky Leo bíbornok, prágai hercegérsek*, in *Vasárnapi Ujság* 48 (1901) 19/306.

Mieczyslaw Halka Ledóchowski bíboros, gniezno-poznani érsek végezte 1886. március 25-én, Franziskus von Paula Schönborn prágai érsek és Josyf Sembratowicz theodosiopolisi c. érsek segédletével. Puzyna 1895. január 22-én krakkói püspök lett. 58 éves elmúlt, amikor 1901. április 15-én XIII. Leo pápa kinevezte bíborossá Skrbenskyvel együtt.

A bíborosi kalapot Ferenc József adta át mindkettőjüknek. A szertartás a budai udvari várkápolnában történt, mert az uralkodónak ez a helyszín volt a legmegfelelőbb. Az eseményen Talliani bécsi nuncius is megjelent.

Kanter Károly, a királyi vár plébánosa és a Szent Jobb öre már április 20-án jelentette Vaszary Kolos hercegprímásnak, hogy a királyi főudvarmester őt bízta meg azzal, hogy meghívja a királyi vár templomában tartandó ünnepélyre április 25-én délelőtt 11 órára. A hercegprímásnak elküldte a programot, a szertartás egy példányát és az udvari jelentést.²

Kanter Károly jelezte, hogy az udvari jelentés szerint április 25-én, csütörtökön délelőtt a király 11 órakor Budán az udvartartás férfi tagjainak kíséretében a királyi vár szertartási termeiből a vár templomába vonul, ahol nagymise után ünnepélyes keretek között Leo Skrbensky báró, prágai hercegérsek és Jan Puzyna krakkói hercegpüspök fejére helyezi a bíbornoki kalapot.

A levélben olvasható, hogy a császári és királyi belső titkos tanácsosok, kamarások és asztalnokok a királyi vár fehér termében gyűlnek össze, a templomba menet öfelsége kíséretét képezik, a templomban a padokban foglalnak helyet, végül az ünnepély után a királyt visszakisérik a szertartási termekbe.

Kanter Károly tudta, hogy a király ezen a napon éppen Budán tartózkodik, így – noha hétköznapról van szó – elvégezheti a szertartást. A *Vasárnapi Újság* jól értesültségét bizonyítja, hogy tudomása szerint báró Skrbensky ereiben magyar vér folyik. Ő maga mondta el a magyar főuraknak társalgás közben, hogy anyai ágon rokona az Erdődyek előkelő főúri családjának. Az újság nem említette, de ismert, hogy Bakócz Tamás (1517–24) esztergomi érsek, bíboros is kapcsolatban volt az Erdődy családdal. Ő az a bíboros, aki a pápai trónra is eséllyel pályázott. A prágai hercegérsek felé azért is fordult az érdeklődés, mivel igen fiatal volt. Az újság utal Bonaparte Lucián esetére, aki 40 évesen, illetve Schwarzenberg Frigyes János József hercegre, aki 33 évesen nyerte el a bíborosi címet. Skrbensky ekkor 38 éves. Úgy látszik, elkerülte az újságíró figyelmét Mátyás király rokona, Aragóniai János, aki 21 évesen lett bíboros, valamint Estei Hippolit is, aki 15 évesen kapta meg a bíbort. Skrbensky a maga 38 évével ezek után nem számított igazán fiatal bíborosnak, mégis általában

² PL Vaszary Kolos. Egyházkormányzati iratok. Cat. A. 1700/1901.

idősebb korban adta meg a pápa ezt a méltóságot, amint Puzyna esete is mutatja.

Mindkét bíboros 1902. június 9-én foglalta el címtemplomát: Skrbensky a Santo Stefano-templomot a Monte Celión, Puzyna a Santi Vitale, Valeria, Gervasio e Protasiót. Puzyna 1911. szeptember 8-án krakkói püspökként halt meg. Skrbensky 1916-ban olmützi érsek lett, székéről 1920. július 6-án lemondott. (Igen érdekes lemondásának az ideje, hiszen nálunk a Trianoni békediktátum gyásznapija június 4.) Jóval később, 1938. december 24-én hunyt el.

••• TÖRÖK ZSOLTNÉ DOBÓ JUDIT – MÉSZÁROS ZOLTÁN

TULAJDONJEGYEK AZ ESZTERGOMI FŐSZÉKESEGYHÁZI KÖNYVTÁR KÖTETEIBEN – „*HABENT SUA FATA LIBELLI*”

Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye legnagyobb könyvtárának kötetei esetén különösen érvényes ez a mondás, hiszen az állomány jelentős része hagyatékokból, ajándékokból származik. És mi más mutathatná jobban egy-egy könyv útját, mint a benne, rajta lévő kézírásos bejegyzés, *ex libris*, *super ex libris*? Ezek segítségével a könyvtár állományának, állományrészeinek eredetéről is sokat megtudhatunk, de a hagyatékozók, ajándékozók érdeklődési köréről is képet kaphatunk, így a könyvtártörténet-írás mellett az olvasmánytörténeti kutatások számára is hasznos lehet feltárásuk. Ahogyan Czakó Elemér írja, „... e régi magyar ex-librisek elkallódott szellemi kincstárak emlékeit tartják fent számunkra, a melyek ha a szélrőzsa irányában szétszóródtak is idők múltán, mindenkor figyelmeztetnek bennünket, hogy a magyar kultúra múltját ott rakták le, azok, a kik tudománszeretetből könyveket gyűjtöttek.”¹ A könyvtár több évszázados múltjából következően pedig az állomány lehetővé teszi, hogy az *ex libris* mint műfaj kialakulását, fejlődéstörténetét is nyomon követhessük, tehát művészettörténeti szempontból is fontos lehet feldolgozásuk.

A Főszékesegyházi Könyvtár köteteiben található könyvjegyek első feltárása, összegyűjtése Némethy Lajos nevéhez kapcsolódik. Némethy Lajos (1840–1917) plébános, történész 1894-től gondozta a könyvtár állományát, és

¹ CZAKÓ Elemér, *Az Orsz. Magyar Iparművészeti Múzeum ex libris kiállításának katalógusa* (Franklin, Budapest 1903) 13.

az Országos Iparművészeti Múzeum által 1903-ban² rendezett *ex libris* kiállításához kapcsolódóan állította össze jegyzékét,³ melyben 350 *ex librist* írt le, magyar és külföldi tulajdonosok könyvjegyeit.

Részben az ő munkáját is alapul véve számos külföldi gyűjteményhez hasonlóan a Főszékesegyházi Könyvtár is megkezdte állományának bemutatását a kötetekben szereplő tulajdonjegyek alapján. Honlapunk gyűjtőoldalán (www.bibliotheca.hu/possessoros) elérhető a témával kapcsolatos több szakirodalom digitalizált változata, a *possessorok* folyamatosan bővülő alfabetikus listája (kiegészítve a megfejtett metszők, készítők névsorával), valamint a tematikus áttekintést lehetővé tevő címkék, melyek részben a bejegyzőkre, részben pedig a bejegyzések technikájára vonatkoznak.

Az egyes természetes vagy jogi személyekhez tartozó aloldalakon a bejegyző neve, és – ha ismert – rövid biográfiai adatai mellett a tulajdonjegy (nagyítható) fotója, leírása, valamint az *ex libris* vagy bejegyzés és annak átirata, illetve a címkék szerepelnek.

Most az eddig közzétett bejegyzésekhez kapcsolódóan olyan köteteket szeretnénk bemutatni, melyek az első *Corpus Iuris Hungarici*⁴ kiadás két közreaddójának, Telegdi Miklósnak és Mossóczy Zakariásnak a tulajdonában voltak.

Telegdi Miklós (1535–1586) pécsi püspök, esztergomi érseki helynök, nyomdaalapító, könyvkiadó gazdag könyvgyűjteménnyel rendelkezett. A halála után készült könyvjegyzék 272 tételt sorol fel.⁵ Feltehető, hogy e jegyzék 37. tétele⁶ az a kötet, amely a rekatalogizálás során felbukkant. Jelzete: 17776 (régii jelzetek D.II.16, D.I.162). A kolligátum két egyházatya művét tartalmazza: 1) Hilarius Pictaviensis (ca. 315 – ca. 367), D. Hilarii Pictavorvm episcopi Lvcvbrationes ..., Basileae, Froben, 1550; 2) Johannes Damascenus (ca. 676–753), Beati Ioannis Damasceni Orthodoxae fidei accvrata explicatio ..., Basileae, per Henricum Petri, 1548.

Az első mű címlapján a „Nicolai Thelegdij, et amicoru[m]” kézírásos bejegyzés, míg a háttábla belső oldalán ugyanattól a kéztől a „Cracoviae ...” bejegyzés olvasható. Telegdi Miklós egyetemi tanulmányit 1557-től Krakkóban folytatta, valószínű, hogy itt vásárolta a kötetet. Feltételezhető, hogy a rene-

² A kiállítás ismertetése: CZAKÓ Elemér, *Az Iparművészeti Múzeum ex-libris kiállítása*, in *Magyar Iparművészet* (1903) 124-134. A kiállítás katalógusa: CZAKÓ Elemér, *Az Orsz. Magyar Iparművészeti Múzeum ex libris kiállításának katalógusa* (Franklin, Budapest 1903).

³ NÉMETHY Lajos, *Az Esztergomi Főegyházmegyei Könyvtár „ex-libris” könyvjegyeinek lajstroma* (Buzárovits, Esztergom 1903), www.bibliotheca.hu/possessoros/nemethy.htm.

⁴ *Decreta, constitutiones et articuli regum in clyti Ungariae* (Nagyszombat 1584).

⁵ TÓTH István, *Telegdi Miklós reneszánsz könyvtára*, in *Magyar Könyvszemle* 95 (1979) 3/275.

szánsz kötés is itt készült, mert az előtáblán a szerzők neve, és az 1558-as év szerepel. A fatáblás, vaknyomásos bőrkötés elő- és háttábláját kissé eltérően, azonos görgetők díszítik. Az egyik görgetőn allegorikus nőalakokban ábrázolt erények (*Iustitia, Caritas, Spes, Fides*) jelennek meg, míg a másik datált görgetőn múzsák szerepelnek (Euterpe, Terpsiche 1540, Apollo, Caliope, Thalia). Az előtábla középmezőjében feltehetően Telegdi Miklós *superexlibrise* látható. Gerincén öt dupla borda van, a gerincmezők indával díszítettek, a kapsoknak csak a nyomai láthatók. A kötet néhol kézírásos lapszéli bejegyzéseket, aláhúzásokat tartalmaz. Későbbi tulajdonosa a háttábla belső oldalán és az azt megelőző lapon lévő 1629-es és 1631-es kézírásos bejegyzés szerint Hévízi János volt. Az ő személyének azonosítása további kutatás feladata.

Mossóczy Zakariás (1542–1587) nyitrai püspök könyvtárát, a Mossóczy-könyvtárát Iványi Béla,⁷ az Egyetemi Könyvtárban őrzött darabjait Pajkossy Györgyné⁸ ismertette. Telegdi Miklós kortársa, munkatársa, a könyvgyűjtő nyitrai püspök, Mossóczy Zakariás könyvtárunkban őrzött breviáriumát, a benne lévő festett címet Kovách Zoltán mutatta be.⁹

A következő két antikva szintén Mossóczy Zakariás tulajdona volt:

1) Mazzolini, Silvestro (1456?–1527?), *Su[m]ma summarum que Syluestrina dicitur ...*, Argentoraci, opera [et] impensis ingenui viri Joannis Grieninger secundario impressa, 1518. Jelzet: Inc.XVI.I.68 (régí jelzet G.VII.11).

A címoldalon „Zachar Mossonius ... 1566” kézírásos bejegyzés olvasható. Az előtábla belső oldalán lévő kézírásos bejegyzés szerint a kötetet 1572-ben ajándékozta Mossóczy Zakariás az esztergomi káptalannak. A fatáblás, virágmotívumokkal díszített, vaknyomásos, barna bőrkötés elő- és háttáblája azonos. A gerincen három dupla borda van, a mezők szintén vaknyomással díszítettek. A kötés erősen sérült, a kapsok hiányoznak. A kötetben néhol aláhúzás, kézírásos lapszéli bejegyzés található.

2) Melanchthon, Philipp (1497–1560), *Omnium operum ... Philippi Melanthonis. I-IV., VVittebergae, excvdebat Iohannes Crato, anno 1562–1564.* Jelzet: 17245 (régí jelzet B.I.97).

⁶ Uo. 279.

⁷ IVÁNYI Béla, *Mossóczy Zakariás és a magyar Corpus Juris keletkezése* (Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 1926).

⁸ PAJKOSSY Györgyné, *Ellebodius és baráti körének könyvei az Egyetemi Könyvtárban*, in *Magyar Könyvszemle* (1983) 225-242.

⁹ KOVÁCH Zoltán, *Mossóczy Zakariás nyitrai püspök esztergomi breviáriuma*, in *Magyar Könyvszemle*, 99 (1965) 3/164-167.

Az első kötet címdalán lévő kézírásos bejegyzés szerint 1569-ben, 12 aranyforintért kerültek Mossóczy Zakariás tulajdonába a kötetek. A címdalán lévő másik kézírásos bejegyzés Révay Ferencről (?–1656, turóci főispán) származik, ő ajándékozta a köteteket 1641-ben az esztergomi káptalannak. A fatáblás, natúr bőrkötések elő- és háttábláját kissé eltérően, azonos görgetőkkel díszítették. Az első görgető palmettás, a másodikon bibliai idézetek (*Data est mihi omnis potestas, et, Ecce Agnus Dei Qui tollit*), a harmadikon medalionos fejek, címerek, mesterjegy (MG), a negyediken a *Fides est sves, Fortitudo 1567, Caritas benignitas, Spes non confundit* felirat látható. A második köteten megjelenő új görgető feliratai: *Ecce Virgo concipiet, Hic est Filius meus dilectus, Mors ero tua morsus*. A gerinceken négy dupla borda van üres bordamezőkkel. A második kötet előtábláján ZA. MO. PR. ART. MD.LXVII felirat látható.

KUTASSY JÁNOS (1545–1601).
PRÍMÁS, ESZTERGOMI ÉRSEK, GYŐRI MEGYÉSPÜSPÖK

MOSSÓCZY ZAKARIÁS (1542–1584).
 KIRÁLYI TANÁCSOS, NYITRAI PÜSPÖK

♦♦♦ ROKAY ZOLTÁN

PIETRO METASTASIO „KOMOLY” DARABJAI
PATACHICH ÁDÁM NAGYVÁRADI PÜSPÖK SZÍNPADÁN,
ÉS ANNAK SZOMORÚ VÉGE* (ADALÉK)

A tárgynak gazdag irodalma van, azzal kiváló szakértők foglalkoztak és foglalkoznak.¹ Ezért adtam szerény hozzászólásomnak az „Adalék” alcímet. Azért választottam a jelen témát, mert Patachich Ádám horvát volt, Zágrábban is tevékenykedett, ahol teológiai tanulmányaim első évét végeztem. Patachich Ádám kalocsai érsek lett, én pedig az egykor a Kalocsa-Bácsi érsekséghez tartozó Szabadkán – „Maria-Theresiopolis”-ban – születtem, nőttem fel és kilenc évig működtem az ottani Avilai Szent Teréz-székesegyházban, most ugyanott van szobám a papi otthonban.

Az alábbiakban elbeszélésre kerülő témát annak szereplői köré csoportosítom:

I. Patachich Ádám (1716?–1784),² a „zajezdai” előnevet viselő családból származott, épp úgy, mint nagybátyja, Patachich Gábor (1733–1745. kalocsai érsek). Patachich Ádámot a Karlovác melletti Hrtneben keresztelték meg. Iskoláit Zágrábban kezdte és Grazban folytatta, majd Bécsben, 1734-ben filozófiai doktorátust szerzett, kitüntetéssel. Bécsben részesült az egyházi rend alsóbb fokozataiban. 1735-ben a család több más tagjával bárói címet kapott. Ezután Rómában tanult 1735–1739-ig, mint a Collegium Germanicum et Hungaricum növendéke. 1738-ban szentelték pappá a Lateráni bazilikában. Római tartózkodása alatt vették fel Patachichot az Árkádiának nevezett költői körbe, amely az antik világot utánozva, Vergilius eklogáinak szellemében költői versenyeket rendezett. A tagok pásztor-neveket vettek fel, s az antik példaképet összefüggésbe hozták a betlehemi pásztorokkal, ezáltal keresztény, bibliai jelleget adva

* Elhangzott a VIII. Lelkiségtörténeti konferencián (Budapest, 2015. április 16.).

¹ Többek között: ZAMBRA Alajos, *Metastasio „Poeta Cesareo” és a magyarországi iskoladráma a XVIII. század második felében*, in *Egyetemes Filológiai Közlöny* XLIII (1919) 1–74 (Patachich: 57 köv.); TÓTH Sándor Attila, *Rómából a Pannon Árkádiába. Patachich Ádám fiók-Árkádiája: Nagyvárad, Kalocsa* (Budapest 2004); STAUD, Géza, *Adelstheater in Ungarn* (Wien 1977), 105–155; Bischof Adam Patachich und seine Oper; LAKATOS Adél (szerk.), *Patachich Ádám érsek emléke* (Kalocsa 2005).

² TÓTH Tamás, *Az ifjú Patachich Ádám... (1716–1759)*, in LAKATOS 15–24.

a mozgalomnak. Az Árkádia első és legkiválóbb fővédnöke Krisztina korábbi svéd királynő volt, aki, miután katolizált, elveszítette a trónt, Rómában élt, ahol 1689-ben meghalt. A mozgalom „*spiritus rectora*” Pietro Ottononi bíboros volt (1667–1740), a későbbi VIII. Sándor pápa unokaöccse.³ A társaság kiváló tagjai közül Ludovico Antonio Muratori (1672–1750), akit a „modern történetírás atyjának” neveznek, és Pietro Metastasio (1698–1782), későbbi bécsi udvari költő érdemel elsősorban említést, aki 1718-ban lett az Árkádia tagja, aki 1730-ban Bécsbe távozott,⁴ és akiről a továbbiakban is szó lesz.

Patachich Ádám 1739-től verboveci plébánosként működött, majd 1741-től zágrábi kanonok, több kerület főesperese, címzetes apát, választott püspök, aki katonai funkciókat is betöltött és az országos ügyekben is részt vett. Így kísérte el Klobusiczky Ferencet (1748–1751: zágrábi püspök, 1751–1760: kalocsai érsek) mint oldalkanonok az országgyűlésre. Patachich 1751-től Bécsben tartózkodott. 1759-ben nevezték ki nagyváradai püspöknek. Konszekrációja 1760. március 30-án történt Bécsben, Migazzi Kristóf bécsi érsek vezetésével, aki Rómában Patachich iskolatársa, és az Árkádia tagja volt. Patachich műve a nagyváradai székesegyház építésének befejezése és a püspöki rezidencia felépítése. Ám közbejött 1776-ban Patachich kinevezése kalocsai érsekké. 1784-ben halt meg érseki székhelyén. Sírhelye a kalocsai főszékesegyház kriptájában van.

PATACHICH ÁDÁM

³ VIALE FERRERO, Mercedes, *Le didascalie Scenice del Metastasio*, in MURAGO, Maria Teresa (szerk.), *Metastasio e il mondo musicale* (Firenze 1986) 133–149; LAKATOS: 20–21. A színelőadásokat Ottononi bíboros jóvoltából a Palazzo della Cancelleria Apostolicában tartották, és más palotákban is megismételték magas rangú vendégek tiszteletére, így pl. Kelemen Ágost bajor főherceg, kölni hercegecsék, választófejedelem tiszteletére 1727-ben, vö. PIPERNO, Franco, *Il componimento Sacro*, in MURAGO 153. A római Árkádia példájára Dalmáciában is létrehoztak egyet. Vö. GOLUB, Ivan, *Arkadija i Hrvatska*, in *Hrvatska i Europa III* (szerk.: Ivan Golub; Zagreb 2003) 225–229. Az Arkadia Horvátországban továbbra is fennáll, Ivan Golub az „Arione Geresteo” néven tagja.

⁴ LAKATOS 23.

PIETRO METASTASIO

II. Pietro Metastasio (1698–1782)⁵ – eredetileg: Trapassi. A görögösített nevet Gian Vincenzo Gravina adta neki, aki őt örökbe fogadta, s igen jó nevelésben részesítette. Metastasio csodagyermeknek számított, már fiatalon kitűnt költeményeivel. Jogi tanulmányait megszakítva teljesen a librettók és melodramák írásának szentelte magát, amelyek főleg mitológiai és történelmi tárgyúak, de vannak köztük bibliai tartalmúak is.⁶ Ezeket többen megzenésítették Pergolesitől Mozartig. E zeneművek közül minden bizonnyal a legismertebb W. A. Mozart La Clemenza di Tito operája. 1729-ben VI. Károly osztrák császár meghívta őt Bécsbe udvari költőnek. A császár halála után, Mária Terézia uralkodása idején is megmaradt pozíciójában, ám a királynő

nem támogatta Metastasio tevékenységét oly bőkezűen, mint elődje. Ettől függetlenül szívósan dolgozott, s kivonatot készített Arisztotelész Poétikájából (1782),⁷ amelyben saját irodalomelméletét fejti ki. Metastasio 1782-ben halt meg. Koporsója megtekinthető a bécsi Szent Mihály-templom alatt, a spanyol testvérület sírboltjában.⁸ Művei több kiadást értek meg, s több nyelvre lefordították.⁹ Metastasio nagy hatással volt a magyarországi iskoladráma kialakulására.¹⁰ Stílusát csak fenntartással nevezhetjük rokokónak.¹¹

III. Carl Ditters von Dittersdorf (1739–1799)¹² Bécsben született, ahol a jezsuita gimnáziumban tanult. Zenei – hegedűművészi – képzését Giuseppe Bonnonál nyerte, akinél Dittersdorf kompozíciót is tanult. 1761-ben tagja lett a Christoph

⁵ RONGA, Luigi, „L’Opera Metastasiana” (Milano-Napoli 1968) VII–LIX.

⁶ Uo.

⁷ WEISS, Piero, *Metastasio e Aristotele*, in MURAGO 1-12.

⁸ POSCH, Waldemar, *St. Michael in Wien* (Wien 1981) 12-14. – Az „abbate” megjelöléssel kapcsolatban tudni kell, hogy az apáti címet nem csak felszentelt papok nyerhették el.

⁹ Vö. 3. jegyzet. Magyarul többek között: GÁNÓCZY Antal (nagyváradai kanonok, az Árkádia tagja), *Isaak a’ Megváltónak Képe: Szomorú játék...* (Nagy-Váradon 1769); CSOKONAI VITÉZ Mihály, *Galatea* (Nagyvárad 1806); *A pásztor király* (Nagyvárad 1806).

¹⁰ Vö. ZAMBRA.

Willibald Gluck által vezetett udvari operazenekarnak. 1765-ben – engedve Patachich Ádám meghívásának – Michael Haydn utódként átvette a karmesteri állást a nagyváradai püspök udvarában. A zene- és énekkart az 1769-es feloszlataáig, a „szintársulat” elbocsájtásáig vezette. Innen Breslauba (Wrocław, Boroszló) távozott, ahol az ottani hercegérsek udvari karmestere lett. Nemességet nyert és különböző kitüntetésekben részesült, de öregségére megbetegedett, és nyugdíjaztatása után szűkölködött. Rendkívül termékeny szerző volt: komoly és egyházi vokális és instrumentális szerzeményein túl (misék, motetták, vesperások, litániák)¹³ vígjátékokat is szerzett, amelyek közül legismertebb a *Der Doktor und der Apotheker*.¹⁴

CARL DITTERS VON DITTERSDORF

Jelen összefüggésben legértékesebb Dittersdorf „Életleírása” (*Lebensbeschreibung*), amelyet fiának tollba mondott. Ebből nem csak öröla értesülünk, hanem munkaadójáról, Patachich Ádámról, a nagyváradai körülményekről és az ő elbocsájtásáról, valamint a társulat feloszlataásáról is.¹⁵ Dittersdorf kedvében akart járni a mecénás főpaprak, és nevenapjára hangversenyt rendezett, amelyen évente előadták Metastasio: „Izsák a Megváltó előképe” (*Isaaco, Figura del Redemptore*) c. művét, amelyet maga a szerző *Azione Sacra*-nak nevez. Ennek „zenéjét” eredetileg Antonio Predieri¹⁶ szerezte, Dittersdorf azonban alaposan átkomponálta. Mivel a publikum olaszul nem értett, latin fordításban adták elő. (Már előző nap is előadtak Metastasiótól egy kantátát, amelyet Dittersdorf nem nevez meg). Az „Izsák” latin fordítása, Dittersdorf

¹¹ Így ZAMBRA 8; TÓTH 27–29. Metastasio stílusára a témaválasztás (klasszikus ókor) szempontjából, nézetem szerint inkább ráillik a „klasszicista” vagy „klasszicizáló”.

¹² *Die Musik in Geschichte und Gegenwart* 5 (szerk.: Ludwig Finscher; Bärenreiter, Kassel 2001) 1109–1127.

¹³ Az előbbi jegyzetben feltüntetett forrásban Dittersdorf szerzeményeinek jegyzéke 6 hasábot tesz ki.

¹⁴ Esetenként: *Der Apotheker und der Doktor*. (Lásd az előbbi két jegyzetet.)

¹⁵ Staud Géza bőségesen és részletesen idézi Dittersdorf írását.

¹⁶ Luca Antonio Predieri (1688–1767) bolognai zeneszerző. 1737–1765-ig Bécsben működött: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, „Predieri” címszó.

tanúsága szerint a püspök műve volt. A karmester szándékosan választotta ezt a darabot, miután a püspök névnapja december 24., karácsony vigiliája, szigorú böjt, s az egész ádvent, a nagyböjthöz hasonlóan „tiltott idő” (volt), amelyben nem volt szabad hangos mulatságokon résztvenni, a fent nevezett darab viszont nem volt „vigjátéknak” nevezhető.¹⁷ Ám ez volt a vég kezdete. Mert nem mindenki tudott és volt hajlandó különbséget tenni a tragédia és a komédia között. Ehhez hozzájárult, hogy a helyben állomásozó katonai alakulat parancsnoka parasztlakodalmat alakító, jelmezes felvonulással lepte meg a püspököt (ez nem tiltott időben történt),¹⁸ továbbá az sem szolgált feltétlenül a hívők lelki épülésére, hogy a névnap előestéjén a püspök lakosztályában különböző szórakoztató játékokra voltak hivatalosak a vendégek, december 24-én pedig 70 terítékes lakomára.¹⁹ Még akkor is, ha ez alkalmából csak halat szolgáltak fel, már maga a gondolat is eléggé bizarr. Maga Patachich engedélyezte, hogy farsangi időben vigjátékokat adjanak elő azzal a feltétellel (amint ezt Dittersdorf feljegyezte), hogy azokban ne legyen „semmi erkölcs-telen kétértelműség”.²⁰

Patachichot feljelentették Mária Teréziánál, aki mint apostoli király az ország területén felelős volt az egyházi fegyelem betartásáért.²¹ A császárné kabinet-titkára „*sub rosa*” értesítette a püspököt, hogy egy bizottság (küldöttség) fel fogja keresni a püspöki székvárost, hogy kivizsgálja az ügyet, miszerint a püspöki rezidencia egész éven át hangos mulatságok színhelye. Ezt a leleplezést (*prostitution*: „pellengérré állítás”) úgy tudná megelőzni Patachich, ha minél előbb eltávolítaná ezt a „botránykövet”.²² A püspök elhátározta, feloszlatta és szélnek ereszti a „társulatot”. Ettől lelki beteg lett.²³ Már miután döntött, megmutatta Dittersdorfnak a császári kabinettől érkezett levelet. Ő rágalomnak minősítette az abban elmondottakat. Mondván, hogy különbséget kell tenni vigjátékok és az Izsákról szóló „szent cselekmény” között, amely Bécsben is előadásra került nagyböjti és ádventi időben; úgyszintén az álarcosbál és jelmezes felvonulás között, amely a parasztlakodalmat („*Bauernhochzeit*”) utánozza, s amilyenén ő maga is résztvett annak idején Bécsben.²⁴

¹⁷ STAUD 130.

¹⁸ Uo. 142.

¹⁹ Uo. 136.

²⁰ Uo. 132.

²¹ Uo. 143.

²² Uo.

A „Bauernhochzeit” kapcsán álljon itt egy példa a XVII. századi protestáns prédikáció-irodalomból:

„Anno 1639-ben, Bécsben, Ausztriában mindenféle tréfás maskarával rendezték meg a farsangi éjszakát, és ugyanakkor egy parasztlakodalmat rendeztek, amelynek benépesítésére több mint száz magasrangú és előkelő személy jelentkezett mindkét nemből, akik mind parasztruhában vonultak fel. A menet előtt 50 előkelő uraság lovagolt, mindannyian parasztruhában. Ezt követte 12 kocsi, amelyeket 6-6 ló húzott, a kocsik pedig zöld lombozattal voltak fölékesítve, amelyek árnyékában az asszony nép nem másként öltözve ült, mint parasztselédségnek. A kocsisok is magasrangú uraságok voltak, de kinézetükre valódi parasztszolgák, akik így mentek körbe a városon, együtt. Ezt követően drága lakomát és táncot rendeztek, de ezt is mind paraszt módra. Ám az említett Bécs városon kívül és körül ugyanakkor láttak egy szörnyű és rémítő kísértetet, amely egy szánkón ült, egy háromlábú ló által vontatva, amely megállás nélkül tüzet prüszkölt. Azt írják, hogy akik a borzasztó szörnyet szemükkel látták, azokat hamarosan megütötte a guta. A következő években is mindenféle rendkívüli dolog történt és volt látható ugyanott.”²⁵

Metastasio, Patachich és Dittersdorf, mindhárman megjárták Bécset. Nem tudom, eljutott-e hozzájuk az előadott vallási horror híre azoktól, akik a guta-ütésből felépültek. Metastasio, Patachich és Dittersdorf a felvilágosodás fiai. Egy világ választja el őket az 1639 farsangjára datált parasztlakodalomtól és borzalomtól. Az viszont elgondolkodtató, hogy egy uralkodó (még akkor is, ha apostoli király) utasít rendre egy egyházfejedelmet. Nagyváradon elterjedt és az egyháztörténészek számára sem idegen a gondolat, hogy Patachichnak büntetésből kellett a kalocsai érseki székre távoznia. Mária Terézia fölfelé buktatta a *promoveatur ut amoveatur* elv szerint.²⁶ Mindez nem csökkenti Patachich Ádám, a nagy humanista és bőkezű mecénás érdemeit.

²³ Uo. 144.

²⁴ Uo.

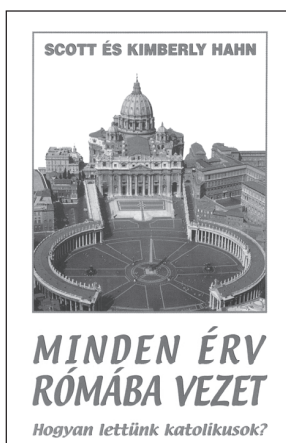
²⁵ ZEILLER, Martin, *Epistulae, centuria 4, Epistula 32*, in *Das Predigtexempel bei protestantischen Theologen des 16. und 17. Jahrhunderts* (szerk.: Ernst Heinrich Rehermann; Göttingen 1977) 327.

²⁶ LAKATOS Andor, *Patachich Ádám mint főpap... (1759–1784)*, in LAKATOS 31; ADRIÁNYI Gábor, *Patachich Ádám korának egyháztörténete*, in LAKATOS 14.

Scott és Kimberly Hahn

MINDEN ÉRV RÓMÁBA VEZET

HOGYAN LETTÜNK KATOLIKUSOK?

Protestáns keresztényként a Hahn házaspár naponta találkozott azokkal a hittételekkel, melyek évszázadok óta a protestáns-katolikus szembenállás jellemzői. Ők azonban nem elégedtek meg a tanáraik és lelkészeik által adott magyarázatokkal. Szentírási és logikai érvek segítségével maguk keresték a választ olyan sokat vitatott kérdésekre, mint a Mária-tisztelet, a pápai tévedhetetlenség vagy a gyermekkereszttség.

Az igazság keresése során Scott és Kimberly Hahn útja a Katolikus Egyházba vezetett. Ebben a könyvben a megtérésük során fogant felismeréseiket gyűjtötték össze, hogy útkeresésük története fátkyaként szolgáljon azok számára, akik hozzájuk hasonlóan az igazi világságot és az üdvösséget keresik.

232 oldal, puhafedele. Ára: 1800 Ft

A SZENVEDŐ EMBER ISTEN SZÍNE ELŐTT

VARIA THEOLOGICA SZOROZAT

A tanulmányok a szenvedéstől egzisztenciálisan érintett és döntés elé állított ember helyzetét és tapasztalatát vizsgálják teológiai szempontból. Annak az embernek a helyzetét és tapasztalatát, aki Isten színe előtt áll, aki azzal a hittel él, hogy egész élete „coram Deo” zajlik, hogy még szenvedései is Isten színe előtt átéltek szenvedések. Hogyan birkózik meg a szenvedés súlyos kérdésével a hívő ember? Milyen krízisbe juttathatja hitét a szenvedése, s hogyan állhat helyt e kiélezett situációban? A szenvedés helyzetében milyen választ és segítséget kap Istentől? Mi Isten végső válasza a szenvedésre? Ezek az alapvető kérdések adják meg a könyv vezérfonalát.

332 oldal, puhafedele. Ára: 2700 Ft

RENDELÉS:

Szent István Társulat Vevőszolgálati Iroda • 1364 Budapest, Pf. 277.

TELEFON: 318-6957 • FAX: 317-0974

www.szitkonyvek.hu

HUNGAROSZLOVAKOLÓGIAI FIGYELŐ

GRÜNWARD Béla, *A Felvidék. Politikai tanulmány*
– MUDROŇ Mihály, *A Felvidék. Felelet Grünward Béla hasonneví politikai tanulmányára* (Romsics Ignác és Roman Holec utószavával; Kalligram, Pozsony 2011). A Szlovák Köztársaság Kormányhivatalának anyagi támogatásával. A nemzetiségi kisebbségek kultúrája program.

GRÜNWARD, Béla, *Horný vidiek. Politická štúdia*
– MUDROŇ, Michal, *Horný vidiek. Odpoveď na rovnomennú politickú štúdiu Bélu Grünwarda* (ford.: Karol Wlachovský; Kalligram, Bratislava 2014). Támogatók: Hungarian Books and Translations Office – Petőfi Literary Museum Budapest.

A felelősen gondolkodó szlovák embert is irritálja a mai magyar nyelvben általánosan elfogadott *Felvidék* terminus, ami a mai Szlovákiát jelenti. A szlovák irritációt lényegében Grünward tanulmánya indította el, amelyben a Felvidék olvasata éppen a szlovák etnikai régió szlovák nemzeti jellegének felszámolására szolgált. Egyre jobban háttérbe szorult a magyar nyelvben hagyományos *Felföld*, sorra alakultak a magyar nemzetiséget erősítő szervezetek, periodikumok. Kiemelkedik közülük a *FEMKE, a Felvidéki Magyar Köz-művelődési Egyesület*, amelynek célja kimondottan „a Felvidék eltótosodásának” akadályozása volt. Egyik jellegzetes című orgánuma a *Felvidéki Nemzetőr*.

Grünward és Mudroň pengeváltása színvonalas párbeszéd, amiből azonban a magyar és a szlovák olvasóhoz csak a napi politika és a primitív provinciális érdekcsoportok által átszűrt szólamok, féligazságok, csúsztatások jutottak el. Ráadásul Mudroň válasza ebben a kiadványban olvasható először szlovák nyelven. Így nem csoda, ha a *Felvidék* mindmáig kifejezetten ellenséges hangulatú a szlovákok körében, amit legfeljebb udvarias-kesernyés hallgatással viselnek el. A jó másfél évszázados terminológiai csatározások oldásához is hozzájárul ez a két kiadvány, eredeti szövegeivel, dokumentumaival, jegyzetanyagával. De igazán a kettő együtt töltené be a közreműködők tudománnyal tisztázó igyekezetét. Mert most a magyar olvasó nem jut a második kötet igen

lényeges töltetéhez, a dokumentumokhoz és az utószóhoz, valamint a fordító jegyzeteihez.

A két kötet egybevetése első pillantásra is tanulságos. A magyar címlapján a szerkesztők meghagyták az eredeti Mudroň *Mihály* nevet, a szlovákén a *Bélát*. Romsics Ignác és Roman Holec utószavaiból Roman Holec és Romsics Ignác előszava lett fordított sorrendben, minden bizonnyal a szlovák olvasó nyugtatására, aki nyilván megdöbben a borítón a *Horný vidielnél* nagyobb betűs *Felvidék* láttán.

Holec mélyre ás Grünwald-elemzésében. A magyar vitázó szavai szerint „inkább gyengeségről, a jövő miatti aggodalmakról és félelmekről tanúskodnak, kevésbé a magyar imperializmusról ... A nem magyar lakosok körében magasabb volt a születések száma, miközben a magyarokat ellenséges érzületű nemzetiségek fogták gyűrűbe...”, és bár „a szlovákságnak mint nemzetnek, sőt nemzetiségnek létét tagadta, ... nem vitatta a szlovák nép létezését” (242–243. p.). Evvel kapcsolatban az is érdekes meglátása, hogy a magyar marxista történetírás Andics Erzsébet 1948. évi szavai szerint egyenesen burzsoá előfutárának, haladó hagyománynak tekintette. Ez kísértetiesen egybevág Peter Jaroš *Ezeréves méh* c. regényének programjával, miszerint a szlovákság szaporodásával, méh-munkájával maradt fenn Magyarországon. Holec megemlíti, hogy Grünwald apja német volt, anyja szlovák, akinek „szlováksága valószínűleg csak külsődleges lehetett, fiára gyakorolt hatása e tekintetben nullának bizonyult” (235. p.). Ugyanez a gondolat így bukkan fel Romsics Ignácnál: Grünwald „kapcsolatba került Ipolyi Arnoldddal, Besztercebánya akkori püspökével ... a főpap ... bizalmába fogadta a hozzá hasonlóan német eredetű polgárfiút...” (244–245. p.). És ez a sajátos identitás jelentkezik ma is, például Anton Hykisch *Régi idők gyönyörűsége* c. regényében.

Romsics Ignác is a politika máig ható jelentőségét összegzi. Magyarország nemzetiségi politikai gyakorlatának radikalizálódása, a Lex Apponyi (XXVII.) tc. a kötelező magyar nyelvoktatásról az óvodáktól, a szlovákok asszimilálódásának gyorsulása, Andrej Hlinka és a Szlovák Néppárt tevékenysége, a csernovai csendőrsortűz, az 1918. évi elszakadás ... (228–230. p.). Romsics így zárja tanulmányát, amivel azonosulhatunk: „Nekünk, magyaroknak azt kell belátnunk, hogy a múltunkkal való őszinte szembenézés és 1920 előtti hibáink, tévedéseinket elismerése nélkül hiteltelen minden mai fellépésünk a szomszédos országokban élő mintegy két és fél millió magyar érdekében. A szlovákok pedig azzal bizonyíthatnák bölcsességüket, ha – okulva a mi 19. századi nemzetiségpolitikánk kudarcából – úgy viszonyulnának 1920 óta legnagyobb kisebbségükhöz, a magyarhoz, ahogyan azt Michal Mudroň Grünwald Bélától és társaitól 1878-ban elvárta. Nem pedig úgy, ahogyan Grünwald Béla viszonyult az akkori szlovákokhoz” (231. p.).

Mudroň már felelete ajánlásában összefoglalta elvárását: „A politikai magyar nemzet nemzetiségei testvériségének”. Válasza Grünwald Bélának annak bizonyítása, hogy Szent István Magyarország minden benne élő etnikum hazája. A szlovákok patriotizmusának bizonyítása pedig azért szükséges, mert a probléma „a Felvidék nem ismerése, s ezen alapra fektetett merész tévesztései a kormánynak s magyar testvéreinknek” (130. p.). Mudroň fogalmazása pontos: a politikai magyar nemzet a *magyarhoni* nemzetiségek összessége, és ha a kormány bármelyik nemzetiség ellen harcol, a politikai magyar nemzetet támadja (131-133. p.). „Nekünk, kik más nemzetiségbeli magyarok vagyunk”, nincs kifogásunk a kilenc százados kormányzás módja ellen (136. p.). Mudroň válaszában egyik sarkalatos pontja – talán ezért is csak most kerülhetett a szlovák olvasók kezébe – így szól: „... mióta magyar testvéreink a többi Magyarország-beli nemzetiségekkel mint egyenjogú társakkal, együttesen ez országot megalapították s fenntartották, ezen nemzetiségek egyikének sincs külön történelme, külön nemzeti hagyománya, külön nemzeti hősei, külön nemzeti nagy kormányfőirai, mert ezek mind a nemzetiségre való tekintet nélkül ez ország összes honpolgárainak mint az egységes és oszthatatlan magyar nemzetnek közös magyar történelmét, közös magyar hagyományát, közös magyar hőseit, közös magyar államférfiait képezik” (138. p.).

Grünwald „hungarus”/uhorský szlovák vitapartnerre másfél évszázadon át azért volt veszedelmes olvasmány északi szomszédainknál, mert az igazságnak megfelelő választ adott a cseh nyelv kérdésében. A cseh politika végeredményben létrehozta Csehszlovákiát, ami már születésekor magában hordozta romlását a cseh szlovák nemzetpolitika erkölcsi tisztátalansága miatt, ami a nyelvi kérdésekben is megnyilvánult. A szlovákok által használt ún. biblikus cseh nyelv a liturgia és az írásbeliség szerepét töltötte be a latinhoz hasonlóan, avval a különbséggel, hogy érthető volt a nép számára. Mudroň fogalmazásában: „A protestáns tót egyház azonban soha, egy pillanatra sem hagyta el a cseh nyelvet, mint vallási szertartási nyelvet, és nincs egyetlen imakönyve sem, mely más, mint cseh nyelven íródott volna. Innen van tehát, hogy a cseh és a tót irodalom majdnem ugyanazonos, s a felvidéki tót előtt a cseh nyelv éppoly ismeretes, mint akármely magyar vagy német dialektus nyelvén beszélő előtt a magyar vagy német irodalmi nyelv. A cseh könyvek használata tehát minálunk nem idegen nyelv használatát jelenti, hiszen csak egy más nyelv használatának jellegével bír” (168. p.).

Nem kevésbé vörös posztó volt a szlovák(cseh) politikának Mudroň állásfoglalása egyházi kérdésekben. Szent Istvántól Pázmány Péteren, Rudnay Sándoron, Palkovics György esztergomi kanonokon át Scitovszky Jánosig, Bartakovics Béláig, sőt Csernoch Jánosig az ország minden etnikuma részesült a katolikus egyház által nyújtott lehetőségekben kultúrája ápolására, hiszen „a

politikai pártszenvedélyek hullámzásaitól kevésbé érintett egyházi életben még a kereszténység szelleme uralkodván, nem tűrte az egyes nemzetiségek elnyomatásának eszméjét... Grünwald úr ... nem hagyhatott békét Magyarország primásának sem, kinek nem tudja sehogy megbocsátani, hogy magyar ember létére mégis szemmel tudja tartani az ország több mint egymilliónyi tót ajkú katolikus szellemi művelődési érdekét, s – horrendum dictu – még egy tót katolika felekezeti irodalmi egyletnek védnöke is tud lenni” (195–200. p.).

Grünwald pamfletjének III. fejezetében Ipolyi Arnoldot idézi: „Történetünk legnagyobb s legdicsebb korszakai nem ismerték soha a nemzetiségi meghasonlást, nem a hazafiatlan vagy nemzetellenes pártot ... a magyar történetnek nincs egy adata, nincs egy sora, mely ... csak egy nemzetiségi villongást is jelezhetne ... A perctől kezdve, hogy Árpád meghódítja e hon népségeit, hogy Géza és István s utódaik magukba fogadják és megtelepítik az idegeneket és jövevényeket, mindannyi azonnal a magyar állam s alkotmány jogával és szabadságával bírt... A hódító és hódított egy címen, a megszállás és adomány címén nyerte egyaránt birtokát... Soha senkitől nem kérdezték: vajon Árpád atyánkkal jött-e vagy Szvatopluk marahán alattvalói nemzetiségének utóda-e ... Ha bárhol, kezdve legmagyarabb vidékeinktől, találomra legjelesebb hazafiaink csoportjának vezetőkéneveit fölolvassuk, ezek nagy része világosan megmondja, hogy másfelől jöttek be, mint a hét vezér népe ... azért országunk minden népe és nemzetisége, minden jövevénye és polgára... Hűséggel viseltetett iránta... eggyé lőnek a magyar hazában és nemzetben” (27–28. p.). Grünwald megkérdőjelezi ezt az álláspontot: talán jobb lett volna erőszakkal és vérontással elérni ezt az eredményt. És következik Grünwald fogalmazásában az egész magyar–szlovák viszony máig ható összefüggés-sorozata, miszerint „a magyar nemzetiség érdekeiért a felvidéki szlávok és németek s ezek között számtalan oly ember, aki magyarul sem tud, küzdenek, áldozatot hoznak, s lelkesültebb bajnokai a magyarságnak magánál a magyarnál” (32. p.). Itt fordul el Ipolyi Arnold keresztény álláspontja az asszimiláció irányába, és válik a nemzetváltás gyakorlatává 1918 előtt szlovák, majd főleg 1950-től a (szlovákiai) magyarok esetében.

A más(od)ik kötet Karol Wlachovský újabb nemes vállalása, ugyanis nemcsak Grünwaldot, hanem Mudroň is lefordította szlovákra, nyilván az első kötethez képest további adalékul szolgáló dokumentumokat és Vesztróczy Zsolt utószavát. Több ezer oldalnyi fordítása a magyar szépprózából nem állította olyan nehézségek elé, mint különösen Mudroň magyar nyelvű tanulmányának korhú, ugyanakkor a mai szlovák olvasónak is érthető átadásában. Ő állította össze a dokumentumokat, fordította és kiegészítette az első kötet jegyzeteit. Jogosan kapta e kötetéről szerény ellenszolgáltatásként a Magyar Fordítóház Alapítvány ösztöndíját.

És Wlachovský tanár úr, aki két évtizeden át aktívan részt vett a magyarországi szlovakisztikai oktatásban és kutatásokban, csatolt a második kötethez egy nagyon érdekes tanulmányt a Felföld–Felvidék szlovák megfelelőiről és a *tót* etnonimusról. Természetesen foglalkozik a szlovák Uhorsko/Maďarsko természetes szlovák jelentésével és az Uhorsko=1920 előtti Magyarország hiányával a magyar nyelvben. Mindez, a fordítások elemzésével együtt hosszabb ismertetést érdemel és igényel. Wlachovský a tudós pontosságával és a nemzetét helyén kezelő érzékenységgel határozza meg a szlovák és a magyar etnikum helyét Uhorsko/Magyarországon: amikor a magyarok letelepedtek a Kárpát-medencében, a szlovákok ősei már itt voltak. És csak ez a két etnikum vált modern nemzetté, a többi, valamennyi később érkező etnikumnak (a mai magyarországi tizenkettőnek) voltak határon túli anyanemzetei. Tehát csak a szlováknak és a magyarnak nem. „A magyar etnikum (a feudális magyar nemzetiség) korábban kialakította társadalmi fejlődésének intézményi hátszágát, a szlovákok pedig ezt csak a 19. században érték el. Elmondható tehát, hogy nincs messze a valóságtól a *'Fiatal állam ősi nemzet'* kifejezés, amit a 20. század 90-es éveinek elején Milan Ferko prózáiról, akkori kulturális államtitkár honosított meg a médiumokban” (426. p.). Wlachovský tanulmányának szellemes befejezése csak magyarázattal fordítható le a mai, főleg a magyar olvasók számára: „Igaz, hogy a *Horný vidiek a hornovodiecky* [Felvidék és felvidéki] fogalmat elsőként nem František Bokes használta, aki Bazinban (Pezinokban) a magyarországi Felvidéken kezdett iskolába járni” (432. p.).

A két kötet együtt áttörést jelenthet a magyar–szlovák kapcsolatokban, és mindenképpen elősegítheti a hungaroszlovakológiai vizsgálódásokat, azaz miként alakult a magyarok egyetlen kárpát-medencei ősrokon etnikumának nemzetté válása – és ennek hatása netán a jelenre és a jövőre is.

Käfer István

TÓTH Tamás, *A Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye 18. századi megújulása Patachich Gábor és Patachich Ádám érsekek idején (1733–1784)* (METEM–Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár, Budapest–Kalocsa 2014) 493 pp., 3 mell.

Jól átgondolt szerkezetű, alapos egyháztörténeti munkát tett közzé a METEM és a Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár. A kötetben Tóth Tamás, a római Pápai Magyar Intézet rektora a Kalocsai Főegyházmegye 18. századi történetéről összegzi évtizedes kutatását: források kíséretében rajzolja fel, hogyan lett

(szinte a semmiből) a török felszabadítás után újra működőképes a kalocsai főegyházmegye. Világos a szerkezet: 1. Előzmények, 2. Patachich Gábor és Ádám életútja az érsekségig, 3. A Főegyházmegye központi intézményeiről (szeminárium, főszékesegyház, főszékeskáptalan), 4. Lelkipásztorkodás (plébániák, vizitációk, szervezeti keretek), 5. Az egyháziak és az állami hatalom. E szerkezet izgalmasan foglalja magában (témánkénti szeletelésben) Patachich Gábor és másodunokaöccse, Patachich Ádám monográfiáját és a főegyházmegye bemutatását. Az egymásba szőtt történetekbe jó arányérzékkel iktatódik be előzményként a főegyházmegye török uralom alatti helyzetének leírása, később a két Patachich érsek (Gábor: 1733–1745 és Ádám: 1776–1784) közti három évtized összefoglalása.

Jól érzékelhetően bomlik ki, hogy a tridenti zsinat előírásaiban felvázolt intézmények és hitéleti formák fél évszázad alatt megvalósultak. A címzettség vált érsekség újra ténylegessé, az érseki jogokat is érvényesíthetővé vált. Bőséges levéltári és szakirodalmi dokumentáltsággal láttatja a szerző (a személyi, intézményi és anyagi háttér együttes szem előtt tartásával) a főegyházmegye központi intézményeinek és plébániai kereteinek kiépülési folyamatát, kronológiai nyomkövetéssel kalauzolja olvasóját. A század nyolc kalocsai érseke közül hét Rómában a Collegium Germanicum et Hungaricumban tanult.

A székesegyház alapköletétele 1735-ben történt, 1738-tól volt alkalmas a liturgikus események tartására. Patachich Ádám beiktatásakor már készen volt. – A papnevelő intézet létrehozására 1734-ben került sor, két tanárral és kilenc növendékkel indult, és az intézmény életét szabályozó törvények megalkotásával. Három évtized múlva új épületbe költözött, Patachich Ádám új szabályzatot vezetett be, II. József uralkodása alatt ideiglenesen megszűnt. 1761-től vannak hallgatói anyakönyvek, mintaként a kötet az 1778. év 16 fő hallgatóságát mutatja be, táblázatokkal, utánkövetéses módszerrel. (A kötet másutt is gyakran él az utánkövetéses bemutatással, például a kanonokok, plébánosok listái esetében. A módszer sok munkát igénylő és jól használható voltát külön kiemelem.) 1777-től a főegyházmegye évenként adott ki sematizmust. – 1735-től öt stallummal alakult meg (alakult újra) a káptalan, 1738-tól végezhetett ismét hiteleshelyi tevékenységet, Patachich Ádám kinevezése után 10 főre bővült. A változások követése itt is nagyon alapos, megnevezve mindig a személyeket, feladatokat, a stallummal járó jövedelmeket. Külön színfoltja máig a kalocsai káptalannak, hogy 1779-ben Mária Terézia a Crux Tolosana érdemjel viselését engedélyezte a kanonokoknak. (Korabeli történéseink tudományos vitái Hartvik koronahozásáról bizonyára tudatosan maradtak ki a kötetből.) – A plébániák meglétét, újak alapítását, az esperesi szervezet kiépülését a canonica visititiók adataira támaszkodva mutatja be a

szerző. Patachich Gábor érseki kinevezésekor a plébániák száma 17 volt, a főegyházmegye világi papjainak száma mindössze 10. Az érsek ilyen háttérrel küzdött és szerezte meg magának a metropolita jogokat. 1738-ban megjelent a kalocsai Rituale, a híveket közvetlenül érintő szövegeket a latin mellett magyarul, németül és illír nyelven is olvashatjuk benne. Ugyanekkor állították össze a lelképásztorkodást általában szabályzó statútumokat. Ebben van szó arról is, hogy a tridenti zsinat által javasolt római katekizmust kell használnia a papnak, a hívek számára pedig egy, a jezsuiták által szerkesztett imakönyv áll rendelkezésre. (Egyébként nem esik szó szó plébániái, lelkészi, vagy híveknek szánt könyvekről.) Patachich Gábor 12 új plébániát alapított, ezek helyzetét a kötet az 1783-as visitatio alapján jellemzi. 1784-ben a plébániák száma már 72, ebből 68 van a 82 egyházmegyés pap kezében). A prédikálás nyelvének arányai: magyar (48), német (24), illír (17), örmény (1). A szervezeti keretek kiépítéséről szinte mindent megtudunk. Jól érzékelteti a kötet azt a folyamatot, ahogy az egyházmegyés papok számának növekedése miatt a ferencesek a pasztorációban háttérbe szorultak.

Egy-egy részleírásnál gyakran megálltam olvasás közben. Például Patachich Gábor kinevezése utáni kánoni vizitációinál, melyek jezsuiták missziós útjával kapcsolódtak össze. Jól kirajzolódik a kötet nyomán a főegyházmegye területének vallási és nyelvi sokfélesége, a terület betelepítésének ügye. A püspöki kinevezést megelőző információs eljárásokról, a kinevezendő püspökről/érsekről és az intézmény állapotáról a függelékben forrásként is közölt tanúvallomások pontos képet adnak. Patachich Gábor arcélének megrajzolása különösen szimpatikus a kötetben.

Nagy várakozással olvastam a Patachich Ádám érsekségéről írtakat. Művelődéstörténetünk sokszor foglalkozott már személyével, különösen a köréje Váradon (és az újabb szakirodalom szerint) Kalocsán is szerveződő irodalmi csoportosulással, könyvtárával. Az ismertett kötetben itt az egyéb részfejezeteknél kevesebb a közvetlen forrásra támaszkodás, a szakirodalom jó összefoglalása nem veti fel, így hát nem is tisztázza azt a kérdést, hogy a Váradról Kalocsára áthelyezett Patachich Ádám 1776-1784 közötti éveit hogyan oszlottak meg Buda és Kalocsa között, kik és hol tartoztak társaságához. (Számomra e társaság tagjainak számbavételéből, főleg pedig e művelt társaság lelkének tartott Giacomo Mariosa Budától 1781-ben búcsúzó kéziratos verséből úgy tűnik, hogy a kalocsai érsek Patachich Ádám személyéhez kapcsolható élénk társasági élet színhelye Buda, az egyetem és az érsek ottani palotája, és nem Kalocsa volt.)

A kötet teljes egészében fényes műnyomópapíron olvasható, annak 67 szövegközti képe kiváló minőségű. Ugyanez a 67 kép a kötet végén színes változatban és nagyobb méretben is megismétlődik, kiegészülve 20 továbbival,

és három nagyméretű, hajtogatott melléklettel. Egyik 50x65 cm méretű mellékleten a vatikáni Apostoli Palota 1560-as években készült Magyarország-falképében gyönyörködhetünk. A kötet utolsó, összefoglaló fejezete német és horvát nyelven is olvasható. Földrajzi és személynévmutató segíti az olvasó tájékozódását.

Szelestei N. László

FELNÖTTEKNEK SZÓLÓ PROGRAMOK AZ ESZTERGOMI
FŐSZÉKESEGYHÁZI KINCSTÁRBAN

Kedvenc műtárgyam 2015–2016

2015 októberétől folytatódik a korábbi években megkezdett hagyomány, a Főszékesegyházi Kincstár gyűjteményében lévő mesterművek bemutatása. A programsorozat eseményei minden alkalommal a gyűjtemény egy-egy különleges darabjára, tárgycsoportjára fókuszálnak, jeles magyar kutatók, művészettörténészek előadásában:

- 2015. október 24. szombat, 16.00 óra: RÁKOSSY Anna művészettörténész (Budavári Mátyás-templom Egyházművészeti Gyűjtemény) – *Az 1916. évi koronázásra készült kehely és más art deco kelyhek az esztergomi Főszékesegyházi Kincstárban*
- 2015. november 28. szombat, 16.00 óra: CSUKOVITS Enikő történész (MTA BTK Történettudományi Intézete) – *Zarándoklatok a középkori Magyarországon*; SZABÓ Ágnes művészettörténész (Főszékesegyházi Kincstár, Esztergom) – *Baráti István ereklyetartó keresztje*
- 2015. december 19. szombat, 16.00 óra: KISS Erika művészettörténész (Magyar Nemzeti Múzeum, Történeti Tár) – *Opus regium – a Mátyás-kálvária*
- 2015. február 27. szombat, 16.00 óra: KONTSEK Ildikó művészettörténész (Keresztény Múzeum, Esztergom) – *Simor János primás aranymisés pásztorbotja és a historizáló sodronyzománc Magyarországon*
- 2015. március 19. szombat, 17.00 óra: SEMSEY Réka művészettörténész, főmuzeológus (Iparművészeti Múzeum, Textilgyűjtemény) – *A Báthory-miseruha készítés technikai sajátosságai és ikonográfiája*
- 2015. április 23. szombat, 17.00 óra: KOLLÁR Csilla művészettörténész, (Magyar Nemzeti Múzeum, Textilgyűjtemény) – *Néhány gondolat egy különleges műfajról – A Főszékesegyházi Kincstár bőr miseruhái*
- 2015. május 28. szombat, 17.00, Panorámaterem: Soós Sándor (Keresztény Múzeum, Esztergom) – *Offerek a Bakócz-kápolnában*

A műtárgyokról szóló ismertetésekén túl tágabb, mégis speciális tematikára épülő tárlatvezetések is igényelhetők a Kincstárban, előzetes bejelentkezést követően. A következő témaköröket ajánljuk:

- Reneszánsz emlékek a Bazilikában és a Kincstárban
- Kincs a középkorban és az újkorban – anyagok, technikák, mesterművek
- Hegyikristály, őstulokszarv, ciprusi arany – a kincs művészete
- Az itáliai selyemszövés műhelyitkai – reneszánsz miseruhák a Kincstár gyűjteményében
- Ippolito d’Este és Bakócz Tamás – reneszánsz műpártolás és tárgykultúra
- Pázmány Péter – örökségvédelem és mecénatúra a kora újkorban

Minden érdeklődőt szeretettel várunk.

Szabó Ágnes

◆◆◆ SZÁMUNK SZERZŐI

Beke Margit történész, az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye Egyháztörténeti Bizottságának elnöke

Biró Aurél történész, Budapest Főváros Levéltárának munkatársa

Erdő Péter bíboros, esztergom-budapesti érsek, teológus, kánonjogász, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja

Hámori Antal OESSH egyházjogász, jogász, a Budapesti Gazdasági Főiskola docense

Käfer István irodalomtörténész, a Gál Ferenc Hittudományi Főiskola Hungaroszllovakológiai Kutatócsoportjának vezetője, a Szent Adalbert Közép- és Kelet-Európa Kutatásokért Alapítvány kuratóriumának elnöke

Mészáros Zoltán könyvtáros, az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár igazgatóhelyettese

Németh László Imre teológus, a római Szent István Ház igazgatója

Rokay Zoltán teológus, filozófus, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem professzora

Ruzsa György művészettörténész, az Eötvös Loránd Tudományegyetem professzora, a Magyar Tudományos Akadémia doktora

Szabó Ágnes művészettörténész, a Főszékesegyházi Kincstár munkatársa

Szelestei N. László irodalomtörténész, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem professzora, az MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport vezetője

Szuromi Szabolcs Anzelm O.Praem. teológus, kánonjogász, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem rektora

Seremetyeff-Papp János restaurátorművész, a Magyar Képzőművészeti Egyetem Restaurátorképző Intézete Festőrestaurátor Szakának külsős téma-vezető tanára

Török Zsoltné Dobó Judit könyvtáros, az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár munkatársa

◆◆◆ KRÓNIKA

KONFERENCIÁK, TUDOMÁNYOS ESEMÉNYEK
A SZENT ADALBERT KÖZPONTBAN

… 2015

- május 2.** Mindszenty-zarándoklat
május 9. A Mária Rádió tehetségkutató versenye középiskolásoknak
május 17. A Laskai Osvát Antikvárium könyvárverése
május 21. „Az esztergomi vasútvonalak történelmi érdekességei” – *Koronkai József* előadása (Esztergom és környéke kincsei)
május 28. „Metropolis Hungariae – Esztergom Magyarország első fővárosa” tudományos konferencia az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye szervezésében. Fővédnök: *Erdő Péter* bíboros
május 28-30. PPKE CEEPUS (Central European Exchange Program for University Studies) konferencia
június 4–6. Kardiológiai konferencia
június 11–12. A Szatmári Egyházmegye karitászcsoportjának lelki gyakorlata
június 17. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye papi rekolekciója
június 26. A Nemzeti Agrárgazdasági Kamara testületi ülése
jún. 29. – júl. 21. A Piarista Rend generális káptalanja
augusztus 20. Az Ars Musica Kórus koncertje
szeptember 16. „A szlavniczai Sándor család történetéről” – *Sándor Márk* és *Sándor Miklós* előadása. Az esztergomi Sándor-palota és a bajnai Sándor-Metternich-kastély értékeit bemutatta: *Prokopp Mária* és *Mezey Alice* (Esztergom és környéke kincsei)
szeptember 18. A Római Katolikus Szeretetszolgálat jubileumi ülése
szeptember 19. *A Káldi-biblia kéziratok töredékei* – könyvbemutató az Esztergomi Hittudományi Főiskola Könyvtára és a

Pytheas Könyvmanufaktúra szervezésében. Köszöntőt mondott: *Székely János* segédpüspök. A töredéket ismertette: *Erdő Péter* bíboros, érsek. A kiadást bemutatta: *Kelemen Eörs*.

- szept. 23–24.** Temexpo kegyeleti kiállítás és konferencia
- szeptember 28.** Szakmai konferencia a Mária Valéria híd építésének 120. évfordulója alkalmából a Közlekedésfejlesztési Koordinációs Központ, a Közlekedéstudományi Egyesület és az Ister-Granum EGTC szervezésében
- szeptember 30.** „Freichtinger Sándor, a XIX. századi jeles orvos-botanikus” – *Osvai László* előadása (Esztergom és környéke kincsei)
- október 3.** A Keresztyén Vezetők és Üzletemberek Társasága (KEVE) konferenciája
- október 5–6.** „Együttható – Közösségfejlesztés a múzeumokban, a könyvtárakban és a közművelődési intézményekben” – szakmai konferencia a Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, a Nemzeti Művelődési Intézet és az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtári Intézete szervezésében.
- október 8.** „Gyógynövényekkel az energikus létért” – *Szabó György*, Magyar Örökség díjas füvesember előadása
- október 14.** „Az esztergomi, Helischer-féle muzeális könyvgyűjtemény állományvédelme” – Várszegi Róbert előadása; „Egy késő reneszánsz erdélyi kelengyészláda restaurálása” – *Bérczi Miklós* előadása (Esztergom és környéke kincsei)
- október 15.** Pénzügyi konferencia
- okt. 15. – nov. 22.** „Mire a levelek lehullanak, katonáink hazatérnek” – A Magyar Művészeti Akadémia Iparművészeti és Tervezőművészeti Tagozatának kiállítása az I. világháború témájában
- október 28.** „Leletek a mélyből – Duna és régészet” – *Gróf Péter* előadása (Esztergom és környéke kincsei)
- október 30.** A Komárom-Esztergom Megyei Kereskedelmi és Ipar-kamara mesteravató ünnepe
- október 30–31.** A Közzolgálati Szakszervezetek Szövetségének konferenciája

- november 8.** Csókay András – Muhari-Papp Sándor Balázs: *Művészet és idegsebészet együtt a hitben* c. kötet bővített kiadásának bemutatója
- november 11.** „Örökségünk – Vallomások a szülőföldről” – *Dánielné Matus Erzsébet* előadása (Esztergom és környéke kincsei)
- november 19–20.** A Magyar Zarándokút Önkormányzati Társulás ünnepi ülése és a Magyar Zarándokút Egyesület évzáró konferenciája
- november 25.** Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye papi rekolléciója
- november 25.** „Az esztergomi Víziváros eddigi legnagyobb feltárásának bemutatása” – *Tari Edit* előadása (Esztergom és környéke kincsei)
- november 26–27.** A Mária Rádió konferenciája
- december 3.** „XX. századi irodalmunk fény- és árnyoldalai” – *Raffay Ernő és ifj. Tompó László* előadása (Esztergom és környéke kincsei)
- december 9.** „Esztergom és környéke a kora Árpád-korban” – *Prohászka Péter* előadása (Esztergom és környéke kincsei)
- december 11.** A Duna-Ipoly Nemzeti Park konferenciája
- december 14–17.** A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Régészeti Tanszékének konferenciája

A programokra jelentkezni a Szent Adalbert Központ titkárságán, a 06 33 541 939-es telefonszámon lehet.

A központ honlapja: www.szentadalbert.hu

◆◆◆ TARTALOM

Beke Margit szamai életrajza	167
ERDŐ PÉTER	
Az Apostoli Szentszék diplomáciája és a nemzetközi konfliktusok	169
SZUROMI SZABOLCS ANZELM O.PRAEM.	
A megszentelt élet intézményei és az apostoli élet társaságai	179
HÁMORI ANTAL	
A kamatszedés erkölcszociológiai és kánonjogi megítélése	189
KÄFER ISTVÁN	
Lexikonok békességszolgálati lehetősége. Magyar–szlovák jegyzetek Beke Margit kézikönyvéhez, kitekintéssel a szlovák katolikus lexikonra VI.	205
NÉMETH LÁSZLÓ IMRE	
Tíz év a magyarok római kápolnájában, 2004–2014	225
RUZSA GYÖRGY	
A Madonna częstochowai ikonja és két ismeretlen, 18. századi másolata a Pálosok Gellért-hegyi Sziklakolostorában	245
BIRÓ AURÉL – SEREMETYEFF-PAPP JÁNOS	
Budapesti templomokban, közgyűjteményekben őrzött Szűz Mária-ábrázolású templomi zászlók VII.	255
<i>Közlemények</i>	
BEKE MARGIT	
Bíborosi kalapok átadása a budai várban	275
TÖRÖK ZSOLTNÉ DOBÓ JUDIT – MÉSZÁROS ZOLTÁN	
Tulajdonjegyek az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár koteiteiben – „Habent sua fata libelli”	277
ROKAY ZOLTÁN	
Pietro Metastasio „komoly” darabjai Patachich Ádám nagyváradai püspök színpadán, és annak szomorú vége (Adalék)	282
<i>Szemle</i>	289
<i>Számunk szerzői</i>	298
<i>Krónika</i>	299

♦♦♦ OBSAH

Vedecký životopis Margity Beke	167
PÉTER ERDŐ	
Diplomacia Svätej stolice apoštolskej a medzinárodné konflikty	169
ANZELM SZABOLCS SZUROMI O. PRAEM.	
Ustanovizne posvätného života a spoločnosti apoštolského života	179
ANTAL HÁMORI	
Posúdenie vyberania úrokov z hľadiska morálnej teológie a kanonického práva	189
ISTVÁN KÄFER	
Možnosť na službu pokoja. Maďarsko-slovenské poznámky k príručke M. Beke so zreteľom na slovenský katolícky lexikón VI.	205
IMRE LÁSZLÓ NÉMETH	
Desať rokov v kaplnke Maďarov v Ríme 2004–2014	225
GYÖRGY RUZSA	
Ikona Madony z Częstochovy a jej dve neznáme kópie v Skalnatom kláštore Paulínov na vrchu Gellért v Budíne	245
AURÉL BIRÓ – JÁNOS SEREMETYEFF-PAPP	
Kostolné zástavy s obrazom Panny Márie v chrámoch, verejných zbierkach v Budapešti VII.	255
<i>Správy</i>	
MARGIT BEKE	
Odovzdania kardinálskych klobúkov na Budínskom hrade	275
ZSOLTNÉ TÖRÖK JUDIT DOBÓ – ZOLTÁN MÉSZÁROS	
Posesorské záznamy v zväzkoch Arcibiskupskej knižnice v Ostrihome – „Habent sua fata libelli”	277
ZOLTÁN ROKAY	
„Vážne” divadelné hry Pietra Metastasia na scéne veľkovaradínskeho biskupa Ádáma Patachicha a smutný koniec jeho scény	282
<i>Pohľady</i>	289
<i>Autori príspevkov</i>	298
<i>Kronika</i>	299

◆◆◆ CONTENTS

Margit Beke's Short Biography.....	167
PÉTER ERDŐ	
Diplomacy of the Holy See's and International Conflicts	169
SZABOLCS ANZELM SZUROMI O.PRAEM.	
Institutes of Consecrated Life and Societies of Apostolic Life	179
ANTAL HÁMORI	
Interest-taking in the Judgement of Moral Theology and Canon Law ...	189
ISTVÁN KÄFER	
Encyclopedias in the Service of Peace. Notes on Margit Beke's Handbook and the Slovak Catholic Encyclopedia VI	205
LÁSZLÓ IMRE NÉMETH	
Ten Years in the Hungarian Chapel of Rome, 2004–2014.....	225
GYÖRGY RUZSA	
The Ikon of Częstochowa and its Two Unknown 18 th Century Copies in the Pauline Rock-Cloister of Gellért-hegy	245
AURÉL BIRÓ – JÁNOS SEREMETYEFF-PAPP	
Banners Representing the Virgin Mary in Churches and Public Collections of Budapest VII	255
<i>Communications</i>	
MARGIT BEKE	
Ceremony of Giving Cardinal's Hats in the Castle of Buda	275
JUDIT DOBÓ (TÖRÖK ZSOLTNÉ) – ZOLTÁN MÉSZÁROS	
Notes of Ownership in some Volumes of the Cathedral Library of Esztergom – „Habent sua fata libelli”	277
ZOLTÁN ROKAY	
Pietro Metastasio's 'Serious' Pieces on the Stage of Ádám Patachich, Bishop of Nagyvárad (Oradea), and the Sad End (Addition)	282
<i>Review</i>	289
<i>Authors of the Present Issue</i>	298
<i>Chronicle</i>	299

A folyóirat megrendelhető:
Magyar Sion szerkesztőség
(Szent Adalbert Központ, 2500 Esztergom, Szent István tér 10.)
info@szentadalbert.hu